

**Стандартҳои байналмилалӣ мақомотҳои
олии аудит (ИССАИ) аз тарафи ташкилоти
байналмилалӣ мақомотҳои олии аудит
(ИНТОСАИ) ба нашр расонида шудааст.
Маълумоти иловагӣ дар сомонаи www.issai.org**

ДАСТУРИ АМАЛӢ ОИД БА АУДИТИ МОЛИЯВӢ

**МУҚАДДИМАИ УМУМӢ
БА ДАСТУР ОИД БА АУДИТИ
МОЛИЯВИИ ТАШКИЛОТИ
БАЙНАЛМИЛАЛИИ МАҚОМОТҲОИ
ОЛИИ АУДИТ (ИНТОСАИ)
(Тарҷума)**

Душанбе
2016

Аз ҷониби Палатаи ҳисоби Ҷумҳурии Тоҷикистон
барои истифодаи умум аз забони русӣ ба забони
тоҷикӣ тарҷума карда шудааст.

М У Н Д А Р И Ч А И

СБМОА/ИССАИ 1000

Мукаддима.....	5
Шарҳи умумӣ.....	8
Мақсади Дастур оид ба аудити молиявии ИН- ТОСАИ.....	9
Соҳаи татбиқи Дастур оид ба аудити молиявии ИНТОСАИ.....	11
Таркиб ва мазмуни Дастур оид ба аудити молиявии ИНТОСАИ.....	14
Татбиқи Дастур оид ба аудити молиявии ИНТО- САИ ҳамчун стандарт.....	18
Татбиқи Дастур оид ба аудити молиявии ИНТО- САИ дар ҳамбастагӣ бо принципҳои бунёдии ИНТОСАИ.....	19
Татбиқи Дастур оид ба аудити молиявии ИНТО- САИ дар ҳамбастагӣ бо дигар стандартҳо.....	19
Ваколатҳо.....	20
Сарчашмаи эътиборнок – принципҳои бунёди ва Дастур оид ба аудити молиявӣ.....	20
Сарчашмаи эътиборнок – Стандартҳои байнал- милалӣ аудит.....	22
Масъалаҳои умумӣ зимни гузаронидани аудити бахши давлатӣ.....	25
Системаҳои гуногуни аудит дар бахши давлатӣ.....	25
Истилоҳотҳои дар Дастур истифодашаванда.....	27
Мулоҳизаронӣ ва шубҳаоварии касбӣ (скептит- сизм).....	29
Қабули Созишнома ва давомнокӣ.....	30
Мақсади аудити ҳисоботи молиявӣ.....	30

Мувофиқа намудани шартҳои созишномаи аудиторӣ.....	34
Чараҳои кафолати сифат.....	36
Ҳуҷҷатҳои корӣ ва аудиторӣ.....	38
Мубодилаи маълумот.....	39
Айнияткунонии сохтакорӣ ва хатогихо.....	40
Дастрасии қонунгузорӣ ва санадҳои меъёрии ҳуқуқӣ аз ҷониби аудитор.....	42
Арзёбии хавфҳо ва ҷорабиниҳои аудиторӣ.....	43
Муҳимми зимни гузаронидани аудит дар ташкилотҳои бахши давлатӣ.....	45
Ҳисоботҳои аудиторӣ дар бахши давлатӣ.....	47
Тарҷумаи Дастур оид ба аудити молиявии ИНТОСАИ.....	48
Замимаи 1 – Алоқаи байни принципҳои бунёдии аудити ИНТОСАИ (ИССАИ 100-400) ва Дастур оид ба аудити молиявии ИНТОСАИ (ИССАИ 1000-2999).....	50
Замимаи 2 – ИССАИ барои аудити ҳисоботи молиявӣ аз 15 декабри соли 2009 татбиқ карда мешавад.....	58
Замимаи 3 – Дарачаи ваколатҳои Стандартҳои байналмилалӣ аудит (СБА).....	62
Замимаи 4 – Тавсияҳо оид ба тарҷума.....	76
Замимаи 4 – Рӯйхати ихтисораҳо.....	78

МУҚАДДИМАИ УМУМӢ БА ДАСТУР ОИД БА АУДИТИ МОЛИЯВИИ ТАШКИЛОТИ БАЙНАЛМИЛАЛИИ МАҚОМОТҲОИ ОЛИИ АУДИТ (ИНТОСАИ)

Муқаддима

1. Дастур оид ба аудити молиявии Ташкилоти байналмилалии мақомотҳои олии аудит (ИНТОСАИ) (минбаъд-Дастур оид ба аудити молиявӣ) нишондодҳоро вобаста ба гузаронидани аудити молиявӣ дар ташкилотҳои баҳши давлатӣ муқаррар менамояд.

2. Дастур оид ба аудити молиявӣ сатҳи чоруми сохтори Стандартҳои байналмилалии мақомотҳои олии аудитро ташкил дода, принсипҳои асосӣ, принсипҳо ва Дастур барои Стандартҳои байналмилалии аудит ва принсипҳои бунёдии аудит (Стандартҳо оид ба гузаронидани аудити ИНТОСАИ) мутаносибан сатҳҳои аввал, дуюм ва сеюми Стандартҳои зикршуда ба шумор мераванд.¹

3. Дастур оид ба аудити молиявӣ Стандартҳои байналмилалии аудитро, ки аз тарафи Кумита оид ба стандартҳои байналмилалии аудит ва кафолати саҳеҳӣ ба нашр расонида мешавад, дар бар гирифта, Ташкилоти байналмилалии мақомотҳои олии аудит дар таҳияи ин стандартҳо тавассути иштирок дар гурӯҳҳои кории Кумитаи зикргардида, ки барои таҳияи стандартҳои нав ва ё аз нав баррасӣ намудани онҳо масъул мебошанд, саҳми хурро мегузорад.

¹ Тасвири алоқаи байни принсипҳои асосии аудити ИНТОСАИ (ИССАИ 100-400) ва Дастур оид ба аудити молиявии ИНТОСАИ (ИССАИ 1000-2999) дар Замимаи 1 оварда шудааст.

4. Дастурҳои амалие, ки бо Дастур оид ба аудити молиявӣ ифода ёфтаанд, иловатан ба нишондодҳои стандартҳо тавсияҳои дахлдорро вобаста ба татбиқи ҳар як стандарт зимни гузаронидани аудити молиявӣ ташкилотҳои бахши давлатӣ таъмин менамоянд.

5. Дар рафти гузаронидани аудити молиявӣ дар ташкилотҳои бахши давлатӣ татбиқи Дастур оид ба аудити молиявиро таъмин намуда, бо ин амал мақомотҳои олии аудит эътироф менамоянд, ки Стандартҳо ва Дастурҳои амалӣ дар якҷоягӣ Дастурро ташкил медиҳанд. Дар ҳисоботҳои аудиторӣ ишора ёфтани ҳолати мутобиқ ба меъёрҳои стандартҳо гузаронида шудани аудит, баёнгари риоя гардидани талаботҳои тамоми стандартҳои ба мавзӯи аудит дахлдошта аз ҷониби аудиторони бахши давлатӣ ба шумор меравад.

6. Бо мақсади изҳори ақида вобаста ба омода гардидани ҳисоботи молиявӣ дар ҳама ҷанбаҳо ва мутобиқ ба асосҳои татбиқшавандаи пешниҳоди ҳисоботи молиявӣ, бо роҳи муқоисаи мақсадҳои аудити ҳисоботи молиявӣ, дар ташкилотҳои бахши давлатӣ гузаронидани аудит ва уҳдадорӣҳои иловагӣ ҳамчун мақсадҳои аудит метавонад муқаррар карда шавад. Дар ин маврид аз аудиторони бахши давлатӣ муайян намудани ҳолатҳои зерин талаб карда мешавад:

– ҳолати риоя гардидани ваколатҳо, уҳдадорӣҳои бучетӣ ва ҳисоботдиҳӣ дар ташкилотҳои бахши давлатӣ;

– самаранокии фаъолияти системаи назорати дохилӣ ба натиҷаҳои ҳисоботи молиявӣ;

– сарфанокӣ, натиҷанокӣ ва самаранокии иҷрои барномаҳо, лоиҳаҳо ва дигар намудҳои фаъолият.

7. Ҳамчунин, вобаста аз ваколатҳои аудит барои мақомоти олиии аудит ва уҳдадорихои ташкилотҳои бахши давлатӣ, ки дар асоси меъёрҳои қонунгузорӣ, дигар санадҳои меъёрии ҳуқуқӣ, қарорҳои мақоми қонунгузор ва стратегияҳои давлатӣ муқаррар карда шудааст, зарурати гузаронидани аудит ва уҳдадорихои иловагӣ вобаста ба ҳисоботдиҳӣ ба миён омаданаш мумкин аст.¹

8. Бо Дастур оид ба аудити молиявӣ вобаста ба аудит ва уҳдадорихо оид ба ҳисоботдиҳӣ, ки чиҳати муайян намудани ҳолати риояи ваколатҳо дар ташкилотҳои бахши давлатӣ татбиқ карда мешавад, талаботҳо муқаррар карда нашудааст. Чунин талаботҳо бо Стандарти байналмилалии мақомоти олиии аудит 4200 оид ба аудити мутобикат муқаррар гардида, дар якҷоягӣ бо аудити ҳисоботи молиявӣ амалӣ карда шуда, он ба принципҳои бунёдии аудит асос ёфта, чиҳати кумак ба аудиторони бахши давлатӣ таҳия карда шудаанд.²

Дар сурати муқаррар гардидани доираи васеи уҳдадорихои аудит, СБМОА 4200 дар ҳамбастагӣ бо Дастур оид ба ҳисоботи молиявӣ ба роҳбарӣ гирифта мешавад (СБМОА 1000-2999).

9. Дар сурати яке аз мақсадҳои аудит ҳисоб ёфтани мавзӯи риояи ваколатҳо, тибқи Дастур оид ба аудити молиявӣ дар ҳамбастагӣ бо Дастур оид ба мутобикат, ба аудиторони бахши давлатӣ имконияти дар даст

1 ИССАИ 4000 «Муқаддимаи умумӣ ба Дастур оид ба аудити мутобикат» ва ИССАИ 4200 «Дастур оид ба аудити мутобикати ба аудити ҳисоботи молиявӣ алоқаманд».

2 ИССАИ 100-400 ҳамчун принципҳои асосии ИНТОСАИ пешниҳод карда шудааст.

доштан ва истифодаи маҷмӯи томи Дастурҳо оид ба аудити ҳисоботи молиявиро фароҳам меорад.

Шарҳи умумӣ

10. Нахустин стандартҳои аудити ИНТОСАИ соли 1992 аз тарафи Кумитаи стандартҳои аудити ИНТОСАИ нашр ва Кодекси одоби ИНТОСАИ соли 1998 дар Конгресси 16-уми ИНТОСАИ дар шаҳри Монтевидео тасдиқ гардида, дар минбаъда стандартҳо мукамал гардонидани шуда соли 2011 дар Конгресси 17-уми ИНТОСАИ дар шаҳри Сеул Кодекси одоб дар таҳрири нав қабул карда шудааст.¹

Ҳарду ҳуччат ҳам ба Эломияи Лима ва Дастур оид ба тартиби гузаронидани аудит асос ёфтаанд.

Конгресс дар шаҳрҳои Монтевидео, Сеул ва соли 2004 дар шаҳри Будапешт вазифахоро дар назди Кумитаи стандартҳои аудити ИНТОСАИ вобаста ба таҳияи Дастурҳо ва чорӣ намудани стандартҳои аудит гузошта, аз ҷониби Кумитаи мазкур соли 2001 барои тасдиқ Дастур оид ба аудити иҷроӣ пешниҳод гардида, Дастур оид ба аудити молиявӣ мавриди муҳокима қарор дода шудааст.

11. Вобаста ба талаботи ҷойдошта ва дархости аъзоёни ИНТОСАИ, Кумитаи стандартҳои аудит таҳияи Дастур оид ба аудити молиявиро, ки ба стандартҳои таҳиянамудаи Кумита оид ба стандартҳои байналмилалӣ аудит ва кафолати саҳеҳӣ асос ёфтааст, инчунин таҳияи Дастур оид ба аудит ва уҳдадо-

1 ИНТОСАИ ихтисори Конгресси ИНТОСАИ буда, дар се сол як маротиба гузаронида мешавад.

риҳои иловагӣ оид ба ҳисоботдиҳии аудиторони бахши давлатиро ба зимма гирифтааст.

Таҳияи Дастур оид ба аудити ҳисоботи молиявӣ бошад, ба зиммаи гурӯҳи кории таъсис дода шуда вогузор карда шудааст.

12. Моҳи сентябри соли 2005 бинобар аз нав таъсисёбии ИНТОСАИ тибқи Нақшаи стратегӣ, Кумитаи стандартҳои аудит ба Кумитаи стандартҳои касбӣ табдил дода шуда, ухдадорҳои гурӯҳи корӣ оид ба таҳияи Дастур оид ба аудити ҳисоботи молиявӣ ба зиммаи зеркумита доир ба Дастур оид ба аудити молиявӣ, ки дар сохтори нави Кумита таъсис дода шуда ва ба ӯ ҳисоботдиҳанда аст, вогузор гардидааст.

13. Инчунин, ворид намудани Кодекс оид ба назорати сифат (ИССАИ 40) ба сохтори СБМОА дар сатҳи дуҷуми он таъмин карда шуда, он аз ҷониби мақомотҳои олии аудит зимни гузаронидани ҳама гуна намуди фаъолияти аудиторӣ татбиқ карда мешавад.

Мақсади Дастур оид ба аудити молиявӣ

14. Мақсади Дастур оид ба аудити молиявӣ таъмин намудани тамоми аъзоёни ИНТОСАИ ба маҷмӯи пурраи дастурҳо оид ба гузаронидани аудити ҳисоботи молиявӣ дар ташкилотҳои бахши давлатӣ буда, Дастури мазкур нишондодҳои амалии иловатан ба СБА таҳиянамудаи КСБАКС-ро дар бар гирифта, дар якҷоягӣ нишондиҳандаҳои роҳбарикунандаи системаи стандартҳои ИНТОСАИ-ро ташкил медиҳанд.

15. Принсипҳои бунёдии ИНТОСАИ ҳамчун принсипҳои аввалиндараҷа барои гузаронидан ва ҳисоботдиҳии аудит, ки аз тарафи мақомотҳои олии аудит

амалӣ карда мешавад, ба ҳисоб меравад. Бо таҳия гардидани Дастурҳои амалӣ, ки масъалаҳои махсуси аудити молиявӣ ташкилотҳои бахши давлатиро баррасӣ менамояд, аз тарафи ИНТОСАИ маҷмуи пурраи Дастур оид ба аудити молиявӣ пешниҳод карда шуда, истифодаи он аз тарафи тамоми мақомотҳои олии аудит новобаста аз шакли сохтори институтсионалӣ ва муҳити аудит қобили қабул мебошад.

16. Дастурҳои амалӣ шарҳи возеҳ ва нишондодҳои иловагиро вобаста ба қобили татбиқ будани стандартҳо дар аудити ташкилотҳои бахши давлатӣ ва истифодаи он аз ҷониби аудиторони бахши давлатӣ таъмин намуда, дигар аудитороне, ки дар ташкилотҳои бахши давлатӣ аудит мегузаронанд, метавонанд дар рафти аудит дастурҳои амалиро ба роҳбарӣ гиранд.

Дар сурати қобили татбиқ будани дастурҳои амалӣ, аудиторони бахши давлатӣ инчунин дастурҳои умумӣ оид ба аудит ва уҳдадорихои иловагии ҳисоботдиҳии аудиторони бахши давлатиро низ ба роҳбарӣ мегиранд.

Дастурҳои амалӣ барои ҳар як стандарт дар алоҳидагӣ ва дар асоси таҷдиди мунтазами он таҳия карда мешавад.

Дастур оид ба аудити молиявӣ тибқи муқаррароти СБМОА 1200 зимни гузаронидани аудити ҳисоботи молиявӣ татбиқ карда шуда, масъалаҳои иловагии ба бахши давлатӣ таалуқдоштаро баррасӣ менамояд.¹

¹ ИССАИ 1200 «Мақсадҳои умумии аудитории мустақил ва гузаронидани аудит тибқи Стандартҳои байналмилалӣ аудит».

Уҳдадорихои мақомотҳои олии аудит вобаста ба аудити молиявӣ ва ҳисоботдиҳӣ метавонад ҷанбаҳои иловагии аудити мутобиқатро дар бар гирифта бошад. Дар баҳши давлатӣ аудити молиявӣ аксаран бо аудити риояи ваколатҳо яқоя гузаронида мешавад, ки чунин уҳдадорихои иловагии аудит ва ҳисоботдиҳӣ бо СБМОА 4200 муқаррар карда шудааст.¹

Аудити риояи ваколатҳо бо мақсади арзёбии ҳолатҳои мутобиқат доштани фаъолият, аҳду созишномаҳо (трансаксия) ва маълумотҳои молиявии дар ҳисоботҳои молиявӣ ифодаёфта ба қарорҳои мақоми қонунгузорӣ, қонунгузорию бучет ва қарорҳои он, захираи воситаҳо, қарордодҳо, созишномаҳои грантӣ ва ғ-ро дар бар мегирад.

17. Татбиқи Дастур оид ба аудити молиявӣ дар ҳама зинаҳои ҳукумати қобили қабул буда, вобаста аз ваколати аудит ва ё меъёрҳои қонунгузорӣ, ки фаъолияти мақомоти олии аудитро ба танзим мебарорад, дар ҳолати истифода аз хизматрасонӣ ва воситаҳои давлатӣ, грант ва кӯмакҳои молиявӣ татбиқи он дар ташкилотҳои баҳши хусусӣ низ мумкин мебошад.

Соҳаи татбиқи Дастур оид ба аудити молиявӣ

18. Мақсади Дастур оид ба аудити молиявӣ аз таъмин намудани аудити ҳисоботи молиявӣ дар баҳши давлатӣ ва мақсадҳои гузаронидани он бо нишондодҳои дахлдор иборат мебошад.

19. Бо принципҳои асосии ИНТОСАИ тавсифи

¹ ИССАИ 4200 «Дастур оид ба аудити мутобиқати ба аудити ҳисоботи молиявӣ алоқаманд»

аудити ҳисоботи молиявӣ дода нашуда, тибқи муқаррароти СБМАО 100 миқёси пурраи аудити давлатӣ дар худ аудити мутобиқат ва аудити иҷроиш (самаранокӣ)-ро дар бар гирифтааст.¹

Аудити мутобиқат ҷанбаҳои зеринро ифода менамояд:

(а) тасдиқи ҳисоботдиҳии молиявии ташкилотҳои масъул, аз ҷумлаи санҷиш ва арзёбии баҳисобгирии молиявӣ ва изҳори ақида оид ба ҳисоботи молиявӣ;

(б) тасдиқи ҳисоботдиҳии молиявии идоракунии давлатӣ (маъмурият) дар маҷмӯъ;

(в) аудити ситемаи молиявӣ ва трансаксияҳо, аз ҷумла арзёбии мутобиқати онҳо ба меъёрҳои қонунгузорӣ ва санадҳои меъёрии ҳуқуқӣ;

(г) аудити системаи назорати дохилӣ ва функцияҳои он;

(д) аудити дуруст ва одилона қабул гардидани қарорҳои маъмурии ташкилотҳо;

(е) хабардор намудан дар бораи ҳама гуна дигар масъалаҳои, ки ба мавзӯи аудит дахл дошта, ошкор кардани он манъ карда нашудааст.

20. Ҳамин тавр, миқёси аудити мутобиқат, ки тибқи СБА 100 татбиқ карда мешавад, нисбат ба миқёси аудити ҳисоботи молиявӣ васеъ мебошад.

21. Инчунин, моҳияти аудити молиявӣ вобаста аз санадҳои меъёрии ҳуқуқӣ, ваколат ва сохтори ташкилии ҳар як мақомоти олии аудит муайян карда шуда, вобаста аз мандати муқарраршудаи мақомоти олии аудит нисбат ба гузаронидани аудит ва ҳисоботдиҳӣ

¹ ИССАИ 1000 «Стандартҳои аудити ИНТОСАИ-Принсипҳои асосӣ», параграфҳои 38-39

ухдадорихое муқаррар карда шудааст, ки аудити ҳисоботи молиявиро пурра менамоянд ва ё хусусиятҳои фарқкунанда доранд. Чунин ухдадорихо метавонад бевосита ба аудити ҳисоботи молиявӣ дохил карда шавад ва ё ҳамчун илова бар он муқаррар шаванд. Дар ин сурат, аз аудиторони бахши давлатӣ талаб карда мешавад, ки иҷроиши корҳои аудиторӣ бо дарназардошти ухдадорихои муқарраршуда амалӣ карда шавад.

22. Бинобар дар таҳияи СБА ширкат варзидани ИНТОСАИ, стандартҳои мазкур тартиби татбиқи талаботҳои онро, ки дар татбиқи аудити молиявии ташкилотҳои бахши давлатӣ қобили қабул аст, муайян намуда, Дастурҳои амалӣ бошанд нишондодҳои иловагиро вобаста ба ваколати мақомоти олии аудит дар самти дастрасии ин стандартҳо таъмин менамояд.

23. Бо вучуди он ки Дастур оид ба аудити молиявӣ нишондодҳоро иловатан ба талаботҳои СБА ифода менамояд, он нисбат ба аудити мутобиқат дар миқёси пурра, ки дар асоси принципҳои бунёдии ИНТОСАИ ва дигар ухдадорихои иловагӣ иҷро карда мешавад, муқаррар карда нашудааст. Аз ин хотир, ба аудиторони бахши давлатӣ лозим аст, ки вобаста ба ухдадорихои ба аудити мутобиқат дахл дошта, дастурҳои дахлдори дар ин самт муқаррарнамудаи СБМОА 4200-ро дастрасӣ намоянд.¹

¹ СБМОА 4200 «Дастур оид ба аудити мутобиқати ба аудити ҳисоботи молиявӣ алоқаманд»

Таркиб ва мазмуни Дастур оид ба аудити молиявӣ

24. Дастур оид ба аудити молиявӣ дар ибтидо ба миқдори 38 адад СБМОА, аз ин миқдор 36 адади он СБА ва дастурҳои иловагии амалӣ чиҳати тақвияти қабул ва истифодаи СБА дар баҳши давлатиро дар бар гирифта, дар якҷоягӣ принципҳои ягонаи роҳбарикунандаро дар мавзӯи зикршуда ташкил медиҳанд.

СБМОА, ки СБА-ро дар бар нагирифтаанд, дар худ истилоҳот ва шарҳу эзоҳҳои иловагии ба баҳши давлатӣ таалукдоштаро ифода намуда, он СБМОА 1000 «Муқаддимаи умумӣ ба Дастур оид ба аудити молиявӣ» ва СБМОА 1003 «Луғат» ба ҳисоб меравад.¹

25. Дастур оид ба аудити молиявӣ дар системаи таснифоти ИНТОСАИ оғоз баҳшида аз шумораи 1000 то 2999 ҳамчун Стандарти байналмилалии мақомотҳои олии аудит ифода ёфта, се рақами охири он ба рақами СБА мутобиқ карда шудааст (масалан, СБМОА 1800 СБА ва Дастури амалии 800-ро дар бар гирифтааст). Бо замимаи 2 СБМОА, ки ба аудити молиявӣ баҳшида шудааст, шарҳ дода шудааст.

26. Таркиби СБА аз қисмҳои алоҳида таркиб ёфта, он маълумотҳои зеринро дар бар мегирад:

(а) Муқаддима

Дар қисми муқаддимавӣ илова ба уҳдадорихои аудиторон ва дигар иштирокчиёни аудит маълумотҳо вобаста ба мақсадҳо, соҳаи татбиқ ва мавзӯи СБА баён гардидааст;

¹ СБМОА 1003 «Луғати истилоҳот ба Дастур оид ба аудити молиявӣ»

(б) Мақсад

Бо ҳар як СБА маълумоти дақиқ вобаста ба мақсади аудитор дар соҳаи аудит муайян карда шудааст;

(в) Мафҳумҳо

Бо мақсади дуруст дарк намудани мазмуни СБА, истилоҳҳои истифодашаванда дар ҳар як СБА шарҳ дода шудааст;

(г) Талаботҳо

Мақсадҳо вобаста ба иҷрои талаботҳои ифодагардида тасдиқи худро ёфта, талаботҳо бо ибораҳои «ба аудитор зарур аст» ифода меёбад. Тибқи нишондодҳои Дастур оид ба аудити молиявӣ ибораҳои «ба аудитор зарур аст» ва «аудитор метавонад» мазмуни яхела доранд. Дар сурати дар ҳисоботи аудиторӣ ишора кардан ба СБА, талаботҳои он ҳамчун сарчашмаҳои эътиборнок бояд қонеъ карда шаванд.

(д) Дастур оид ба татбиқ ва дигар маводҳои тафсирдиҳанда

Дастур оид ба татбиқ ва дигар маводҳои тафсирдиҳанда шарҳу эзоҳи муфассали мазмуни талаботҳо ва намунаи чорабиниҳои ба мақсад мувофиқро таъмин намуда, дар он метавонад зерқисм бо матни «чанбаҳои хоси ташкилотҳои бахши давлатӣ» ҷойгир шуда бошад. Чунин зерқисмҳо бо мақсади кӯмак расонидан ба татбиқи аудити молиявӣ дар ташкилотҳои бахши давлатӣ бо мувофиқа бо КСБАКС ҷорӣ карда шудааст.

Бо баъзе аз СБА «чанбаҳои хоси аудит дар ташкилотҳои хурд» муқаррар карда шудааст. Зимни аудити

ташкilotҳои бахши давлатӣ, ки ба онҳо воситаҳои давлатӣ ҷудо гардида, бо вучуди он ки дорои шумораи ками кормандон, амалиётҳои содда ва бучети кам мебошанд, чунин ҷанбаҳо одатан татбиқ карда на мешавад. Дар ин ҳолат ташкilotҳои бахши давлатӣ метавонанд дорои амалиётҳои молиявии мураккаб, аз қабili интиқоли маблағҳо аз дигар ташкilotҳои давлатӣ, инчунин талабот ба риояи қонунгузорӣ, санадҳои меъёрии ҳуқуқӣ стратегияҳои давлатӣ ва масъулият барои истифодаи маблағҳои андозсупорандагон дошта бошанд.

Аз ин хотир, аз тарафи аудиторони бахши давлатӣ ҷой доштани чунин ҷанбаҳо ба таври дақиқ баррасӣ карда шуда, бо дастурҳои амалӣ мумкин аст, ки вобаста ба соҳаи аудити ташкilotҳои хурди бахши давлатӣ нишондодҳои иловагӣ муқаррар карда шавад.

27. Дастурҳои амалӣ ба СБА аз қисмҳои алоҳидаи зерин таркиб ёфтаанд:

(а) Шарҳи умумӣ

Маводҳои маълумотӣ, ки муқаддимаи СБА ва мазмуни Дастурҳои амалиро ифода менамоянд;

(б) Қобили татбиқ будани СБА дар аудити бахши давлатӣ

Дар ҳар як Дастурҳои амалӣ муқаррароти возеҳ оиди қобили татбиқ будани СБА зимни аудити бахши давлатӣ пешбинӣ шуда, ҳолатҳои вобаста ба уҳдадорҳои бо қонунгузорӣ муқаррагардидаи аудиторони бахши давлатӣ ва ваколатҳои васеи онҳо (қонуният, дурустӣ, мутобиқат ва иҷроиш) метавонад ба ҳолат қобили татбиқ будани он таъсир дошта бошад. Дар

баъзе Дастурҳои амалӣ чунин истинодҳо дар ҳолатҳои муҳим будани татбиқи онҳо дар соҳаҳои муайян оварда мешавад.

(в) Дастурҳои иловагӣ вобаста ба баҳши давлатӣ

Бо мақсади кӯмаки аудиторони баҳши давлатӣ вобаста ба татбиқи СБА зимни аудити ташкилотҳои баҳши давлатӣ, дастурҳои иловагӣ, ки хусусиятҳои хоси баҳши давлатиро дар бар мегирад, таҳия карда мешавад.

Таркиби Дастур ба қисмҳои СБА мутобиқат дошта, дар ҳолати зарурӣ параграфҳои ин қисми Дастур истинодхоро ба параграфҳои дахлдори СБА дар бар мегирад.

Инчунин, бо ин қисми Дастур метавонад намунаҳои нисбатан муносиб ба аудити ташкилотҳои баҳши давлатӣ нишон дода шуда, дар ин сурат истилоҳҳои иловагии истифодашаванда низ муайян карда шаванд.

Таркиби қисми мазкур аз зербахшҳо барои ҳар соҳа иборат буда, номгӯи мавзӯҳои зеринро баррасӣ менамояд:

(i) масъалаи вобаста ба қонунгузориҳои махсус, ки дар баҳши давлатӣ татбиқ карда мешавад;

(ii) масъалаи вобаста ба бартарӣ доштани талаботҳои ба баҳши давлатӣ хос буда, ба монанди идоракунии масъулиятноқ, ҳисоботдиҳӣ ва шаффофият;

(iii) масъалаҳои вобаста ба шаклҳои гуногуни мақомотҳои олии аудит (масалан, шаклҳои Аудитори Генералӣ ва ё Палатаи ҳисоб) ва мақомотҳои олии аудит, ки бо ширкатҳои аудиторӣ беруна дар асоси қарордод фаъолият менамоянд;

(iv) масъалаҳои вобаста бо принципҳои баҳисобгирӣ ва таҷрибаи муҳосибии ба ташкилотҳои бахши давлатӣ хос буда;

(v) масъалаҳои вобаста ба ташкилотҳои давлатии махсус (вазорату агентҳо) ва бахшҳо (молиявӣ, мудофиа, ҳифзи ҳуқуқ, тандурустӣ, экология ва ғ.);

(vi) дигар масъалаҳое, ки бевосита ба татбиқи СБА зимни гузаронидани аудити ташкилотҳои бахши давлатӣ алоқамандӣ дорад.

Татбиқи Дастур оид ба аудити молиявӣ

28. Ишора намудан дар самти татбиқи стандартҳо вобаста аз стандартҳо ва ваколати он бо яке аз чор усулҳои зерин мумкин аст:

(а) тибқи СБМОА (1000-2999) – мутобиқати пурра ба СБА ва дастурҳои иловагиро, ки дар Дастурҳои амалии ИНТОСАИ ба СБА дарҷ гардидааст, ифода менамояд;

(б) тибқи СБА – мутобиқати пурра бо тамоми СБА-и муносибро ифода менамояд;

(в) тибқи принципҳои асосии аудити ИНТОСАИ, вале пурра мутобиқ набудан ба СМА-и ба Дастур оид ба аудити молиявӣ ИНТОСАИ дохил буда (СБМОА 1000-2999) ифода менамояд;¹

(г) тибқи дигар стандартҳои миллӣ ва муносиб.²

29. Ба аудиторони бахши давлатӣ, ки дар ҳисо-

1 СБМОА100 «Стандартҳои аудит – принципҳои асосӣ», СБМОА 200 «Стандартҳои аудит-принципҳои умумӣ», СБМОА 300 «Стандартҳои аудит-стандартҳои сайёр», СБМОА 400 «Стандартҳои аудит – стандартҳои ҳисоботдихӣ»

2 Ҳамон чо.

ботҳои аудиторӣ оид ба маҷмӯи ҳисоботҳои молиявӣ вобаста ба гузаронидани аудит тибқи СБА ифодаро дарҷ намудаанд, тавсия дода мешавад, ки нишондодҳои иловагии бо СБМОА 1000-2999 пешбинишударо, ки ба баҳши давлатӣ тааллуқ дорад, татбиқ намоянд. Дар сурати ба зиммаи аудиторони баҳши давлатӣ вогузор гардидани уҳдадорихои иловагӣ оид ба аудит ва ҳисоботдиҳӣ, ишора намудан ба стандартҳои татбиқшаванда низ зарур мебошад.

Татбиқи Дастур оид ба аудити молиявӣ бо дастрасӣ аз принципҳои асосии ИНТОСАИ

30. Дастур оид ба аудити молиявӣ бо мақсади дастрасӣ аз татбиқи принципҳои асосии ИНТОСАИ ва СБА (ҳам стандартҳо ва ҳам дастурҳо дар якҷоягӣ бо Дастурҳои амалӣ) ва принципҳои асосии ИНТОСАИ ҷиҳати таъмини татбиқи стандартҳои умумӣ барои ҳама намуди фаъолияти аудиторӣ, ки аз тарафи мақомотҳои олии аудит иҷро карда мешавад, таҳия карда шудааст.

Татбиқи Дастур оид ба аудити молиявӣ ҳамчун маҷмӯи принципҳои роҳбарикунанда аҳамияти истифодаи принципҳои асосии ИНТОСАИ-ро, ки ҳамчун стандартҳои аудитории эътиборнок ба ҳисоб мераванд, кам накарда, дар ин сурат ишора намудан ба принципҳои асосӣ оварда мешавад.

Татбиқи Дастур оид ба аудити молиявӣ бо дастрасӣ аз дигар стандартҳо

31. Дар баробари истифодаи дигар стандартҳои

миллии аудити молиявӣ, татбиқи Дастур оид ба аудити молиявӣ аз тарафи мақомотҳои олии аудит имконпазир буда, он дар ҳолати мутобиқат доштани стандартҳои милли ба Дастури зикргардида мувофиқи мақсад мебошад.

Ваколатҳо

Сарчашмаи эътиборнок – принсипҳои асосӣ ва Дастур оид ба аудити молиявии ИНТОСАИ

32. Принсипҳои асосии ИНТОСАИ принсипҳои асосии аудиториро барои ҷаъолияти аудиторӣ, ки аз тарафи мақомотҳои олии аудит гузаронида мешавад, дар бар мегирад.¹

Гарчанде ақида дар бораи дараҷаи мутобиқати стандартҳо бо ваколатҳои бо уҳдадорихои конституционӣ, ҳуқуқӣ ва дигар ҳолатҳо асосёфтаи ташкилоти аудиторӣ ба доираи уҳдадорихои мақомоти олии аудит дохил шавад ҳам, яке аз принсипҳое, ки бо Кодекси одоби ИНТОСАИ муқаррар гардидааст, ин уҳдадории аудитори бахши давлатӣ вобаста ба татбиқи стандартҳои аудити мақбули умум ба ҳисоб меравад.²

33. Принсипҳои асосии ИНТОСАИ ҳамчун таҳкурсии стандартҳо барои аъзоёни ИНТОСАИ ба шумор

1 СБМОА 100 «Стандартҳои аудит – принсипҳои асосӣ», СБМОА 200 «Стандартҳои аудит – принсипҳои умумӣ», СБМОА 300 «Стандартҳои аудит – стандартҳои сайёр», СБМОА 400 2 Стандартҳои аудит – стандартҳои ҳисоботдиҳӣ».

2 СБМОА 30 «Кодекси одоби ИНТОСАИ»

рафта, бо нашр гардидани Дастур оид ба аудити молиявӣ, ки СБА ва дастурҳои амалиро дар бар гирифтааст, бо ягон тарз ваколоти ин стандартҳоро кам намегардонад.

Аз тарафи ИНТОСАИ эътироф карда мешавад, ки таҳкурсиҳо дар якҷоягӣ бо дастурҳои амалии дар Дастур оид ба аудити молиявӣ дарҷ гардида, аъзоёни ИНТОСАИ-ро бо ғоя ва дастурҳои муҳим ҷиҳати гузаронидани аудит таъмин менамояд.

34. Тавре дар сарсухани принсипҳои асосии ИНТОСАИ омадааст, гарчанде ибораи «стандартҳо» дар тамоми ҳуҷҷатҳо истифода мешавад, зимнан дар назар дошта шудааст, ки ин ибора ҳамчун ҳаммаъноии ибораи риояи ҳатмӣ дар доираи фаъолияти мақомотҳои олии аудит бояд истифода карда шавад.

Инчунин оварда шудааст, ки гарчанде стандартҳои аудити ИНТОСАИ барои татбиқ ҳатмӣ нест, онҳо қабули қарор дар бораи «таҷрибаи беҳтарин»-ро дар байни мақомотҳои олии аудит инъикос намуда, аз ин ҷо ба ҳар як мақоми олии аудит баён намудани ақида оиди дараҷаи мутобиқат доштани стандартҳо ба ваколатҳои онҳо зарур мебошад.

35. Дастур оид ба аудити молиявӣ бояд дар тақия бо принсипҳои асосии ИНТОСАИ баррасӣ карда шавад.

Тавре аз натиҷаҳо бар меояд, дастурҳои амалии Дастур оид ба аудити молиявӣ талаботҳоро вобаста ба татбиқ намудан муқаррар накарда, дар он ибораҳои «зарур аст» ва ё «лозим аст» истифода нашудааст.

СБА чунин истилоҳҳоро дар бар гирифта, бо ин аломат байни талаботҳо, дастур оид ба татбиқ ва маводҳои тафсирдиҳанда фарқият мавҷуд мебошад.

Бо вучуди ин, чунин ҳолатҳо барои мақомотҳои олии аудит набояд ҳамчун муқаррароти ҳатмӣ пешниҳод карда шаванд.

36. Аудиторони ташкилотҳои бахши давлатӣ метавонанд Дастур оид ба аудити молиявиро ҳамчун нишондоди ҳамаҷониба барои гузаронидани аудити молиявӣ истифода намоянд.

Дар сурати истифодаи дастурҳо ҳамчун стандартҳо, аудиторони ташкилотҳои бахши давлатӣ эътиборнокии СБА-ро эътироф менамоянд, ки дар ин бора дар параграфҳои 37-43 муфассал оварда шудааст.

Ваколати Стандартҳои байналмилалӣ аудит

37. Мақсади КСБАКС аз мустақилона ва дар доираи ваколатҳои доштаи худ таҳия намудани стандартҳои босифати аудит, кафолати саҳеҳӣ, назорати сифат ва хизматрасониҳои иловагии ҷавобгӯ ба манфиатҳои ҷомеа, бо роҳи мутобиқ намудани стандартҳои миллӣ ва байналмилалӣ иборат буда, бо ин роҳ сифат ва таҷрибаи яххелаи баамалбарории аудитро дар тамоми ҷаҳон таъмин намуда, боварии ҷомеа ба фаъолияти аудиторӣ дар миқёси ҷаҳонӣ баланд бардошта мешавад.

38. Аз ҷониби КСБАКС СБА, Стандартҳои байналмилалӣ оид ба Созишномаҳои шарҳдиҳанда, оид ба Созишномаҳои кафолати саҳеҳӣ ва оид ба хизматрасониҳои иловагӣ таҳия карда шуда, дар маҷмӯъ ҳамчун Стандартҳои созишномаҳои КСБАКС ном бурда мешаванд.

Инчунин аз тарафи КСБАКС Стандартҳои байнал-

милалии назорати сифат таҳия гардида, дар маҷмӯъ ҳамчун Стандартҳои байналмилалӣ номида мешаванд.

Дастур оид ба аудити молиявӣ нисбат ба қонунгузорӣ ва санадҳои меъёрии ҳуқуқии кишвари муайян, ки аудити таърихии ҳисоботи молиявӣ ва ё Созишнома оид ба кафолати саҳеҳии дигар маълумотҳоро ба танзим медаронанд, бартарӣ надоранд.

Дар сурати тафовут ва ё муҳолифат доштани меъёрҳои қонунгузорӣ ва санадҳои меъёрии ҳуқуқии миллӣ ба стандартҳои КСБАКС дар ҷанбаҳои муайян, созишномаҳои аудиторӣ тибқи меъёрҳои қонунгузорӣ ва санадҳои меъёрии ҳуқуқии миллӣ ба иҷро расонида, он ба талаботҳои стандартҳои КСБАКС ҷавобгӯ набуда, муҳосибони касбӣ, ки риояи пурраи ҳамаи стандартҳоро таъмин накардааст, набояд мутобиқат доштани онро ба стандартҳои КСБАКС эътироф намоянд.

39. Тибқи пешгуфтори Стандартҳои байналмилалӣ оид ба назорати сифат, аудит, шарҳи дигар кафолатҳои саҳеҳӣ ва хизматрасониҳои иловагӣ, СБА вообаста ба мазмуни аудити ҳисоботи молиявӣ таҳия гардида (ҳисоботи молиявии дорои маълумоти таърихии молиявӣ, агар дар СБА ҳолати дигар ифода наёфта бошад), мақсади аудити ҳисоботи молиявӣ ба аудитор фароҳам овардани имконият барои изҳори ақида оиди омода гардидани ҳисоботи молиявӣ дар ҳама ҷанбаҳо ва мутобиқ ба асосҳои татбиқшавандаи ҳисоботи молиявиро фароҳам месозад.

Ҳамин тавр, Стандартҳои байналмилалии аудит (СБА) дар маҷмӯъ ба фаъолияти аудитор ҷиҳати иҷрои мақсадҳои худ стандартҳои дахлдорро таъмин менамояд.

40. Азбаски СБА-и нашр намудаи КСБАКС аз ҷониби ҷомеаи ҷаҳонӣ ба сифати стандартҳои байналмилалӣ аудити ҳисоботи молиявӣ эътироф карда шудааст, стандартҳои мазкур барои нишондодҳои ҷиҳати таъмини иҷрои принципҳои асосии ИНТОСАИ ҳамчун заминаи мустақкам ба шумор меравад.

41. Соли 2003 байни ИНТОСАИ ва КСБАКС Ёддошти ҳусни тафохҳум ба имзо расонида шуда, тибқи он рӯйхати экспертҳо (коршиносон)-ро аз ҷумлаи ҳайати васеи аъзоёни ИНТОСАИ ҷиҳати иштирок дар комиссияҳои махсуси КСБАКС, ки барои таҳияи СБА-и нав ва аз нав баррасӣ намудани СБА-и амалкунанда масъул мебошанд, пешниҳод намуда, дар навбати худ, экспертҳои КСБАКС дохил намудани ҷанбаҳои бахши давлатиро ба СБА пешбарӣ карда, бо ин роҳ татбиқи СБА-ро зимни аудити ташкилотҳои бахши давлатӣ мусоид менамоянд. Моҳияти Стандартҳои байналмилалӣ аз муҳосибони касбӣ татбиқи мулоҳизарониҳои касбиро талаб менамояд.

42. Бо меъёрҳои СБА соҳаи татбиқ, замони мавриди амал қарор гирифтани он ва дигар маҳдудиятҳои хоси татбиқи СБА-и махсус дақиқ муқарар карда шуда, дар сурати бо талаботҳои СБА муқаррар гардидан, татбиқи он аз ҷониби муҳосибони касбӣ то санаи мавриди амал қарор гирифтани он низ мумкин мебошад.

43. Дар сурати дар ҳисоботҳои аудитории аудитори бахши давлатӣ оид ба ҳисоботи молиявӣ дарҷ гардидани ҳолати амалӣ намудани аудит тибқи талаботҳои СБА, тавре дар СБА 200 (замимаи 3) қайд гардидааст, онҳо ба эътиборнокии СБА бояд эҳтиром дошта бошанд.

Масъалаҳои умумии аудити ташкилотҳои бахши давлатӣ

44. Дар қисми мазкур қисме аз масъалаҳои умумии ба бахши давлатӣ алоқаманд, ки зимни баррасӣ ва татбиқи аудити молиявӣ дар доираҳои махсуси бахши давлатӣ бомаврид аст, баррасӣ гардида, масъалаҳои мазкур барои аудиторони бахши давлатӣ дар самти татбиқи СБМОА зимни аудити молиявӣ бартарияти муҳим доранд.

45. Концепсияи дар параграфҳои 46-88 оварда шуда ба аудиторони бахши давлатӣ бомаврид буда, шарҳи иловагии он дар Дастурҳои амалии алоҳида оварда шудааст.

Сохтори гуногуни аудит дар бахши давлатӣ

46. Дар ҷаҳон намудҳои гуногуни аудити беруна амал намуда, шаклҳои нисбатан паҳн гаштаи он сохторҳои зерин ба ҳисоб меравад:

(а) сохторе, ки нақши Аудитори Генералиро пешбинӣ менамояд;

(б) сохтори Палатаи ҳисоб;

(в) сохтори Шӯрои машваратӣ (коллегиалӣ).

47. Ҳар як кишвар метавонад дорои сохтори ягона буда, шумораи зиёди тарзҳои гуногуни амалнамоии фаъолияти мақомотҳои олии аудити миллӣ ҷой дорад, ки ба усулҳои аудит таъсир дошта, чунин усулҳо метавонад бо СБМОА ба инобат гирифта шаванд. СБМОА низ ба мақсади пешниҳоди дастурҳо ба аудиторони бахши давлатӣ новобаста аз шакли сохтори фаъолияти онҳо таҳия гардидааст.

Сохторе, ки тибқи он нақши Аудитори Генералӣ муқаррар гардидааст, одатан ба аудити молиявӣ му-тамарказ гардида, дар шароити ғаъолияти онҳо татбиқи СБМОА нисбатан бомаврид буда, шакли ма-шваратӣ (коллегиалӣ) ба истиқнои сохтори дохилии мақомоти аудит, ба сохтори Аудитори Генералӣ мо-нанд мебошад.

Фарқияти калидӣ дар сохтори Палатаи ҳисоб дар он зоҳир меёбад, ки дар чунин сохтор хизматчиёни давлатӣ дар ҳолати амалӣ намудани пардохтҳои ғай-риқонунӣ ва беасос дорои масъулияти касбӣ буда, чунин масъулият нисбати як қатор сохторҳои Ауди-торони Генералӣ низ татбиқ шуданаш мумкин аст.

Мақомотҳои олии аудит дар чунин муҳит чазо ва таъсиррасониҳоро ҷиҳати ислоҳ гардидани шахсони мансабдори тахти аудит қарордошта равона карда ме-тавонад.

Дар чунин муҳит мақсади асосии чорабиниҳои аудиторӣ аз пайдо намудани нуктаи назар оиди пеш-ниҳоди саҳеҳи ҳисоботи молиявӣ, бештар ба тафтиши қонунӣ будани амалиётҳои молиявӣ равона гардида, шакли коллегиалии сохтори мақоми олии аудит до-рои функсияҳои судӣ низ буда метавонад.

Бо принципҳои асосии ИНТОСАИ изҳор гардида-аст, ки вобаста аз усулҳои корӣ ва сохтори баъзе аз мақомотҳои олии аудит на ҳама стандартҳои аудито-рии ИНТОСАИ дар ҳама ҷанбаҳои ғаъолияти онҳо татбиқшаванда буда, ба монанди, хусусияти судӣ до-штани шарҳдиҳии Палатаи ҳисоб ҷанбаҳои ғаъоли-яти онро нисбат ба аудити молиявӣ ё аудити иҷроиши аз ҷониби мақомоти олии аудити аз ҷониби аудитори

Генералӣ ва ё назоратчии Генералӣ амалишаванда дигаргун месозад.¹

Стандартҳои аудит бошад чунин ваколатҳои дорои хусусияти ҳуқуқиро баррасӣ наменамояд.

48. Дастурҳои алоҳида барои мақомотҳои олии аудит, ки дорои функцияҳои судӣ мебошанд (ба монанди Палатаи ҳисоб) дар СБМОА 1000-2999 оварда шуда, масъалаҳои мутобиқат дар чунин сохторҳо қабули Дастур оид ба аудити мутобиқат ва Дастур оид ба аудити молиявии ИНТОСАИ-ро тақозо менамояд.²

Истилоҳоти дар Дастур истифодашаванда

49. Дар доираи ҳамкориҳои байни ИНТОСАИ ва КСБАКС бо мақсади фаҳмо будан ва татбиқ намудан дар бахши давлатӣ ва шахсӣ ба СБА истилоҳоти «бетараф» дохил карда шуда, он тавассути чорӣ намудани матни дахлдор бевосита дар стандартҳо ва ё луғати дахлдор амалӣ карда шудааст. Мафҳумҳои иловагӣ, ки дар Дастурҳои амалӣ оварда шудааст, дар Луғати Дастур оид ба аудити молиявӣ дарҷ гардидааст.³

50. Яке аз намунаҳои консепсияи асосӣ барои СБА мавҷуд будани масъалаҳои зиёди манфиати чамъиятӣ вобаста ба аудити «ташкilotҳои ба қайд гирифта-

1 СБМОА 100 «Стандартҳои аудити ИНТОСАИ-принсипҳои асосӣ» параграфи 13

2 СБМОА/ИССАИ 4000, СБМОА/ИССАИ 4001 ва СБМОА / ИССАИ 4002

3 СБМОА/ИССАИ 1003 «Луғати истилоҳотҳо ба Дастур оид ба аудити молиявии ИНТОСАИ»

шуда» (ташкilotҳои дорои квотаҳо дар биржаҳои фонди) ба ҳисоб рафта, тибқи СБА як қатор талаботҳо вобаста ба ин мавзӯ муқаррар карда шудааст.

Ташкilotҳои ба қайд гирифташуда дар баҳши давлатӣ на он қадар маъмул буда, дар баробари ин ташкilotҳои баҳши давлатӣ, ки аз рӯи ҳаҷм, мураккабӣ ва ҷанбаҳои манфиати ҷамъиятӣ, метавонанд доираи васеи шахсони манфиатдорро дошта, ба ташкilotҳои ба қайд гирифташуда баробар карда мешаванд. Аз ин хотир, бо Дастурҳои амалӣ мафҳумҳои баррасӣ мегардад, ки ба таври дигар маънидод карда мешавад.

51. Истифодаи истилоҳҳои намунавӣ, ба монанди «фирма» ва «ширкат» нисбат ба баҳши хусусӣ бо мақсади таъмини татбиқи нисбатан васеъ ба истилоҳҳои бетарафи баҳши хусусӣ иваз карда шуда буданд. Дар як қатор СБМОА, аз ҷумла СБМОА 1315 ҳангоми тасвири сохтор ва қисматҳои системаи назорати дохилӣ ва раванди арзёбии хавфҳо ба истилоҳҳои дар СБА истифодашаванда, ба монанди тичорат, маркетинг, ҳайати кормандон оид ба фурӯш ишора карда мешавад. Истилоҳҳои ба ин мувофиқ дар баҳши давлатӣ ваколат, мақсади барнома, менечери барнома ва дигар воҳидҳои кории бо барнома муқарраргардида ба ҳисоб меравад.¹

1 СБМОА/ИССАИ 1315 «Ошкор ва арзёбӣ намудани хавфи таҳрифгарии ҷиддӣ бо роҳи ба даст овардани маълумот дар бораи ташкilot ва муҳити он»

Мулоҳизаронӣ ва шубҳаоварии касбӣ (скептитсизм)

52. Истилоҳҳои «мулоҳизаронии касбӣ» ва «шубҳаоварии касбӣ (скептитсизм)» дар СБА аксаран зимни тасвияи талабот вобаста ба қарори аудиторӣ оид ба рафти дахлдори амалҳо ва изҳори ақидаи шахсӣ дар самти зери шубҳа гузоштан истифода карда мешавад. Мафҳумҳои зикргардида ба принципҳои асосии ИНТОСАИ дохил набуда, тибқи он мафҳуми зерини муносибати дахлдор муқаррар шудааст: «Аудиторон ба ҳолатҳои мушкӣ, сустии назорат, ба таври дахлдор ба роҳ монда нашудани пешбурди баҳисобгирӣ, иштибоҳҳо, амалиётҳои молиявии ғайримуқаррарӣ, натиҷаҳо, сохтакорӣ, харочоти ғайриқонунӣ, амалиётҳои беасос, азониҳудкунӣ, камомад ва мавҷуд набудани тартибот бо диққат бошанд». Мафҳуми шубҳаоварии касбӣ (скептитсизм) мафҳумҳои рафтори дахлдорро васеъ ва мустаҳкам гардонида, барои банақшагирӣ ва иҷрои аудит заминаи асосӣ ба ҳисоб меравад. Мафҳумҳои зикргардида барои аксарияти стандартҳои касбӣ бунёдӣ ба ҳисоб рафта, ба Дастур оид ба аудити молиявии ИНТОСАИ дохил карда шудааст.¹⁻²

1 СБМОА/ИССАИ 1003 «Луғати истилоҳотҳо ба Дастур оид ба аудити молиявии ИНТОСАИ»

2 СБМОА/ИССАИ 200 «Стандартҳои аудити ИНТОСАИ-Стандартҳои умумӣ», параграфи 2.41

Қабули созишнома ва муҳлати он

53. Тибқи талаботи СБА дар мавридҳои муайян, агар бо меъёрҳои

қонунгузорӣ ва санадҳои меъёрии ҳуқуқӣ манъ нашуда бошад, аудитор бояд аз баёни ақида даст кашада, амали созишномаро қатъ намояд. Амали мазкур дар ҳолатҳои зерин ҷой дошта метавонад:

– аудитор ва роҳбарияти ташкилот вобаста ба шартҳои Созишнома ба мувофиқа нарасида бошанд;

– талаботҳои ахлоқӣ (этиқӣ) қонеъкунанда набошанд;

– пеш омадани мушкилотҳо, аз ҷумлаи имконнопазир будани дастарсӣ ба ҳуччатҳо ва ё иҷрои ҷорабинҳои дахлдор;

– хавфи аудиторӣ, бинобар пешниҳоди маълумотҳои гумроҳкунанда;

– маҳдудияти миқёси аудит, ки барои ба даст овардани далелҳои кофӣ ва эътимодноки аудиторӣ мусоидат наменамояд.

54. Уҳдадорҳои Мақомотҳои олии аудит ва меъёрҳои қонунгузорӣ ва санадҳои меъёрии ҳуқуқӣ одатан даст кашидан аз аудитро муқаррар накарда, бо Дастурҳои амалӣ рафтори имкондошта дар чунин ҳолатҳо муайян карда шудааст.

Мақсади аудити ҳисоботи молиявӣ

55. СБА вобаста ба гузаронидани аудити ҳисоботи молиявӣ тибқи СБА, ки қисми вазифаҳои ба бахши давлатӣ таалуқдошта шуда метавонад, таҳия карда

шуда, бо СБА 200 соҳаи қобили татбиқ будани СБА муқаррар карда шудааст.¹

СБА 200 ҳолатҳои махсусро вобаста ба ҳисоботдиҳии аудити иҷроиш, мутобиқати қонунгузорӣ ва санадҳои меъёрии ҳуқуқӣ ва ё ба таври дахлдор ба роҳ монда нашудани системаи назоорат муқаррар накарда, мақсади асосии аудиторро зимни иҷрои аудити ҳисоботи молиявӣ дар мавзӯҳои зерин таъмин менамояд:

(а) вобаста ба ҷой надоштани таҳрифгарихои ҷиддӣ дар ҳисоботи молиявӣ, ки дар натиҷаи сохтакориҳо ва дигар хатогиҳо ба миён омадааст, боварии қатъӣ ба даст оварда, барои изҳори ақида ҷиҳати омода гардидани ҳисоботи молиявӣ дар ҳама ҷанбаҳо ва мутобиқ ба асосҳои татбиқшавандаи пешниҳоди ҳисоботи молиявӣ имкониятҳо фароҳам оварда мешавад;

(б) омода намудани ҳисобот оид ба ҳисоботи молиявӣ ва тибқи талаботи СБА пешниҳод намудани аҳборот.

56. Мақсади аудит аз баланд бардоштани боварии истифодабарандагон нисбат ба ҳисоботи молиявӣ иборат буда, он бо изҳор гардидани ақидаи аудитор ҷиҳати омода шудани ҳисоботи молиявӣ дар ҳама ҷанбаҳо ва тибқи асосҳои татбиқшавандаи пешниҳоди ҳисоботи молиявӣ ба даст оварда мешавад.

Дар ҳолати дар тибқи асосҳои таъиноти умумӣ пешниҳод намудани ҳисоботи молиявӣ чунин ақида вобаста ба пешниҳод гардидани ҳисоботи молиявӣ ба таври дахлдор, дар ҳама ҷанбаҳо ва ба таври дақиқ

¹ СБА 200 «Мақсадҳои умумии аудитории мустақил ва гузаронидани аудит тибқи Стандартҳои байналмилалӣ аудит»

изҳор гардида, бо қонунгузорӣ ва санадҳои меъёрии ҳуқуқӣ, ки аз ҷониби ташкилотҳои аудитории бахши давлатӣ татбиқ карда мешаванд, муқаррар гардидани шакли дигари изҳори ақидаи аудиторӣ мумкин мебошад.

Дар доираи талаботҳои СБА ва талаботҳои ахлоқӣ (этиқӣ) амалӣ намудани аудит ба аудитор имконият медиҳад, ки вобаста ба омода гардидани ҳисоботи молиявӣ дар ҳама ҷанбаҳо ва мутобиқ ба асосҳои татбиқшавандаи пешниҳоди ҳисоботи молиявӣ ақидаи худро баён намояд.

57. Дар Эъломияи Лима омадааст: «Аудит танҳо мақсади ягона набуда, қисми ҷудонопазири ситемаи идоракунӣ мебошад, ки мақсади он аз ошкор намудани тамоил нисбат ба стандартҳои қабулгардида ва вайрон намудани принципҳо, қонуният, самарабахшӣ ва сарфаи хароҷоти захираҳои молиявӣ дар марҳилаи нисбатан барвақтии он иборат аст, то он ки барои андешидани тадбирҳои тасхехотӣ ва дар ҳолатҳои зарурӣ барои ба ҷавобгарӣ кашидани гунаҳкорон, ҷаброни зиёни расонида имконият вучуд дошта бошад ё тадбирҳои амалӣ гарданд, ки ҷунин вайронкуниҳо минбаъд пешгирӣ ё кам карда шаванд».¹

Вазифаи мазкур нисбат ба пешниҳоди ақида оид ба ҳисоботи молиявӣ васеъ буда, ин мақсадҳо дар дигар қисмҳои Асосҳо барои стандартҳои касбии ИНТО-САИ баррасӣ карда мешаванд.

Дастур оид ба аудити молиявӣ нисбат ба аудити молиявӣ дар ташкилотҳои бахши давлатӣ қобили татбиқ буда, бо дарназардошти уҳдадорихои васеи

1 СБМОА/ИССАИ «Эъломияи Лима»

аудит зарурати татбиқи дигар СБМОА барои ухдадорихои иловагӣ ба миён меояд.

58. Тибқи шартҳои принципҳои асосии ИНТОСАИ (СБМОА 100) баъзе аз қисмҳои мандати мақоми олии аудит дар самти аудити ҳисоботи молиявӣ ба мақсадҳои дар бахши хусусӣ доштаи мақомоти олии аудит якхела буда метавонад.¹

Бо СБМОА/ИССАИ 300 муайян карда шудааст, ки аудитор бо мақсади таъмин намудани боварии қатъӣ чиҳати ошкор намудани хатогиҳо ва амалҳои ғайриқонунии ба ҳаҷми ҳисоботи молиявӣ ва натиҷаҳои аудити мутобиқат таъсири бевосита ва ҷиддӣ расонанда, ҳар як қадам ва чорабиниҳоро ба нақша гирифта, муҳим будани талаботҳо нисбат ба аудити мутобиқат дар бахши давлатӣ, нисбат ба изҳори ақида оид ба ҳисоботи молиявӣ кам буда наметавонад.²

Мақсади СБА аз он иборат аст, ки ба аудитор чиҳати изҳори ақида вобаста ба омода гардидани ҳисоботи молиявӣ дар ҳама ҷанбаҳо мутобиқ ба асосҳои татбиқшавандаи пешниҳоди ҳисоботи молиявӣ имконият фароҳам оварда, мақсади мақомоти олии аудит оид ба мавриди аудит қарор додан нисбат ба мақсадҳои СБА васеътар мебошад.

Зиёда аз ин, истифодабарандаи ҳисоботи аудиторӣ оид ба ҳисоботи молиявӣ дар бахши давлатӣ нисбат ба ҳисоботдиҳии бо СБА 200 муқарраргардида (қарорҳои иқтисодии истифодабарандагон) диққати

1 СБМОА/ИССАИ 100 «Стандартҳои аудити ИНТОСАИ-принципҳои асосӣ»

2 СБМОА/ИССАИ 300 «Стандарҳои аудити ИНТОСАИ-принципҳои умумӣ»

хешро бештар ба ҳисоботдиҳии дақиқ равона намуда, Дастур оид ба ҳисоботи молиявӣ дар якҷоягӣ бо дигар стандартҳо ва дастурҳои ИНТОСАИ иҷроӣ мақсадҳои васеи аудиторӣ дар баҳши давлатӣ таъмин менамоянд.

Ба мувофиқа расонидани шартҳои Созишномаи аудиторӣ

59. Бо СБА, одатан, ба мувофиқа расонидани шартҳои корӣ бо мизочон муайян карда шуда, мақомотҳои олии аудит бошанд, одатан, супоришхоро вобаста ба таъмин намудани ҳисоботҳо оид ба ҳисоботдиҳӣ барои мақоми қонунгузор ва дигар сохторҳои ҳукумати ба иҷро мерасонанд.

Дар баъзе доираҳои баҳши давлатӣ иловатан ба ваколатҳои мавҷуда ҳолатҳои бо асосҳои шартномавӣ ба иҷро расонидани корҳои аудиторӣ низ ҷой дошта метавонад.

60. Бо СБА/ИСА 210 шартҳои созишнома ва талаботҳо нисбат ба аудиторон дар мавриди қабул намудани супориш муайян карда шуда, вобастагии онро на ин ки аз ваколатҳои қонунии мақомоти олии аудит, балки муносибатҳои байниҳамдигарӣ бо мизочонро шарҳ медиҳад. Бо вучуди ин, ба роҳ мондани ҳамкорӣ дар ҳама ҳолат бо ташкилоти мавриди аудит қарор гирифта ҳамчун ҳолати муқаррарӣ ба ҳисоб меравад.¹

61. Иловатан ба талабот ва нишондодҳои дар СБА ифода гардида, барои аудиторони баҳши давлатӣ ҳан-

¹ СБА 210 «Ба мувофиқа расонидани шартҳои Созишномаи аудиторӣ»

гоми қабули созишномаи аудиторӣ чой доштани дигар чанбаҳо мумкин аст. Масалан, имконият ва ваколатҳои барои гузаронидани аудит зарурӣ васеъ буда, дарки тартиби пешниҳоди ҳисоботҳои татбиқшаванда, аз қабили талаботи ҳисоботдихӣ ба мақоми қонунгузор, сохторҳои ҳукумати ва аҳли ҷомеа дар бар гирифта метавонад.

Ба аудиторони бахши давлатӣ дар баъзе ҳолатҳо зарурат пеш меояд, ки рафтори худро бо талаботҳои СБА бо роҳи иҷрои чорабиниҳо бо мақсади ба даст овардани маълумоти зарурӣ чихати арзёбии хавф ва иҷрои уҳдадорихо мувофиқ гардонида, фаъолияти худро бо мизоч идома диҳад.

62. Мақомотҳои олии аудит иҷрои аудиторӣ дар доираи ваколатҳо ба роҳ монда, одатан, имконияти даст кашидан аз иҷрои супоришҳо надоранд.

Бо СБА 210 талаботҳо муайян карда шудааст, ки тибқи он дар сурати мутобиқат надоштани супоришҳо ба меъёрҳои қонунгузорӣ ва санадҳои меъёрии ҳуқуқӣ ва ё қонун карда нашудани шартҳои муқарраргардида, аудитор аз қабули созишнома даст мекашад. Вобаста ба ин ҳолат Дастурҳои амалӣ вобаста ба амали дахлдори аудиторони бахши давлатӣ нишондоҳои иловагиро пешбинӣ намудааст.

63. Тибқи талаботи СБА 210 аз ҷониби аудитор вобаста ба эътироф ва дарки уҳдадорихои худ аз тарафи роҳбарият ва шахсони дорои ваколати роҳбарии ташкилотҳо маълумоти тасдиқкунанда бояд гирифта шавад.

Дар сурати бо меъёрҳои қонунгузорӣ ва санадҳои меъёрии ҳуқуқӣ муқаррар гардидани шакл ва шартҳои созишнома, ба истиснои ҳолатҳои эътироф ва дарки ҷавобгарии роҳбарият ва шахсони дорои ва-

коллати роҳбари ташкилотҳо дарҷ намудани шартҳо дар созишнома зарур нест.

Дар бахши давлатӣ одатан чунин созишномаҳо амал намуда, ба таври хаттӣ ба мувофиқа расонидани шартҳои он на ҳама вақт татбиқ карда шуда, Дастур оид ба аудити молиявӣ низ чунин тартибро бештар дастгирӣ менамояд.

Равандҳои кафолати сифат

64. Принсипҳои асосии ИНТОСАИ стандартҳои алоҳидаро вобаста ба кафолати сифат барои корҳои аудиторӣ дар бар нагирифта, ин ҳолат бо баъзе стандартҳои умумӣ нишондодҳоро муайян намуда, уҳдадорихои ҳар як аудитро нисбат ба назорати сифат возеҳ ифода накарда, ба уҳдадорихои мақомоти олии аудит вобаста ба муайян намудани раванди кафолати сифат вогузор карда шудааст.¹

Муқаррароти СБА 220 дар фаъолияти мақомотҳои олии аудит қобили татбиқ буда, тибқи талаботҳои он аудиторон иҷрои чорабиниҳои назорати сифатро вобаста ба ҳар аудити алоҳида таъмин намуда, тибқи СБНС 1 ва дигар талаботҳои қонунгузориҳои миллии ширкатҳо татбиқкунандаи мавзӯи назорати сифат ба ҳисоб мераванд.²⁻³

1 СБМОА 200 «Стандартҳои аудити ИНТОСАИ-Стандартҳои умумӣ» параграфи 1.27.

2 СБА 220 «Назорати сифати аудити ҳисоботи молиявӣ»

3 СБНС 1 «Назорати сифат барои ширкатҳое, ки аудит ва азназаргузарониҳои ҳисоботи молиявӣ ва дигар созишномаҳои хизматрасонирии ба пешниҳоди кафолат алоқамандро амалӣ менамоянд»

65. Дар ширкатҳои аудитори бахши хусусӣ шарикони созишнома вобаста ба созишномаи аудиторӣ одатан дорои ухдадорихоӣ алоҳида ва ваколатҳои бо ширкати аудиторӣ иртиботдошта мебошанд.

Дар мақомотҳои олии аудит бошад, Аудитори генералӣ, Шӯро ва ё Палатаи ҳисоб, бо вучуди ваколатдор гардидани дигар сохторҳо, дорои ухдадорихоӣ умумӣ мебошанд. Масалан, дар сурати аз ҷониби мақоми олии аудити сохтори Аудитори генералӣ ваколатдор гардидани шарикони созишнома, дар ниҳоят ба Аудитори генералӣ ҳисобот пешниҳод карда мешавад.

Дар бахши давлатӣ интихоби назоратбарандагони сифат, ки аз ташкилоти санҷидашаванда вобаста нестанд ва метавонанд арзёбии ҳолисонро новобаста аз роҳбарият ва шарикони созишнома таъмин намоянд, муҳим мебошад.

66. Тибқи талаботи Стандарти байналмилалӣ назорати сифат (ИСКҚС) 1 баъд аз як давраи муайян ҷойивазкунии шарикони созишнома зарур буда, ҷунин талабот дар бахши давлатӣ нисбат ба ташкилотҳои дорои манфиати муҳими ҷамъиятӣ татбиқ шуда метавонад.¹

Бо қонунгузорӣ, ки тартиби ба мансаб таъин намудани Аудитори генералӣ ва муҳлати дар ин мансаб қарор доштани онро муқаррар менамояд, ҷойивазкунии дар таҷриба ҷорӣ набуда метавонад амалӣ карда шавад. Мақомотҳои олии аудит бо мақсади мутобиқ гардонидан ба ин талаботҳо (масалан, ба воситаи ҷойивазкунии ҳайати калидии дорои ухдадорихоӣ

1 СБНС 1 «Стандарти байналмилалӣ назорати сифат»

амалиётӣ тибқи созишномаи аудиторӣ бо кормандони дигар мақомотҳои олии назорати молиявӣ) метавонанд стратегия ва ҷорабиниҳои заруриро ба роҳбарӣ гиранд.

Ҳуҷҷатҳои корӣ ва аудиторӣ

67. Тибқи принципҳои асосии ИНТОСАИ аудитор ҷиҳати бо ҳуҷҷатҳои корӣ ҷамъ овардани далелҳои кофӣ ва эътимоднокро, ки хулоса, тавсия ва ақидаи аудиторӣ бо он асоснок карда мешавад, таъмин намуда, боварии устуворро дар ин самт ҳосил намояд. Зидда аз ин, тибқи талаботи параграфи 5.5 аудиторон метавонанд далелҳои аудиториро дар дараҷаи дахлдор бо ҳуҷҷатҳои корӣ вобаста ба асосҳо ва ҳаҷми банақшагири, иҷрои корҳо ва хулосаҳои аудит ҳуҷҷатгузори кунанд.¹

Тибқи талаботи СБА 230 аудиторон ҳуҷҷатҳои аудиторӣ ва ба охир расонидани раванди маъмурикунонии онро баъди ба охир расидани ҳисоботи аудиторӣ дар дастаҳои (папка файл) аудиторӣ ҷамъоварӣ менамоянд. Инчунин, талабот пешниҳод карда мешавад, ки ҳуҷҷатҳои аудиторӣ бояд хат кашида нашуда, аз ҳуҷҷатҳои дорои дилхоҳ хусусиятҳо, то анҷоми муҳлати нигоҳдории он ҳалос шудан мумкин нест.²

Тибқи талаботи СБНС 1 с (ва ё талаботҳои миллӣ) ташкилотҳои аудиторӣ бояд вобаста ба ҷамъоварии саривқатии маводҳои аудиторӣ ҷорабҳои дахлдорро

1 СБМОА 300 «Стандартҳои аудити ИНТОСАИ-стандартҳои сайёр»

2 СБА 230 «Ҳуҷҷатҳои аудиторӣ»

андешанд. Чунин талаботҳо дар бахши давлатӣ мумкин аст бо меъёрҳои қонунгузорӣ муқаррар карда шуда, бо СБНС 1 ва дастурҳои амалӣ бо СБА 200 талаботҳо дар ин самт нисбат ба ширкатҳои аудиторӣ, таҳия ва нигоҳдории ҳуҷҷатҳо муқаррар карда шудааст.¹

Мубодилаи маълумот

68. Бо СБА 260 доираи шахсони дорои ваколати роҳбарикунанда, ки барои самтҳои стратегӣ ва уҳдадорихои ташкилот вобаста ба ҳисоботдиҳии он уҳдадоранд, муайян карда шудааст.²

Дар ташкилотҳои бахши давлатӣ айният намудани шахсони дорои ваколатҳои роҳбарикунанда бинобар васеъ будани сохтори идоракунии онҳо, амалӣ намудани талаботҳои алоҳида оид ба ҳисоботдиҳӣ мушкул мебошад.

Дастурҳои амалӣ ба СБА, ки мубодилаи маълумотро дар бар гирифтааст, нишондодҳои дахлдорро оид ба қонеъ намудани эҳтиёҷот ва нигаронии мақомҳои қонунгузор ва дигар мақомотҳои идоракунӣ дар ин самт таъмин менамояд.

69. СБА 260 талаботҳоро вобаста ба мубодилаи маълумотҳо ҳамасола дар асоси талаботҳои ахлоқӣ (этиқӣ) нисбат ба мустақилияти аудиторон дар бар гирифта, иловатан ба ҷанбаҳои бо СБМОА ва Кодекси одоби ИНТОСАИ муайяншуда, аз қабилӣ бетара-

1 СБНС 1 «Стандарти байналмилалӣ назорати сифат»

2 СБА 260 «Мубодилаи маълумот бо шахсони дорои ваколатҳои роҳбарӣ»

фии сиёсӣ низ барои аудиторони бахши давлатӣ муҳим мебошад.

70. Дар баробари ухдадориҳои бо СБА муқарраргардида, аудиторони бахши давлатӣ метавонанд дорои ухдадориҳои доираи васеъ буда, тибқи Дастурҳои амалии дахлдор, аудиторони бахши давлатӣ метавонанд дорои ухдадориҳо дар самти мубодилаи маълумот бо мақомотҳои қонунгузор, идорақунӣ ва дигар муассисаҳои маблағгузор бошанд.

Ошкор намудани сохтакорӣ ва хатогиҳо

71. Тибқи принсипҳои асосии ИНТОСАИ аз ҷониби мақомотҳои олии аудит бо мақсади ошкор намудани ҳама гуна хатогиҳо ва қоидавайронкуниҳо кифоягии усулҳои татбиқшаванда бояд таъмин карда шавад.¹

Бо СБА 240 талабот вобаста ба принсипи асосӣ пешбинӣ гардида, тибқи он аудитор зимни банақшагирӣ бояд хавфи ҷой доштани тахрифгарии ҷиддӣ дар ҳисоботҳои молиявӣ бинобар амалҳои сохтакорӣ ва хатогиҳо арзёбӣ гардида, ҳамзамон вобаста ба ҳар як ҳолатҳои ошкоргардидаи сохтакорӣ аз роҳбарияти ташкилот дархост карда шавад.²

Инчунин, расман аудиторони бахши давлатӣ метавонанд дорои ухдадориҳо ҷиҳати ошкор намудани сохтакорӣ ва иловатан истифодаи воситаҳои давлатӣ,

1 СБМОА 300 «Стандартҳои аудити ИНТОСАИ-стандартҳои сайёр»

2 СБА 240 «Ухдадориҳои умумии аудитор нисбати сохтакорӣ зимни аудити ҳисоботи молиявӣ»

ки ба баланд шудани хавфи сохтакориҳо тамоил дорад, буда метавонанд ва дар ҳама ҳолат нисбат ба нигарониҳои ҷомеа оиди ин ҳолатҳо чораандешӣ намоянд.

72. Соҳаи дигари фарқкунандаи аудити бахши хусусӣ аз аудити бахши давлатӣ дар уҳдадориҳои аудитории бахши давлатӣ таҷассум ёфта, он аз амалҳои татбиқшаванда зимни ошкор намудани хатогиҳо вобастагӣ дорад. Дастурҳои амалӣ ба СБА 240 ҷиҳати баррасии масъалаҳои вобаста ба ҳисобдихӣ дар назди ҷомеа ба васеъ намудани уҳдадориҳо оид ба ҳисоботдихӣ дар бахши давлатӣ ишора менамояд.

73. Аксарияти мақомоти олии аудит тибқи принсипҳои асосии ИНТОСАИ ҷиҳати пешгирӣ ва ошкор намудани сохтакориҳо уҳдадор буда, бо СБА 240 доираи фаъолияти стандартҳои хавфи аудиторӣ васеъ гардонида шуда, бинобар хавфи таҳрифгарии ҷиддӣ, ки дар натиҷаи сохтакориҳо ба миён омадааст, татбиқи он баррасӣ карда шудааст.

Дар бахши давлатӣ уҳдадориҳои аудит метавонад бо меъёрҳои қонунгузорӣ, санадҳои меъёрии ҳуқуқӣ, супоришҳои мақмотҳои идоракуни ва ё ваколати аудит муқаррар карда шуда, уҳдадориҳои мазкур бо хавфи таҳрифгарии ҷиддии ҳисоботи молиявӣ, ки дар натиҷаи амалҳои сохтакорӣ ба миён омадааст, маҳдуд шуда наметавонад.

Дар бахши давлатӣ уҳдадориҳои аудитор нисбат ба ҳолатҳои сохтакорӣ бинобар мавҷуд будани ҷанбаҳо, аз қабيلي ҳисоботдихӣ дар назди аҳли ҷомеа ва мунтазамии идоракунии молиявӣ нисбат ба бахши хусусӣ васеатар мебошад.

74. Бо Дастурҳои амалӣ соҳаҳои, ки диққати ауди-

торони бахши давлатӣ ба хавфи ҳолатҳои сохтакорӣ, аз қабилӣ хариди давлатӣ, грантҳо, хусусигардонӣ, таҳрифгарӣҳои барқасдонаи натиҷаҳо, маълумотҳо ва сӯиштифодаи ваколатҳо равона бошад, муайян карда шудааст.

Баррасии қонунгузорӣ ва санадҳои меъёрии ҳуқуқӣ

75. Тибқи муқаррароти СБА/ИССАИ 300 аудити мутобиқати ҳуқуқӣ яке аз ҷанбаҳои муҳими аудити давлатӣ ба шумор рафта, яке аз мақсадҳои ин намуди аудит муайян намудани ҳолати мутобиқат доштани Бучети давлатӣ ва баҳисобгирии муҳосибӣ ба меъёрҳои қонунгузорӣ ва санадҳои меъёрии ҳуқуқӣ мебошад.

Ҳолати мазкур ба мақоми қонунгузор ва дигар истифодабарандагони ҳисоботи аудиторӣ вобаста ба ҳаҷм ва инкишофи уҳдадорӣҳои молиявии давлат имконияти ба даст овардани боварино муҳайё сохта, чиҳати ноил шудан ба ин мақсадҳо аудиторони бахши давлатӣ метавонанд суратҳисоб ва ҳисоботи молиявии маъмуриятро дар самти дурустии амалиётҳои гузаронидашуда, анҷом дода, пардохтҳо ва дигар баҳисобгириҳо мавриди санҷиш қарор диҳанд.¹

Принсипҳои асосии ИНТОСАИ диққати худро ба муҳим будани шарҳи риояи қонунгузорӣ ва санадҳои меъёрии ҳуқуқӣ зимни гузаронидани аудити бахши давлатӣ ҷалб намуда, мақомотҳои қарор қабулкунан-

1 СБМОА 300 «Стандартҳои аудити ИНТОСАИ-Стандартҳои сайёр»

да бояд муқаррар намоянд, ки қонунгузорӣ ва санадҳои меъёрии ҳуқуқӣ риоя гардида, натиҷаҳои дилхоҳро таъмин намуда, ҷиҳати беҳтар намудани он қадом чораҳо бояд андешида шавад.¹

Ақсарияти созишномаҳо дар доираи бахши давлатӣ иловатан ба аудити ҳисоботи молиявӣ уҳдадорихоии иловагии аудиториро нисбат ба баррасии қонунгузорӣ ва санадҳои меъёрии ҳуқуқӣ, ки ба ҳисоботи молиявӣ таъсири ҷиддӣ надоранд, муқаррар намуда, СБМОА/ИССАИ 4200 уҳдадорихоии аудиториро вобаста ба аудити мутобикат дар доираи аудити ҳисоботи молиявӣ муқаррар намудааст.²

76. Бо СБА 250 муқаррар гардидааст, ки аудитор ҷиҳати пешгирии риоя нагардидани қонунгузорӣ ва санадҳои меъёрии ҳуқуқӣ масъулият надошта, метавонанд вобаста ба ин мавзӯё дорои уҳдадорихоии иловагӣ буда, дар ин ҳолат зимни банақшагирӣ ва иҷрои аудит интизории аҳли ҷомеа ба инобат гирифта мешавад.³

Арзёбии хавф ва чорабинҳои аудиторӣ

77. Стандартҳое, ки хавфи аудиториро баррасӣ менамоянд, дар муносибат ба рафтори аудиторӣ бо хавф асосёфта ҳамчун стандартҳои асосӣ ба шумор рафта, ҷунин стандартҳо, одатан, ба хавфи қорӣ, ки

1 СБМОА 300 «Стандартҳои аудити ИНТОСАИ-Стандартҳои сайёр»

2 СБМОА 4200 «Аудити мутобикати бо аудити ҳисоботи молиявӣ алоқаманд»

3 СБА 250 «Баррасии қонунгузорӣ ва санадҳои меъёрии ҳуқуқӣ зимни аудити ҳисоботи молиявӣ»

дар СБА 315 ифода ёфтааст, ба монанди «хавфе, ки бинобар шароитҳои муҳим, ходисаҳо, амал ва беамалӣ ба миён омада, ба қобилияти расидан ба мақсадҳо ва иҷрои стратегҳои ташкилотҳо таъсири манфӣ мерасонанд», муносибат доранд. Хавфи корӣ нисбат ба хавфи таҳрифгарии ҷиддӣ дар ҳисоботи молиявӣ мафҳуми васетар дорад.¹

78. Мафҳуми умумии хавфи корӣ (хавфи фаъолият) зимни айният намудан ва арзёбии хавфи кори аудиторӣ дар баҳши давлатӣ қобили татбиқ буда, дар баҳши давлатӣ он бо хавфи ба итмом нарасондан ва ё ба мақсад ноил нагардидани фаъолияти давлатӣ, барномаҳои дахлдор ва барномаҳои стратегӣ алоқамандӣ дорад. Дар баробари ин, хавфи вобаста ба иқлими сиёсӣ, манфиати ҷамъиятӣ, ҳассосии барномаҳо ва мутобиқат надоштани онҳо ба қонунгузорӣ ва ваколатҳои дахлдор дар баҳши давлатӣ муҳим ба шумор меравад.

79. Иловатан ба талаботҳо ва нишондодҳои дар СБА ифодашуда вобаста ба хавфҳо, барои аудиторони баҳши давлатӣ ҳангоми арзёбии хавф ва банақшагирии чорабиниҳои аудиторӣ метавонад ҷанбаҳои иловагӣ ҷой дошта бошад.

Ҷиҳати ба даст овардани маълумоти дахлдор дар бораи ташкилот, аудиторони баҳши давлатӣ ваколатҳои васеи худ, қонунгузорӣ, санадҳои меъёрии ҳуқуқӣ ва дигар супоришу талаботҳо, инчунин мақсади роҳбарият ва масъалаҳои ҳисоботдиҳанда будан дар назди ҷомеаро, ки ба фаъолияти ташкилот таъсир дорад, ба инобат мегирад.

¹ СБА 315 «Айнияткунонӣ ва арзёбии хавфи таҳрифгарии ҷиддӣ»

Маълумотҳоро вобаста ба арзёбии хавф инчунин аз аудиторони қаблӣ, дигар сарчашмаҳо, ҳисоботҳо ва протоколҳои ҳокимияти қонунгузор низ ба даст овардан мумкин аст.

80. Аудиторони бахши давлатӣ метавонанд дорои уҳдадорихо оид ба ҳисоботҳо, аз қабили ба самаранокии системаи назорати дохилӣ ва ё мутобиқат доштани қонунгузорӣ ва санадҳои меъёрии ҳуқуқӣ бошанд, ки аудиторони бахши хусусӣ дорои чунин уҳдадорихо нестанд.

Васеъ будани талаботҳо оид ба ҳисоботҳо, инчунин дар он зоҳир мегардад, ки аудиторони бахши давлатӣ бояд дар бораи тамоми камбудихои ошкоргардида дар системаи назорати дохилӣ ва ё риоя нагардидани қонунгузорӣ ва санадҳои меъёрии ҳуқуқӣ ба мақомотҳои қонунгузорӣ ва идоракунӣ маълумот пешниҳод намоянд.

Чанбаҳои муҳим дар аудити бахши давлатӣ

81. Бо СБА 200 мафҳуми хавфи таҳрифгарихои ҷиддӣ ба маънои «хавфи таҳрифгарӣ шудани ҳисоботҳои молиявӣ то оғози аудит» ифода ёфта, ҳангоми гузаронидани аудити ҳисоботи молиявӣ дар алоҳидагӣ ва ё дар маҷмӯъ бо дигар таҳрифгарихо ҷой доштани имконияти ба қарорҳои қабулгардидаи иқтисодӣ таъсир расонидан, он ҳамчун таҳрифгарихои ҷиддӣ ба шумор меравад.¹

Таҳрифгарихои ҷиддӣ чанбаҳои сифатӣ ва шумо-

¹ СБА 200 «Мақсадҳои умумии аудитории мустақил ва гузаронидани аудит тибқи Стандартҳои байналмилалӣ аудит»

равӣ дошта, дар бахши давлатӣ танҳо ба қарорҳои иқтисодии истифодабарандагон (мақомотҳои қонунгузор ва идоракунӣ) маҳдуд набуда, чунки мақомотҳои зикргардида ҳисоботҳои молиявиро на танҳо барои қабули қарорҳои иқтисодӣ, инчунин метавонанд барои қабули қарорҳо дар самти имконияти идома додани маблағгузори барномаҳои давлатӣ ва ё грантҳо истифода намоянд. Чанбаҳои сифатӣ одатан дар бахши давлатӣ нақши зиёд доранд.

82. СБА мафҳуми чанбаҳои муҳимро баррасӣ намуда, чораҳои муайян намудани дараҷаи онро муқаррар намудааст. Дар бахши давлатӣ дараҷаи муҳимӣ нисбат ба дараҷаи дар СБА ифодаёфта бинобар чанбаҳои, аз қабилӣ «хусусияти ҳассос» доштани амалиётҳои молиявии муайян ё барномаҳо, манфиати ҷомеа, ҷой доштани эҳтиётоти назорати самараноки қонунгузорӣ ва идоракунӣ, хусусияти таҳрифгарихо ва амалҳои хилофи қонун (сохтакорӣ ва амалҳои коррупсионӣ) метавонад дар дараҷаи пасттар муқаррар шуда бошад.

83. Гузаронидани аудит вобаста ба баъзе чанбаҳо, ки ба ҳолати мутобиқат ва назорати дохилӣ алоқаманд аст, мумкин аст дар бахши давлатӣ ваколати васеътарро талаб намояд. Дар сурати дахл доштани таҳрифгарихо ба ҳаҷми ками бо маблағҳо ифодаёфта, ки камаҳамият ҳисобида мешаванд, ҳатто муҳолифатҳои ками ба ҳолатҳои мутобиқат ва назорати дохилӣ таалуқдошта низ аз рӯи хусусияти худ ҳамчун муҳим буда арзёбӣ мегардад.

Новобаста аз ҳаҷм, агар амалиётҳои молиявӣ дар ҳисоботҳои молиявӣ дуруст ифода ёфта бошад ҳам, дар сурати ғайриқонунӣ будани он ва ё бо ҳолати

сохтакорӣ алоқаманд будан, ҳамчун мутобиқат надошта ва ё хилофи назорат ҳисобида мешавад.

84. Аксарияти аудиторони баҳши давлатӣ уҳдадоранд, ки оид ба таҳрифгарӣ дар самти мутобиқат ва назорат ба роҳбарият ва дигар шахсони дорои ваколати роҳбарӣ ҳисобот диҳанд.

Таҳрифгарӣ метавонад дорои оқибатҳои васеъ буда, тибқи ваколатҳои худ, баъзе аз мақомотҳои олии аудит вобаста ба ислоҳ намудани ҳама гуна номутобиқатӣ метавонанд супоришҳо диҳанд.

Ҳисоботҳои аудиторӣ дар баҳши давлатӣ

85. Шакли нисбатан муттасили ҳисоботи аудиторӣ имкон медиҳад, ки вобаста ба дар асоси стандартҳои касбӣ омода гардидани он боварии қатъӣ ба даст оварда шавад. Инчунин, ба истифодабарандагон шароит фароҳам оварда мешавад, ки ҳама гуна шарҳу эзоҳи ақида ва хулосаи аудиторӣ вобаста ба камбудии системаи назорати дохила ва ҳолатҳои мутобиқат доштанро муайян намоянд.

Бо СБА 700, 705, 706, 800, 805 ва 810 масъалаҳои вобаста ба шакли ҳисоботи аудиторӣ, ки дар доираи муқаррароти СБА иҷро карда шудааст, баррасӣ гардида, дар он уҳдадорҳои аудиторон ва роҳбарияти ташкилот, ақидаи аудиторӣ ифода ёфтааст. Дар ҳолатҳои муайян ҳисобот параграфҳои иловагиро ҷиҳати ба таври муфассал кушода додани масъалаҳои муҳим дар бар гирифта метавонад.

Дар баҳши хусусӣ бошад, ҳисоботи аудиторӣ одатан бинобар ба тарафи муайян ирсол гардидани он

(саҳмдорон, шӯрои директорон) дорои хусусияти маҳдуд мебошад.

86. Чунин сохтор барои ҳисоботҳои аудиторӣ дар баҳши давлатӣ дар сурати тамоили он ба дар бар гирифтани чанбаҳои васеи масъалаҳо қобили қабул буда метавонад.

Қонунгузорӣ дар баҳши давлатӣ, ваколати аудит ва ё таҷрибаи муқаррарӣ метавонад ба аудиторони баҳши давлатӣ дар самти пешниҳоди маълумот дар бораи ҳолатҳо, ҳулосаҳо, тавсияҳо ва амалҳои ҷавобии роҳбарияти ташкилот дастурҳо пешбинӣ намояд. Чунин маълумотҳо тибқи СБМОА 1700 ҳамчун иловаҳо ба ҳисоботи аудиторӣ ба ҳисоб мераванд.¹

Тарҷумаи Дастур оид ба аудити молиявӣ

87. Зеркумита оид ба Дастур оид ба аудити молиявии ИНТОСАИ чорабиниҳоро ҷиҳати тарҷумаи дастурҳои ИНТОСАИ бо забони расмӣ, ки дар Дастур оид ба аудити молиявӣ ифода ёфтааст, муқаррар намудааст.²

Чорабиниҳо бо нишондодҳои Кумитаи роҳбарикунандаи стандартҳои касбии ИНТОСАИ, ки зимни вохӯрӣ дар Вашингтон, округи Колумбия моҳи июни соли 2006 ифода ёфтааст, андешида мешавад.

88. Шарҳи тамоми дастурҳои ҳамчун қисмҳои Дастур оид ба аудити молиявӣ ба нашр расида, ба за-

1 СБМОА 1700 «Таҳияи ақида ва ҳисобот вобаста ба ҳисоботи молиявӣ»

2 Забонҳои расмии ИНТОСАИ арабӣ, англисӣ, фаронсавӣ, немисӣ ва испанӣ ҳисоб меёбанд.

бони англисӣ мебошад. Тафсири онҳо бо тамоми забонҳои расмӣ ИНТОСАИ қобили қабул аст.

89. Тарҷума бо забонҳои расмӣ пеш аз тасдиқи СБМОА/ИССАИ/ИНТОСАИ (ниг. замимаи 5).

Кафолати сифати тарҷума аз ҷониби аъзоёни Зеркумитаи зикргардида (ниг. замимаи 5), экспертҳои ҷалбгардида ҷиҳати таҳияи Дастур оид ба аудити молиявӣ ва дигар сохторҳои ИНТОСАИ таъмин карда мешавад.

90. СБА, ки аз ҷониби Шӯрои КСБАКС ба нашр расида, ҳамчун қисми Дастур оид ба аудити молиявӣ қабул гардидааст, ба забони англисӣ ба нашр расонида шуда, аз тарафи ИНТОСАИ тарҷума карда нашудааст.

СБА ҳамчун моликияти зехнии Федератсияи байналмилалӣ муҳосибон (ФБМ) ҳифз гардида, оид ба тарҷумаи нашрияҳои ФБМ аз ҷониби тарафи сеюм маҷмӯаи маълумотҳо ҷамъ карда шудааст.

Маҷмӯаи маълумотҳо тарҷума бо забонҳои гуногун, номи нашрияҳо, ташкилотҳо, рӯйхати истилоҳҳои калидиро дар бар гирифта, ФБМ сифати онҳоро насанҷидааст.

Ҷиҳати ифода намудани манфиати ҷомеа ва кӯмаки таҳия намудани стандартҳои сифатан баланди касбӣ ва пешрафти ягонакунонии онҳо маҷмӯаи маълумотҳои тарҷумавӣ дар вебсомона ба таври кушод оварда шудааст.

91. Ҳама гуна тарҷумаҳои иловагии Дастур оид ба аудити молиявӣ, ки аз ҷониби мақомотҳои олии аудит амалӣ мегардад, бояд тавсияҳо оид ба тарҷума ва «Стратегияи тарҷума ва репродуксияи стнадратҳо ФБМ»-ро аз моҳи декабри соли 2008 қонеъ намоянд.

ЗАМИМАИ 1

АЛОҚАИ БАЙНИ ПРИНСИПҲОИ АСОСИИ ИНТОСАИ (СБМОА/ИССАИ 100-400) ВА ДАСТУР ОИД БА АУДИТИ МОЛИЯВИИ ИНТОСАИ (СБМОА/ИССАИ 1000-2999)

1.Замимаи мазкур ифодагари алоқаи байни принципҳои асосии аудити ИНТОСАИ ва Стандартҳои байналмилалӣи аудит, ки дар якҷоягӣ бо Дастурҳои амалӣ ба Дастур оид ба аудити молиявии ИНТОСАИ дохил карда шудааст, ба ҳисоб меравад.

Алоқаи байниҳамдигарӣ дар банди аввали принципҳои асосӣ ифода гардида, ба ҳар мавзӯъ ва параграфи принципҳои асосӣ, ки дастурҳои иловагӣ дар СБМОА оварда шудааст, СБА-и дахлдор бо рақам ва номгӯ ва шарҳи кутоҳи матни он пешбинӣ шудааст.

2. Рӯйхати дар поён овардашудаи параграфҳои принципҳои асосии ИНТОСАИ ва СБМОА-и дахлдор ниҳой набуда, он ҷиҳати ба даст овардани таассуроти умумӣ дар бораи ҷойгир будани Дастур оид ба аудити молиявӣ ва СБА дар сохтори ИНТОСАИ таъин гардидааст.

ИССАИ 100-принципҳои асосии аудити давлатӣ

Принципҳои асосии аудит	Дастурҳои дахлдор ба СБМОА/ИССАИ 10000-2999	
Умумӣ	ИССАИ 1000	Муқаддима ба Дастур оид ба аудити молиявии ИНТОСАИ

Умумӣ	ИССАИ 1200	Мақсадҳои умумии аудиторӣ мустақил ва гузаронидани аудит тибқи Стандартҳои байналмилалӣ
П. 8-11	ИССАИ 1320	Ҷанбаҳои муҳим зимни банақшагири ва иҷрои аудит
П. 16	ИССАИ 1500 ИССАИ 1501	Далелҳои аудиторӣ Далелҳои аудиторӣ-ҷанбаҳои махсус бо модаҳои интихобӣ
П. 31	ИССАИ 1315	Айнияткунонӣ ва арзёбии хавфи таҳрифгарӣҳои ҷиддӣ бо роҳи ба даст овардани маълумот дар бораи ташкилот ва муҳити он

ИССАИ 200-стандартҳои умумӣ дар аудити давлатӣ ва стандартҳои аҳамияти ахлоқӣ (этиқӣ) дошта

Стандартҳои умумӣ	Дастурҳои дахлдор ба ИССАИ 1000-2999	
Умумӣ	ИССАИ 1000	Муқаддима ба Дастур оид ба аудити молиявии ИНТОСАИ
Умумӣ П.1.2(д), 1.15	ИССАИ 1220	Назорати сифати аудити маълумоти молиявӣ
	ИССАИ 1300	Банақшагирии аудити ҳисоботи молиявӣ

Стандартҳои аҳамияти ахлоқӣ (этиқӣ) дошта	Дастурҳои дахлдор ба ИССАИ 1000-2999	
Умумӣ	ИССАИ 1200	Мақсадҳои умумии аудиторӣ мустақил ва гузаронидани аудит тибқи Стандартҳои байналмилалӣ
Умумӣ п.2.34-ақидаи аудиторӣ	ИССАИ 1210	Ба мувофиқа расонидани шартҳои созишномаи аудиторӣ
п.2.35-43	ИССАИ 1700	Ташаккули ақида ва ҳисобот оид ба ҳисоботи молиявӣ
п.2.2.37-методология	ИССАИ 1220	Назорати сифати аудити ҳисоботи молиявӣ
П.2.41-сохтакорӣ	ИССАИ 1520	Чорабиниҳои таҳлилӣ
П.2.2.43-45	ИССАИ 1530	Иқтибосҳои аудиторӣ (чудо карда гирифтани)
	ИССАИ 1315	Айнияткунонӣ ва арзёбии хавфи таҳрифгарӣҳои ҷиддӣ бо роҳи ба даст овардани маълумот дар бораи ташкилот ва муҳити он
П.2.46-махфият	ИССАИ 1450	Арзёбии таҳрифгарӣҳои дар рафти аудит ошкоршуда
	ИССАИ 1240	Уҳдадорӣҳои аудитор вобаста ба сохтакорӣҳои зим-

	ИССАИ 1600	ни аудити ҳисоботи молиявӣ ошкор карда шуда.
	ИССАИ 1610	Ҷанбаҳои махсус-аудити гурӯҳҳои ҳисоботи молиявӣ (аз ҷумла, фаъолияти аудиторон аз рӯи қисмҳо)
	ИССАИ 1620	Истифодаи кори аудиторони дохилӣ
	ИССАИ 1230	Истифодаи кори экспертҳои ҷалбгардида
		Ҳуҷҷатҳои аудиторӣ

ИССАИ 300-стандартҳои сайёри қорӣ дар аудити баҳши давлатӣ

Стандартҳои аудит	Дастурҳои дахлдор ба ИССАИ 1000-2999	
п.п.1.1-1.4	ИССАИ 1300	Банақшагирии аудити ҳисоботи молиявӣ
	ИССАИ 1315	Айнияткунонӣ ва арзёбии хавфи таҳрифгариҳои ҷиддӣ бо роҳи ба даст овардани маълумот дар бораи ташкилот ва муҳити он
п.п.2.1-2.5		
п.п.3.1-3.4- омӯзиш ва арзёбии аудити дохи- ла	ИССАИ 1320	Ҷанбаҳои муҳим зимни банақшагириӣ ва иҷрои аудит
п.п.4.1-4.7- риояи қонун- гузорӣ ва са-	ИССАИ 1330	Амалҳои ҷавобии аудитор ба хавфҳои арзёбӣ гардида
	ИССАИ 1220	Назорати сифат барои аудити ҳисоботи молиявӣ

надҳои меъёри ҳуқуқи татбиқшаванд	ИССАИ 1315	Айнияткунонӣ ва арзёбии хавфи таҳрифкориҳои ҷиддӣ бо роҳи ба даст овардани маълумот дар бораи ташкилот ва муҳити он
п.5.2.- системаи компютерӣ	ИССАИ 1330	Амалҳои ҷавобии аудитор ба хавфҳои арзёбӣ гардида
п.5.3.- муҳимӣ	ИССАИ 1250	Баррасии қонунгузорӣ ва санадҳои меъёри ҳуқуқӣ
п.5.1.-5.7- далелҳои аудиторӣ	ИССАИ 1315	ҳангоми аудити ҳисоботи молиявӣ
п.5.3-усулҳои ҷамоварии далелҳои аудиторӣ	ИССАИ 1330	Айнияткунонӣ ва арзёбии хавфи таҳрифтаҳои ҷиддӣ бо роҳи ба даст овардани маълумот дар бораи ташкилот ва муҳити он
	ИССАИ 1320	Амалҳои ҷавобии аудитор ба хавфҳои арзёбӣ гардида
п.п.6.1-6.4- таҳлили ҳисоботи молиявӣ	ИССАИ 1500	Ҷанбаҳои муҳим зимни банақшагири ва иҷрои аудит
	ИССАИ 1501	Далелҳои аудиторӣ Далелҳои аудиторӣ-ҷанбаҳои махсус бо модаҳои интихобӣ Ҳуҷҷатҳои аудиторӣ
		Далелҳои беруна

	ИССАИ 1230	Созишнома бо аудити ав- валия-мувозинаи ибтидоӣ
	ИССАИ 1505	Чорабиниҳои аудиторӣ
	ИССАИ 1510	Иқтибосҳои аудиторӣ
	ИССАИ 1520	(чудо карда гирифтани) Арзёбии аудитори
	ИССАИ 1530	баҳисобгирии муҳосибӣ Тарафҳои бо ҳам
	ИССАИ 1540	алоқаманд Рӯйдодҳои минбаъда
	ИССАИ 1550	Фарзия оид ба фаъолияти
	ИССАИ 1560	муттасил Чорабиниҳои таҳлилӣ
	ИССАИ 1570	
	ИССАИ 1520	

**ИССАИ 400-Стандартҳои оид ба ҳисоботдиҳӣ
зимни аудит дар баҳши давлатӣ**

Стандартҳои аудит	Дастурҳои дахлдор ба ИССАИ 1000- 2999	
Умумӣ	ИССАИ 1700	Ташаккули ақида ва ҳисо- ботдиҳӣ оид ба ҳисоботи молиявӣ
Ҳисоботдиҳӣ	ИССАИ 1705	Тағйир додани ақида дар ҳисоботи аудитори му- стақил

<p>п.4.3-мақсадҳо</p> <p>п.4.17-назорати дохилӣ</p> <p>п.4.17-сохтакорӣ</p>	ИССАИ 1706	Параграфҳои эзоҳӣ ва параграфҳои масъалаҳои дигар дар ҳисоботи аудитори мустақил, ки диққатро талаб менамояд
	ИССАИ 1260	Мубодилаи маълумот ба шахсони дорои ваколоти роҳбарӣ
	ИССАИ 1265	Хабардор кардани шахсони дорои ваколатҳои роҳбарӣ дар бораи камбудихоии системаи назорати дохилӣ
	ИССАИ 1800	Ҷанбаҳои махсус-аудити ҳисоботи молиявӣ, ки тибқи асосҳои табиноти махсус омода карда шудааст
	ИССАИ 1805	Ҷанбаҳои махсус-аудити ҳисоботи молиявии ҷудогона, қисмҳои алоҳида, ҳисобҳо ва ё моддаи ҳисоботи молиявӣ
	ИССАИ 1810	Созишнома/уҳдадорӣ оид ба ҳисоботдиҳӣ дар бораи Хулосаи ҳисоботи молиявӣ
	ИССАИ 1200	Мақсадҳои умумии ауди-

	<p>ИССАИ 1315</p> <p>ИССАИ 1240</p>	<p>тори мустақил ва гузаронидани аудит тибқи стандартҳои байналмилалӣ аудит</p> <p>Айнияткунонӣ ва арзёбии хавфи таҳрифгариҳои ҷиддӣ бо роҳи ба даст овардани маълумот дар бораи ташкилот ва муҳити он</p> <p>Уҳдадорӣҳои аудитор вобаста ба сохтакорӣҳои зимни аудити ҳисоботи молиявӣ ошкор карда шуда</p>
--	---	--

ЗАМИМАИ 2

ИССАИ-ҳои амалкунанда барои аудити ҳисоботи молиявӣ (ба ҳолати аз 15 декабри соли 2009 то ин ҳол)

Рақами ИССАИ	Эзоҳ	Тавсиф
ИССАИ 1000	*45	Муқаддимаи умумӣ ба Дастур оид ба аудити молиявии ИН-ТОСАИ
ИССАИ 1003	***46	Луғати истилоҳотҳо ба Дастур оид ба аудити молиявии ИН-ТОСАИ
ИССАИ 1200	**47	Мақсадҳои умумии аудитори мустақил ва гузаронидани аудит тибқи Стандартҳои байналмилалӣ аудит
ИССАИ 1210	**	Ба мувофиқа расонидани шартҳои созишнома оид ба аудит
ИССАИ 1220	**	Назорати сифати аудити ҳисоботи молиявӣ
ИССАИ 1230	**	Ҳуҷҷатҳои аудиторӣ
ИССАИ 1240	**	Уҳдадорихои аудитор вобаста ба сохтакорихои зимни аудити ҳисоботи молиявӣ ошкор карда шуда
ИССАИ 1250	**	Баррасии қонунгузорӣ ва санадҳои меъёрии ҳуқуқӣ зимни

		гузаронидани аудити ҳисоботи молиявӣ
ИССАИ 1260	**	Мубодилаи маълумот бо шахсони дорои ваколоти роҳбарӣ
ИССАИ 1265	**	Хабардор кардани шахсони дорои ваколоти роҳбарӣ дар бораи камбудии системаи назорати дохилӣ
ИССАИ 1300	**	Банақшагирии аудити ҳисоботи молиявӣ
ИССАИ 1315	**	Айнияткунонӣ ва арзёбии хавфи таҳрифгарии ҷиддӣ бо роҳи ба даст овардани маълумот дар бораи ташкилот ва муҳити он
ИССАИ 1320	**	Ҷанбаҳои муҳим зимни банақшагирии ва иҷрои аудит
ИССАИ 1330	**	Амалҳои ҷавобии аудитор вобаста ба хавфҳои арзёбии гардида
ИССАИ 1402	**	Ҷанбаҳои аудиторӣ вобаста ба ташкилотҳое, ки аз хизматрасониҳои ташкилотҳои хизматрасон истифода менамоянд
ИССАИ 1450	**	Арзёбии хавфи дар рафти аудит ошкор гардида
ИССАИ 1500	**	Далелҳои аудиторӣ
ИССАИ 1501	**	Далелҳои аудиторӣ – ҷанбаҳои иловагӣ бо моддаҳои махсус

ИССАИ 1505	**	Далелҳои беруна
ИССАИ 1510	**	Созишномаи аввалияи аудит-Бақияи ибтидоӣ
ИССАИ 1520	**	Чорабиниҳои таҳлилӣ
ИССАИ 1530	**	Иқтибосҳои аудиторӣ (чудо карда гирифтани)
ИССАИ 1540	**	Аудити нархҳои ҳисоббаробаркунӣ, аз ҷумла нархҳои ҳисоббаробаркунии арзиши одилона ва дигар маълумот
ИССАИ 1550	**	Тарафҳои бо ҳам алоқаманд
ИССАИ 1560	**	Рӯйдодҳои минбаъда
ИССАИ 1570	**	Фарзия оид ба фаъолияти муттасил
ИССАИ 1580	**	Мактуби пешниҳодӣ
ИССАИ 1600	**	Ҷанбаҳои махсус-аудити гурӯҳи ҳисоботҳои молиявӣ (аз ҷумла, қори аудиторон дар қисмҳои алоҳида)
ИССАИ 1610	**	Истифодаи қори аудиторони дохилӣ
ИССАИ 1620	**	Истифодаи қори экспертҳои ҷалб карда шуда
ИССАИ 1700	**	Ташаккули ақида ва пешниҳоди ҳисобот оид ба ҳисоботи молиявӣ

ИССАИ 1705	**	Тағйир ёфтани ақида дар ҳисоботи аудитори мустақил
ИССАИ 1706	**	Параграфҳои эзоҳӣ ва дигар масъалаҳо, ки диққатро дар ҳисоботи аудитори мустақил талаб менамояд
ИССАИ 1710	**	Маълумоти муқоисавӣ-нишондодҳои муқоисавӣ ва ҳисоботи молиявӣ муқоисавӣ
ИССАИ 1720	**	Уҳдадорӣҳои аудитор нисбати дигар маълумотҳои ҳуҷҷатӣ, ки ҳисоботҳои молиявӣ аудит шударо дар бар гирифтааст
ИССАИ 1800	**	Ҷанбаҳои махсус-аудити ҳисоботи молиявӣ, ки тибқи асосҳои таъиноти махсус омода карда шудааст
ИССАИ 1805	**	Ҷанбаҳои махсуси аудити ҳисоботҳои молиявӣ ҷудогона, қисмҳои махсус, ҳисобҳо ва ё моддаҳои ҳисоботи молиявӣ
ИССАИ 1810	**	Созишнома оид ба пешниҳоди ҳисоботдиҳӣ дар бораи Хулосаи ҳисоботи молиявӣ

ЗАМИМАИ 3

ВАКОЛАТҲОИ ИЛОВАГӢ ТИБҚИ СБА (иктибос аз СБА 200)

2. СБА вобаста ба амалӣ намудани аудии ҳисоботи молиявӣ таҳия гардида, меёрҳо ва тартиби татбиқи он бояд ба шароити ҷойдошта ва дигар маълумотҳои молиявии таърихӣ мутобиқат дошта бошад.

Уҳдадорҳои бо меёрҳои СБА муқарраргардидаи аудитор аз уҳдадорҳои бо қонунгузорӣ ва санадҳои меъёрии ҳуқуқӣ муқарраргардидаи ӯ фарқ дошта, дар баробари татбиқи талаботҳои СБА дар ҳолатҳои зарурӣ, риояи меёрҳои қонунгузорӣ, санадҳои меъёрии ҳуқуқӣ ва дигар уҳдадорҳои вазифавӣ аз ҷониби ӯ бояд таъмин карда шавад.

Аудити ҳисоботи молиявӣ

3. Мақсади аудит аз баланд бардоштани дараҷаи боварии истифодабарандагон ба ҳисоботҳои молиявӣ иборат буда, расидан ба ин мақсад бо роҳи изҳори ақидаи аудитор вобаста ба мутобиқат доштани ҳисоботҳои молиявӣ амалӣ карда мешавад.

Мақсад аз амалӣ намудани аудит дар доираи талаботҳои Стандартҳо ва дигар талаботҳои ахлоқӣ (этиқӣ) ба аудитор имкон медиҳад, ки вобаста ба эътимоднокии ҳисоботҳои молиявии омода ва пешниҳодгардида, ақидаи касбии худро иброз намояд (ниг. ба параграфи 1).

4. Ҳисоботи молиявии мавриди аудит қароргирифта ҳисоботи субъект буда, он аз ҷониби роҳбарияти

субъект ва тахти назорати шахсони дорои ваколоти роҳбарӣ дар доираи меъёрҳои қонунгузорӣ ва санадҳои меъёрии ҳуқуқӣ омода ва тасдиқ карда мешавад.

Тибқи талаботҳои СБА роҳбарияти субъект ва шахсони масъули омодагардони ҳисоботҳои молиявӣ танҳо шахсоне ҳисоб шуда метавонанд, ки тибқи муқаррароти қонунгузорӣ ва дигар санадҳои меъёрии ҳуқуқӣ иҷрои чунин вазифаҳо ба ваколоти онҳо дохил шуда, вобаста ба ин уҳдадорӣ ва масъулият доштани худро эътироф ва дарк намоянд.

Аудит дар доираи талаботҳои СБА дар асоси маълумотҳои аввалия ҷамъгардида амалӣ карда шуда, роҳбарияти субъект ва шахсони дорои ваколоти роҳбарӣ уҳдадоранд, ки дар тамоми раванди аудит тибқи уҳдадориҳои мансабии худ амал намуда, дар гузаронидани он мусоидат намоянд (ниг. ба параграфҳои А2-А11).

5. Риояи талаботҳои СБА ҳамчун асосҳои заминавӣ ба миён омадани ақидаи аудиторӣ, ба аудитор имконият медиҳад, ки вобаста ба эътимоднокии ҳисоботҳои молиявӣ, ҷой надоштани маълумотҳои таҳриғаришуда ва дигар камбудихо дар ҳисоботҳои пешниҳодшуда, инчунин дигар ҳуқуқвайронкуниҳо боварии қатъӣ пайдо намояд.

Дар сурати ба даст овардани далелҳои кофӣ ва эътимоднокии аудиторӣ, аудитор боварии қатъӣ пайдо менамояд, ки хавфи аудиторӣ дар самти бидуни таҳриғариҳои ҷиддӣ омода гардидани ҳисоботҳои молиявӣ то зинаи поёнӣ кам карда шудааст.

Дар баробари ин, ба даст овардани боварии қатъӣ бинобар мавҷудияти маҳдудиятҳои ҷудоинопазири

аудит дараҷаи охирин ва мутлақи боварӣ ба ҳисоб намеравад. Чунки, делелҳои аудиторӣ ба даст оварда шуда, ки дар асоси он ақида ва хулосаи аудиторӣ баён мегардад, на дар ҳама вақт барои додани хулосаи зарурӣ асос шуда метавонад (ниг. ба параграф А28-А52).

6. Аз ҷониби аудитор дар давраи банақшагириӣ ва дар рафти амалӣ гардонидани аудит, инчунин арзёбии таъсири маълумотҳои таҳрифгаришуда ва ё бартараф нашудаи айниятшуда, вобаста ба ҷиддӣ будани ин камбудихо нуқтаи назар пешниҳод карда мешавад.

Таҳрифгариҳо ва дигар камбудихо дар ҳисоботҳои молиявӣ дар ҳамон вақт ҷиддӣ ба ҳисоб мераванд, ки агар ба қарорҳои молиявию иқтисодии дар асоси ҳисоботҳои молиявӣ қабул гардидаи истифодабарандагон таъсир расонида бошанд.

Нуқтаи назар вобаста ба таъсир ва аҳамияти таҳрифгариҳои ҷиддӣ аз ҷониби аудитор дар доираи ҳолатҳои истифода гардидани ҳисоботҳои молиявӣ таҳриргарӣ шуда аз тарафи истифодабарандагон, ҳаҷм ва хусусияти ин таҳрифгариҳо баён гардида, ақидаи аудитор вобаста ба ҳисоботи молиявӣ дар маҷмӯъ ташаккул меёбад.

7. Талаботҳои СБА мақсад, талабот, дастур оид ба татбиқ ва маводҳои тафсирдиҳандаро дар бар гирифта, мавриди истифода қарор додани он ба аудитор имконияти ба даст овардани боварии қатъиро муҳайё намуда, дар баробари он дар рафти банақшагириӣ ва амалӣ намудани аудит бо риояи принсипи шубҳаоварии касбӣ (скептисизм) амалҳои зеринро ба иро расонад:

– дар асоси омӯзиши муҳити субъект ва системаи назорати дохилии он айнияткунонии хавфи таҳрифгарихои ҷиддиро, ки дар натиҷаи кирдорҳои сохтакорӣ ва ё роҳ додан ба дигар хатогиҳо ба миён омадааст, арзёбӣ намояд;

– бо роҳи таҳия ва андешидани чораҳои дахлдор ҷиҳати арзёбии хавфҳои ҷойдошта, вобаста ба ҷойдоштани таҳрифгарихои ҷиддӣ далелҳои кофӣ ва эътимодноки аудиториро ба даст орад;

– дар асоси далелҳои аудитории ба даст омада, ақидаи худро нисбати ҳисоботи молиявӣ баён намояд.

8. Шакли ақидаи баён намудаи аудитор аз асосҳои татбиқшавандаи пешниҳоди ҳисоботи молиявӣ, меъёрҳои қонунгузорӣ ва дигар санадҳои меъёрии ҳуқуқӣ вобаста мебошад (ниг. ба параграфҳои А12-А13).

9. Бо талаботҳои СБА, қонунгузорӣ ва санадҳои меъёрии ҳуқуқӣ мумкин аст, ки ба зиммаи аудитор иҷрои дигар уҳдадорихо, аз қабали пешниҳоди маълумот вобаста ба тартиби таҳия ва пешниҳоди ҳисоботҳо аз ҷониби истифодабарандагон, роҳбарияти субъект ва шахсони дорои ваколати роҳбарӣ, вогузор карда шавад.

Санаи мавриди амал қарор додан

10. СБА вобаста ба аудити ҳисоботи молиявӣ аз санаи 15 декабри соли 2009 мавриди амал қарор дода мешавад.

Мақсадҳои умумии аудитор

11. Аудитор ҳангоми гузаронидани аудит дорои мақсадҳои зерин мебошад:

(а) ба даст овардани боварии қатъӣ оиди ҷой надоштани таҳрифгариҳои чиддӣ дар ҳисоботҳои молиявӣ, ки дар натиҷа ба аудитор имконияти баён намудани ақидаро ҷиҳати асоснокии омода гардидани ҳисоботҳои молиявиро дар ҳама ҷанбаҳо пайдо менамояд;

(б) дар асоси маълумотҳои ба даст оварда ва тибқи талаботҳои СБА вобаста ба ҳисоботҳои молиявӣ пешниҳод намудани ҳисобот ва ё хулоса.

12. Тибқи талаботҳои дар СБА муқарраргардида, дар сурати ба даст наовардани боварии қатъӣ ва кофӣ набудани шарҳҳои дар ҳисоботи аудиторӣ овардашуда барои пешниҳоди ахборот ба истифодабарнадагони ҳисоботи молиявӣ, аудитор уҳдадор аст, ки аз изҳори ақида худдорӣ намояд ва ё ба истеъфо равад, агар чунин тадбирҳо бо қонунгузорӣ ва санадҳои меъёрии ҳуқуқӣ муқаррар гардида бошад.

Мафҳумҳо

13. Мафҳумҳои дар стандарти байналмилалӣ аудит истифодашаванда дорои мазмунҳои зерин мебошад:

(а) асосҳои татбиқшаванда барои пешниҳоди ҳисоботи молиявӣ – асосҳои таҳия ва пешниҳоди ҳисоботҳои молиявӣ бо меъёрҳои қонунгузорӣ ва санадҳои меъёрии ҳуқуқӣ муқарраршуда, ки аз ҷониби роҳбарият ва шахсони масъули объекти санҷиш

бо дарназардошти хусусияти фаъолият ва мақсадҳои мавҷуда зимни таҳия ва пешниҳоди ҳисоботҳои молиявӣ ба роҳбарӣ гирифта мешавад.

Мафҳуми «асосҳои пешниҳоди саҳеҳ» маънои талаботи зерини асосҳои пешниҳоди ҳисоботи молиявиро ифода менамояд:

(i) ба таври возеҳ эътироф ва ё дар назар дошта мешавад, ки таъмини саҳеҳии пешниҳоди ҳисоботи молиявӣ, аз роҳбарияти объекти санҷиш дар баробари маълумотҳои бо асосҳо муқарраршуда, пешниҳоди маълумотҳои иловагӣ талаб карда мешавад;

(ii) аз ҷониби роҳбарияти субъект бо мақсади таъмини саҳеҳии пешниҳоди ҳисоботи молиявӣ аз риоя ва татбиқи асосҳо худдорӣ намуданро танҳо дар ҳолатҳои истисноӣ дар шакли ошкоро эътироф менамояд.

Мафҳуми «асосҳои мутобиқат» барои ишораи асосҳои ифода карда шудааст, ки асосҳои татбиқшаванда барои пешниҳоди ҳисоботҳои молиявӣ муқаррар намуда, истифодаи муқаррароти зербандҳои (i) ва (ii) дар ин маврид истисно карда шудааст.

(б) **далелҳои аудиторӣ** – маълумотҳои, ки аз ҷониби аудитор барои ташаккул ёфтани ҳулоса ҷамъ ва истифода карда шуда, нишондиҳандаҳои муҳосибии дар ҳисоботҳои молиявӣ дарҷёфтаре дар бар гирифта, бояд дорои хусусиятҳои зерин бошанд:

(i) кофӣ будани далелҳои аудиторӣ – андоза ва ҳадди зарурии делелҳои аудиторӣ, ки ин нишондиҳанда аз арзёбии ҳавфи таҳрифгарии ҷиддӣ ва сифати делелҳои ҷамъовардашуда вобастагӣ дорад;

(ii) хусусиятҳои эътимоднокии далелҳои аудиторӣ – арзёбии сифатии делелҳои аудиторӣ, яъне қобили

қабул ва боварибахш будани онҳо барои ташаккул ёфтани ақида ва хулосаи аудиторӣ.

(в) **хавфи аудиторӣ** – ҳолати бо таҳрифгарихои чиддӣ омода гардидани ҳисоботҳои молиявӣ, ки дар натиҷа аз ҷониби аудитор ақидаи аудитории номуносиб баён гардида, он бевосита аз хавфи таҳрифгарихои чиддӣ ва хавфи ошкор накардани онҳо вобастагӣ дорад;

(г) **аудитор** – мафҳуми аудитор нисбати шахс ва ё шахсон, ки аз ҷониби онҳо аудит амалӣ карда мешавад, истифода гардида, дар сурати амалӣ гардидани уҳдадорихои аудит аз ҷониби ширкати аудиторӣ, шарикони лоиҳа ва ё аъзоёни гурӯҳи шарикони лоиҳа, мафҳуми аудитор истифода нашуда, «ширкат» ва ё «шарикони лоиҳа» ном бурда мешаванд;

(д) **хавфи ошкор накардан** – чорабиниҳои аз ҷониби аудитор, ки бо мақсади то дараҷаи ниҳой бартарариф намудани хавф амалӣ карда мешавад, имконияти ошкор намудани таҳрифгарихои чиддӣ ва ё дигар таҳрифгарихоро дар маҷмӯъ ба ӯ намедихад;

(е) **ҳисоботи молиявӣ** – тасаввуроти таркибии маълумоти молиявии таърихӣ, шарҳи маълумотҳо оид ба захираҳои иқтисодӣ, уҳдадорихои ташкилот барои давраи муайян, тағйиротҳои ба амал омада дар давраи муайян тибқи асосҳои пешниҳоди ҳисоботи молиявӣ ба ҳисоб рафта, шарҳи маълумотҳо, муқаррароти асосиро вобаста ба сиёсати баҳисобгирӣ ва дигар маълумотҳои эзоҳиро дар бар мегирад. Мафҳуми «ҳисоботи молиявӣ» тибқи асосҳои татбиқшавандаи ҳисоботи молиявӣ одатан маҷмӯи пурраи ҳисоботҳои молиявиро ифода намуда, дар як вақт ис-

тифодаи мафҳуми мазкур нисбати ҳисоботи молиявии алоҳида низ мумкин аст;

(ж) **маълумоти молиявии таърихӣ** – маълумоти хусусияти молиявии ба ин ё он субъект муносибат дошта, аз ситемаи баҳисобгирии муҳосибии ҳамин субъект оиди амалҳои иқтисодии дар гузашта ба вуқӯъ пайваста, ё ин ки шароитҳои иқтисодии дар ин ё он давра таркибёфта иборат мебошад;

(з) **роҳбарияти субъект** – шахсе, ки ба идораи фаъолияти амалиётии ташкилот масъул мебошад. Дар баъзе ташкилотҳо ва мувофиқи баъзе меъёрҳои ҳуқуқӣ ба ҳайати роҳбарикунандаи ташкилот тамоми шахсон ва ё қисме аз онҳо, ки дорои ваколатҳои роҳбарӣ мебошанд, ба мисли аъзоёни иҷроияи роҳбарият ва ё соҳибмулк-роҳбар дохил мешаванд;

(и) **Таҳрифгарӣ** – ихтилофҳои ҷойдошта байни ҳаҷм, гурӯҳҳои таснифотӣ, моддаҳои харочотӣ ва дигар маълумотҳои ҳисоботи молиявӣ, ки ба талоботҳои асосҳои татбиқшавандаи пешниҳоди ҳисоботи молиявӣ муайян карда шудааст. Инчунин, таҳрифгарӣҳо метавонад дар натиҷаи кирдорҳои сохтакорӣ ва ё роҳ додан ба хатогӣҳо зимни пешниҳоди ҳисоботҳои молиявӣ ба вуқӯъ ояд.

Дар ҳолати аз ҷониби аудитор баён гардидани ақида ва ё пайдо намудани нуқтаи назар ҷиҳати дар сатҳи саҳеҳ ва дақиқ омода гардидани ҳисоботи молиявӣ дар тамоми ҷанбаҳо, ҳолатҳои ислоҳи ҳаҷми маблағҳо, гурӯҳҳои таснифотӣ, моддаҳои харочотӣ ва дигар маълумотҳо, ки ба саҳеҳӣ ва дақиқии ҳисоботи молиявӣ таъсири манфӣ мерасонад, ҳамчун таҳрифгарӣ эътироф карда мешавад;

(к) **талаботи аввалин вобаста ба масъулияти**

роҳбарияти субъект ва шахсони дорои ваколати роҳбарӣ – пешниҳоди талаботи мазкур зимни амалӣ намудани аудит ифодагари аз ҷониби роҳбарияти субъект ва шахсони дорои ваколати роҳбарӣ дарк ва эътироф гардидани масъулияти муайян буда, ин ҳолат барои дар доираи талаботҳои СБА амалӣ намудани аудит замина муҳайё сохта, шахсони зикргардида барои амалҳои зерин масъул мебошанд:

(i) барои омода намудани ҳисоботҳои молиявӣ тибқи асосҳои татбиқшавандаи пешниҳоди ҳисоботҳои молиявӣ, аз ҷумла барои саҳеҳии ҳисоботҳо;

(ii) барои воситаҳои назорати дохилӣ, ки аз ҷониби роҳбарияти субъект ва шахсони дорои ваколатҳои роҳбарӣ ҳамчун чораҳои зарурӣ барои омода намудани ҳисоботи молиявӣ муқаррар гардида, ҷой доштани таҳрифгарихои ҷидди ро инкор менамояд;

(iii) барои мусоидати аудитор дар самтҳои зерин:

а. иҷозати дастрасӣ ба тамоми маълумотҳо, аз қайдҳо, ҳуҷжатҳо ва дигар нишондодҳо, ки барои оморасозии ҳисоботи молиявӣ аҳамияти муҳим доранд;

б. пешниҳоди маълумотҳои иловагӣ, ки бо мақсади амалӣ намудани аудит аз ҷониби аудитор талаб карда мешавад;

в. дастрасии бемаҳдуд ба шахсон дар доираи субъект, ки бо ақидаи аудитор ҷиҳати ҷамъ овардани далелҳои аудиторӣ заруранд.

Тибқи асосҳои пешниҳод гардидани ҳисоботҳои саҳеҳ, нишондодҳои дар банди (i) омода метавонад дар таҳрири дигар – «барои омода ва пешниҳоди ҳисоботи молиявӣ саҳеҳ тибқи асосҳои пешниҳоди ҳисоботи молиявӣ» ва ё «барои омода намудани

ҳисоботи молиявӣ, ки тибқи он вобаста ба ҳисоботи молиявӣ нуктаи назар пайдо карда мешавад».

Инчунин, мафҳуми «талаботи аввалин вобаста ба масъулияти роҳбарияти субъект, шахсони дорои ваколати роҳбарӣ, ки чиҳати иҷрои он аудит гузаронида мешавад» истифодаи мафҳуми «талаботи аввалин» низ мумкин аст;

(л) **мулоҳизарокии касбӣ** – дар доираи меъёрҳои стандартҳои аудит, баҳисобгирии муҳосибӣ ва рафторҳои ахлоқи (этикӣ) ҳангоми қабули қарор вобаста ба ҳолатҳои дар амал ҷойдошта татбиқ намудани дониш ва таҷриба;

(м) **шубҳаоварии касбӣ (скептитсизм)** – нуктаи назари нобоварӣ, ки ба дарки имконияти ҷой доштани ҳолатҳои таҳрифгарихо ва аз нуктаи назари танқидӣ арзёбӣ намудани далелҳо равона карда шудааст;

(н) **боварии қатъӣ** – боварии дараҷаи баланд буда, вале боварии дараҷаи мутлақ шуда наметавонад;

(о) **хавфи таҳрифгарихои ҷиддӣ** – хавфи то оғози аудит ба ҳисоботҳои молиявӣ ворид намудани таҳрифгарихои ҷиддӣ, ки он аз ду қисмати зерин иборат мебошад:

(i) хавфи ҷудоинопазир – ба таҳрифгарихои ҷиддӣ дучор гардидани қарорҳои қабулгардида вобаста ба дараҷаи амалиётҳо, бақияи ҳисобҳо, ки дар алоҳидагӣ ва ё дар маҷмӯъ бо дигар таҳрифгарихо ҷиддӣ ба шумор мераванд;

(ii) хавфи системаи назоратӣ – хавфи доштани таҳрифгарихои ҷиддӣ ҳангоми қабули қарор вобаста ба дараҷаи амалиётҳо, бақияи ҳисоб ва дигар амалҳо, ки дар алоҳидагӣ ва ё дар маҷмӯъ бо дигар таҳрифга-

риҳо чиддӣ ба шумор рафта, сари вақт аз ҷониби системаи назорати дохилӣ ошкор ва бартараф карда намешавад;

(п) **шахсони дорои ваколоти роҳбарӣ** – шахс ва ташкилот (мисол, ташкилот, ки вазифаи роҳбарии ба боварӣ асосёфтгаро иҷро менамояд), ки барои назорати самтҳои стратегӣ ва уҳдадорихои субект вобаста ба пешниҳоди ҳисобот, инчунин назорати рафти омодаسازیи ҳисоботи молиявӣ масъул мебошад. Барои баъзе субъектон ба сифати шахсони дорои ваколоти роҳбарӣ, инчунин ҳайтаи роҳбарикунанда, аз ҷумлаи аъзоёни иҷроияи мақоми идоракуни ва ё соҳибмулк-роҳбар баромад карда метавонад.

Талаботҳо

Талаботҳои ахлоқӣ (этиқӣ) вобаста ба аудити ҳисоботи молиявӣ

14. Аудитор уҳдадор аст, ки зимни амалӣ намудани аудит талаботҳои ахлоқӣ (этиқӣ)-и дахлдор, аз ҷумла талабот вобаста ба мустақилиятро риоя намояд (ниг. ба параграфҳои А14-А17).

Шубҳаоварии касбӣ (скептисизм)

15. Аудитор вазифадор аст, ки банақшаگیرӣ ва гузаронидани аудиторро дар доираи нуктаи назари муайяни касбӣ амалӣ намуда, эҳтимолияти ҷой доштани ҳолатҳои бо таҳрифгарихои чиддӣ омода шудани ҳисоботи молиявиро дарк намояд (ниг. ба параграфҳои А18-А22).

Мулоҳизарони касбӣ

16. Аудитор вазифадор аст, ки ҳангоми банақшагирӣ ва гузаронидани аудити ҳисоботи молиявӣ дорои ақидаи касбӣ бошад (ниг. ба параграфҳои А23-А27).

Далелҳои кофӣ ва эътимодноки аудиторӣ ва хавфи аудиторӣ

17. Барои ба даст овардани боварии қатъӣ чихати таҳияи хулосаи асосноки аудиторӣ, аудитор вазифадор аст, ки дар рафти гузаронидани аудит далелҳои кофӣ ва эътимодноки аудиториро ҳам оварда, бо ин роҳ хавфи аудиториро то дараҷаи дахлдор кам наояд (ниг. ба параграфҳо А28 – А52).

Гузаронидани аудит тибқи СБА

Иҷрои талаботҳои СБА, ки барои аудит мувофиқ аст

18. Аудитор вазифадор аст, ки тамоми талаботҳои Стандартҳои байналмилалӣ аудиторӣ, ки барои амалӣ намудани аудит бомаврид буда, дар ҳамон давра амалкунанда ва вобаста ба ҳолатҳои ҷойдошта дахлдоранд, риоя наояд (ниг. ба параграфҳои А53-А57).

19. Аудитор бо мақсади дарк намудани мақсади стандартҳо ва ба роҳбарии дахлдор гирифтани он зимни гузаронидани аудит вазифадор аст, ки бо мазмун ва муҳтавои СБА, дастури амалӣ, дастур оид

ба татбиқ ва маводҳои тафсирии он пурра шинос бошад (ниг. ба параграфҳои А58-А66).

20. Дар сурати риоя нагардидани талаботи СБА-и мазкур ва дигар СБА қобили татбиқ, аудитор набояд дар бораи мутобиқат доштани аудит ба СБА дар ҳисоботи аудиторӣ дарҷ намояд.

Мақсадҳои бо баъзе СБА муқарраргардида

21. Зимни банақшагирӣ ва гузаронидани аудит, бо мақсади ноил гардидан ба ҳадафҳои аудитор вазифадор аст, ки мақсадҳои бо СБА муқарраршударо ҷиҳати муайян намудани алоқамандии ин талаботҳои ҳолатҳои зерин татбиқ намояд (ниг. ба параграфҳои А67-А69):

(а) зарурати татбиқи дигар чорабиниҳои аудиторӣ бар замми чорабиниҳои бо СБА муқарраршуда барои расидан ба ҳадафҳои муайян (ниг. ба параграфи А70);

(б) арзёбии ҳолати чамъ овардани далелҳои кофӣ ва эътимодноки аудиторӣ имкондошта (ниг. ба параграфи А71).

Иҷрои талаботҳои дахлдор

22. Тибқи муқаррароти параграфи 23, аудитор барои татбиқи тамоми талаботҳои СБА бо асос ва дар ҳолатҳои зерин вазифадор нест:

(а) дар ҳолати номувофиқ ва бе мавқеъ будани талаботҳои СБА;

(б) дар ҳолати номувофиқ ва бе мавқеъ будани он бинобар шартан ҳисоб ёфтани талаботҳои ва мавҷуд

набудани зарурати татбиқи он (ниг. ба параграфҳои А72-А73).

23. Дар ҳолатҳои истисноӣ аудитор метавонад оиди сарфи назар кардани иҷрои талаботҳои дахлдори СБА хулоса бароварда, дар чунин ҳолат бо мақсади расидан ба ҳадаф метавонад дигар чорабиниҳои аудиториӣ алтернативиро истифода намояд. Яъне, дар назр дошта шудааст, ки зарурати сарфи назар кардан аз иҷрои талаботҳои СБА дар он сурат ба миён меояд, ки дар ҳолатҳои мушаххас татбиқи ин талаботҳо барои расидан ба ҳадафҳо бе самар буда, татбиқи чорабиниҳои мушаххасро тақозо менамояд (ниг. ба параграфи А74).

Аз ҷониби аудитор ғайриимкон гардидани иҷрои талаботҳо

24. Ҳангоми ғайриимкон гардидани иҷрои ҳадафҳои бо талаботҳои СБА муқарраршуда, аудитор вазиқадор аст, ки таъсири ин ҳолатро ба ноил гардидан ба мақсадҳои умумӣ муайян намуда, дар баробари ин ақидаи аудиториӣ тағйир дода, метавонад аз иҷрои минбаъдаи уҳдадорихои худ даст кашад, агар ин ҳолат бо меъёрҳои қонунгузорӣ ва санадҳои меъёрии ҳуқуқӣ ба танзим дароварда шуда бошад.

Ғайриимкон гардидани иҷрои ҳадафҳо масъали муҳим ба ҳисоб рафта, тибқи талаботҳои СБА 230 во-баста ба ҳолати ба миён омада бояд ҳуҷҷатҳои дахлдор тартиб дода шавад (ниг. ба параграфҳои А75-А76).

ЗАМИМАИ 4

ТАВСИЯҲО ОИД БА ТАРЧУМА

1. Тавсияҳо ба таҷрибаи тарҷумаи зеркумита оид ба дастури аудити молиявии ИНТОСАИ ва Федератсияи байналмилалии мухосибон асос ёфта, вобаста ба тарҷумаи Нишондодҳои амалӣ маслиҳатҳои амалиро пешниҳод менамояд. Тарҷумаи СБА тибқи Стратегия оид ба тарҷума ва аз нав таҷдид намудани стандартҳо, ки аз тарафи ФБМ моҳи декабри соли 2008 ба нашр расонида шудааст, дар асоси иҷозати хаттӣ сурат мегирад.

2. Мақоми оли аудит бидуни кафолати тарҷумаи сифатноки маҷмӯи нишондодҳо ба забони корӣ дар хисоботҳои аудиторӣ ишора намудан ба Нишондод оид ба аудити молиявиро карда наметавонад.

3. Қиҳати таъмини тарҷумаи сифатнок ба ташкилоте, ки тарҷумаи Нишондод оид ба аудити молиявиро иҷро менамояд, тавсия дода мешавад:

– банақшаگیرӣ ва амалӣ намудани раванди тарҷумаро ба роҳ монда, тарҷумаи дурустро бидуни хатогиҳо ва ё илованамоиҳо таъмин намояд;

– рӯйхати калимаҳои калидии ФБМ-ро бештар истифода намояд.

Илова бар ин:

– матни пурраи Дастур оид ба аудити молиявӣ бояд тарҷума карда шавад;

– тавсия дода мешавад, ки барои тарума аз матни англисии он истифода карда шавад;

– тарҷумонҳои касбӣ ҷалб карда шаванд.

3. Дар сурати пайдо шудани интилофҳо дар бораи дурустии тарҷума, матни он бо забони англисӣ бартарӣ дорад.

ЗАМИМАИ 5

РҶҲАТИ ИҲТИСОРАҲО

ЗКДАМ ИНТОСАИ – зеркумита оид ба Дастур оид ба аудити молиявии ИНТОСАИ

КСБАКС – Кумитаи Стандартҳои байналмилалии аудит ва кафолат сифат

ФБМ – Федератсияи байналмилалии муҳосибон

ИНКОСАИ – Анҷумани ИНТОСАИ

ИНТОСАИ – Ташкилоти байналмилалии мақомотҳои олии аудит

СБА – Стандартҳои байналмилалии аудит

СБСКС – Стандартҳои байналмилалии оид ба созишномаҳо ва кафолати саҳеҳӣ

СБНС – Стандартҳои байналмилалии назорати сифат

СБСА – Стандартҳои байналмилалӣ оид ба созишномаи азназаргузаронӣ

СБХА – Стандартҳои байналмилалии ба хизматрасониҳо алоқаманд

ИССАИ – Стандартҳои байналмилалии мақомотҳои олии аудит

ДА – Дастурҳои амалӣ

КСК ИНТОСАИ – Кумитаи стандартҳои касбии ИНТОСАИ

**Международные Стандарты
Высших органов аудита (ISSAI)
изданы Международной организацией
Высших органов аудита, (INTOSAI).**
Дополнительная информация
на сайте www.issai.org

РУКОВОДСТВО ПО ФИНАСОВОМУ АУДИТУ

**ОБЩЕЕ ВВЕДЕНИЕ
В РУКОВОДСТВО ПО ФИНАСОВОМУ
АУДИТУ INTOSAI**

Содержание МСБОА/ ISSAI 1000

Введение	82
Общий обзор.....	85
Цель Руководства по финансовому аудиту ИНТОСАИ.....	87
Область применения Руководства по финансовому аудиту ИНТОСАИ	89
Структура и содержание Руководства по финансовому аудиту ИНТОСАИ.....	92
Применение Руководства по финансовому аудиту ИНТОСАИ как стандарты	97
Применение Руководства по финансовому аудиту ИНТОСАИ в поддержку фундаментальных принципов ИНТОСАИ.....	98
Применение Руководства по финансовому аудиту ИНТОСАИ в поддержку других стандартов	99
Полномочия.....	99
Авторитетный источник – фундаментальные принципы и руководство по финансовому аудиту	99
Полномочия- Международные стандарты аудита ..	101
Общие вопросы, при проведении аудита организаций государственного сектора.....	104
Различные системы аудита в государственном секторе	105
Терминология, используемая в Руководстве	107
Профессиональное суждение и скептицизм	109
Принятие Соглашения и продолжительность.....	110
Цель аудита финансовой отчетности	111
Согласование условий аудиторского соглашения ..	114

Процессы гарантии качества	117
Рабочие документы и аудиторская документация ..	119
Обмен информацией.....	120
Идентификация мошенничества и ошибок.....	122
Принятие во внимание аудитором законодатель- ства и нормативных актов.....	124
Оценка рисков и аудиторские процедуры	125
Существенность при проведении аудита в орга- низациях государственного сектора.....	127
Аудиторские отчеты в государственном секторе....	129
Перевод Руководства по финансовому аудиту INTOSAI	131
Приложение 1 – Уровень компетенции, придава- емый Международным стандартам аудита (МСА)	133
Приложение 2 – Рекомендации по переводу	149
Приложение 3 – Список сокращений	152

Общее введение в Руководство по финансовому аудиту INTOSAI

Введение

1. Руководство по финансовому аудиту INTOSAI предоставляет указания по проведению финансовых аудитов в организациях государственного сектора.

2. Руководство по финансовому аудиту INTOSAI представляет четвёртый уровень (Руководство по аудиту) системы Международных стандартов высших органов аудита (МСВОА), тогда как основополагающие принципы образуют первый уровень, принципы и Руководства для МСА образуют второй уровень и фундаментальные принципы аудита (Стандарты по проведению аудита INTOSAI) образуют третий уровень¹.

3. Руководство по финансовому аудиту INTOSAI включают Международные стандарты аудита (МСА), изданные Комитетом международных стандартов аудита и гарантии достоверности (КМСАГД). INTOSAI вносит свой вклад в разработку данных стандартов, посредством участия в рабочих группах КМСАГД, ответственных за разработку новых или пересмотр существующих стандартов.

¹ Иллюстрация связи между основополагающими принципами аудита INTOSAI (ISSAI 100-400) и Руководством по финансовому аудиту INTOSAI (ISSAI 1000-2999) дана в Приложении 1

4. Практические указания, включённые в Руководство по финансовому аудиту INTOSAI, обеспечивают существенные рекомендации по применению каждого МСА при проведении финансовых аудитов организаций государственного сектора, дополнительно к указаниям, представленным в соответственных МСА.

5. Применяя Руководство по финансовому аудиту INTOSAI при проведении финансовых аудитов в организациях государственного сектора, Высшие органы аудита признают, что МСА и Практические указания вместе образуют руководство. Ссылаясь в аудиторских отчётах на тот факт, что аудит был проведён в соответствии с МСБОА/ (ISSAI) аудиторы государственного сектора соблюдают требования всех МСБОА, имеющих отношение к аудиту, как указано в разделе о полномочиях (параграфы 28 – 43).

6. Путём сравнения с целями аудита финансовой отчетности в соответствии с МСА (т.е. выразить мнение о том, была ли финансовая отчетность подготовлена, во всех существенных аспектах, в соответствии с применимой основой представления финансовой отчетности), цели финансового аудита в организациях государственного сектора могут включать проведение дополнительных аудитов и обязанности по отчетности. Например, от аудиторов государственного сектора может потребоваться сообщить о следующем: соблюдение или несоблюдение полномочий организацией государственного сектора, включая бюджет и подотчетность; эффективность системы внут-

ренного контроля над финансовой отчетностью; или об экономии, результативности и эффективности программ, проектов и деятельности.

7. Мандат аудита для Высших органов аудита или обязательства организаций государственного сектора, возникающие на основе законодательства, нормативных актов, распоряжений министерств, требований государственной стратегии, или решений законодательных органов, могут также привести к необходимости дополнительного аудита или обязанностей по отчетности для аудиторов государственного сектора.

8. Руководство по финансовому аудиту INTOSAI не содержит подробных указаний по аудиту и обязанностям по отчетности, связанных с соблюдением полномочий. Такие указания содержатся в Руководстве по аудиту соответствия. МСВОА 4200 предоставляет руководство по аудитам соответствия, проведенных совместно с аудитом финансовой отчетности. Они основываются на фундаментальных принципах аудита INTOSAI и разработаны для оказания помощи аудиторам государственного сектора, имеющих обязанности в отношении соблюдения полномочий.¹ МСВОА 4200 является дополнением и должны рассматриваться вместе с Руководством по аудиту финансовой отчетности (МСВОА 1000 – 2999), в случае возникновения таких широких обязанностей.

¹ ISSAI 4000, «Общее введение в Руководство по аудиту соответствия»-и ISSAI 4200, «Руководство по аудиту соответствия, связанного с аудитом финансовой отчетности».

9. Руководство по финансовому аудиту, в случае применения вместе с Руководством по аудиту соответствия, предназначаются для обеспечения аудиторов государственного сектора полным набором руководств по аудиту финансовой отчетности в государственном секторе, в случае, когда предмет соблюдения полномочий является одной из целей.

Общий обзор

10. Первоначальные стандарты аудита INTOSAI¹, были изданы Комитетом стандартов аудита INTOSAI в июне 1992 г. и Кодекс этики INTOSAI был утверждён на XVI –ом Конгрессе INTOSAI (INCOSAI)² проходившего в Монтевидео в 1998 г. Стандарты аудита INTOSAI были впоследствии реструктурированы, и настоящий Кодекс этики INTOSAI и стандарты аудита были утверждены на XVII-ом INCOSAI в Сеуле в 2001 г. Оба документа основываются на Лимской Декларации Руководства по правилам проведения аудита. Конгресс в Монтевидео первоначально поставил перед Комитетом стандартов аудита INTOSAI задачу по разработке руководства по внедрению стандартов аудита. Этот мандат для Комитета был повторен во время последующего Конгресса в Сеуле в 2001 г. и в Будапеште в 2004 г. Комитет представил Руководство по аудиту исполнения для

1 ISSAI 100-400 представлены как основополагающие принципы INTOSAI

2 INCOSAI является аббревиатурой Конгресса INTOSAI, проводящегося каждые три года

утверждения Конгрессом в 2001 г. и затем перешёл на обсуждение руководства финансового аудита.

11. В ответ на выраженные потребности/ запросы членов INTOSAI, Комитет стандартов аудита INTOSAI согласился разработать руководства по финансовому аудиту, основанные на МСА, разработанные КМСАГД. Комитет также согласился разработать руководство по дополнительному аудиту и обязанностей по отчетности аудиторов государственного сектора. Разработка Руководства по аудиту финансовой отчетности INTOSAI была поручена рабочей группе по Руководству по аудиту финансовой отчетности INTOSAI.

12. В сентябре 2005 г. INTOSAI была реорганизована в соответствие с новым Стратегическим планом INTOSAI и Комитет стандартов аудита INTOSAI был замещён Комитетом профессиональных стандартов INTOSAI (КПС). Обязанности рабочей группы по Руководству по аудиту финансовой отчетности INTOSAI были переданы Подкомитету по Руководству по финансовому аудиту, созданному в новой структуре комитета. Подкомитет по Руководству по финансовому аудиту отчитывается КПС.

13. Было обеспечено включение в систему МСВОА Кодекса по контролю качества (ISSAI 40) во второй уровень структуры МСВОА с целью его применения Высшими органами аудита для всех типов аудиторской деятельности.

Цель Руководства по финансовому аудиту INTOSAI

14. Основной целью Руководства по финансовому аудиту INTOSAI является обеспечение членом INTOSAI полным комплектом руководств для проведения аудита финансовой отчетности в организациях государственного сектора. Руководство по финансовому аудиту INTOSAI включает Практические указания (ПУ), разработанные INTOSAI в дополнение к МСА, разработанные КМСАГД. Вместе они образуют руководящие указания в системе стандартов INTOSAI.

15. Фундаментальные принципы INTOSAI предоставляют первостепенные принципы для проведения и отчетности по аудитам, проведенным Высшими органами аудита. Однако, используя элемент МСА, насколько это уместно по отношению к финансовым аудитам, проведенным Высшими органами аудита, и посредством разработки Практических указаний, рассматривающих особые вопросы по финансовому аудиту организаций государственного сектора, INTOSAI предоставляет полный комплект Руководства по финансовому аудиту, который может быть использован всеми Высшими органами аудита при всех формах институционального устройства и средах аудита.

16. Практические указания обеспечивают ясную формулировку по применимости МСА к аудитам организаций государственного сектора, а также допол-

нительные руководства для аудиторов государственного сектора по МСА. Практические указания предназначены для аудиторов государственного сектора, к которым могут относиться, когда уместно, и другие аудиторы проводящие финансовые аудиты в организациях государственного сектора. Когда применимо, они также рассматривают общие руководства по дополнительному аудиту и обязанности по отчетности аудиторов государственного сектора. Существует Практические указания, разработанные отдельно для каждого МСА. Практические указания изданы на постоянно обновляемой основе, по мере того, как КМСАГД издаёт новые и пересматривает существующие МСА. Руководство по финансовому аудиту INTOSAI применяется в аудитах финансовой отчетности, в соответствии с определением, данным в МСВОА 1200¹ и рассматривает дополнительные вопросы, касающиеся государственного сектора. Обязанности, касающиеся аудита и отчетности Высших органов аудита относящиеся к финансовому аудиту может включать дополнительные аспекты аудита на правовое соответствие (как уточнено в параграфе 19). В государственном секторе, аудиты финансовой отчетности часто совмещается с аудитом соблюдения полномочий. МСВОА4200² рассматривает такие дополнительные обязанности аудита и отчетности. Аудит соблюдения полномочий включает оценку то-

1 ISSAI 1200 «Общие цели независимого аудитора и проведение аудита в соответствии с Международными стандартами аудита»

2 ISSAI 4200 «Руководство по аудиту соответствия, связанного с аудитом финансовой отчетности».

го, соответствуют ли деятельность, финансовые транзакции и информация, отражённая или содержащаяся в финансовой отчетности применимым решениями законодательных органов, включая бюджетное законодательство или решения по ним, резерв средств, контракты, грантовые соглашения и т.д.

17. Руководство по финансовому аудиту INTOSAI применимо для аудита всех уровней Правительства. В зависимости от мандата аудита или закона, регулирующего деятельность Высшего органа аудита, Руководство по финансовому аудиту INTOSAI может применяться к аудитам в организациях частного сектора, когда они вовлечены в управление государственными услугами или государственными средствами, например, через соглашения по партнёрству, или как получатель государственных грантов и субсидий.

Область применения Руководства по финансовому аудиту INTOSAI

18. Целью Руководства по финансовому аудиту INTOSAI является обеспечение указаний для аудитов финансовой отчетности в государственном секторе, включая общие указания по дополнительным целям аудирования и отчетности, относящихся к аудиту финансовой отчетности в государственном секторе.

19. основополагающие принципы INTOSAI не дают определения аудиту финансовой отчетности. Со-

гласно МСВОА100¹ полный масштаб государственного аудита включает аудит на правовое соответствие и аудит исполнения (эффективности). Аудит на правовое соответствие охватывает:

(а) Подтверждение финансовой подотчетности ответственных организаций, включая проверку и оценку финансового учета и выражение мнений по финансовой отчетности;

(б) Подтверждение финансовой подотчетности государственного управления (администрации) в целом;

(в) Аудит финансовых систем и транзакций, включая оценку соответствия с применимыми законодательными и нормативными актами;

(г) Аудит системы внутреннего контроля и функции внутреннего аудита;

(д) Аудит честности и добросовестности административных решений, принятых аудируемой организацией; и

(е) Информирование о любых других вопросах, возникших или относящихся к аудиту, которые по мнению Высшего органа аудита должны быть раскрыты.

20. Масштаб аудита на правовое соответствие, проведённый в соответствии с МСВОА 100, таким образом, является шире, чем масштаб аудита финансовой отчетности, проведённый в соответствии с МСА.

¹ ISSAI 100 – «Стандарты аудита INTOSAI – Основные принципы», параграфы 38 и 39.

21. Более того, определение финансового аудита в каждом Высшем органе аудита зависит от нормативных актов, мандата и организационной структуры. Мандат Высшего органа аудита может устанавливать обязанности, относящиеся к проведению аудита и отчетности, которые могут отличаться, или дополнять аудит финансовой отчетности. Эти обязанности могут быть либо включены в аудит финансовой отчетности, либо служить дополнением к нему. Аудит такой информации потребует от аудиторов государственного сектора выполнить работу сверх той, которая требовалась бы только для аудита и отчетности по финансовой отчетности организации в соответствии с МСА.

22. В связи с участием INTOSAI в разработке МСА, они включают руководства по применению, уместные для финансового аудита организаций государственного сектора, часто представленным в отдельных разделах. Практические указания обеспечивают дополнительное руководство, принимаемое во внимание, в случае уместности, в отношении мандата Высших органов аудита.

23. Хотя Руководство по финансовому аудиту может предоставить указания по обязанностям аудита и отчетности в дополнение к обязанностям, указанным в МСА, оно не предназначено для предоставления указаний по полному масштабу аудита на правовое соответствие, выполненного в соответствии с фундаментальными принципами INTOSAI или другими, или дополнительными обязанностями по аудиту и от-

четности, соответствующих мандатам Высших органов аудита.

По обязанностям, отличающимся от обязанностей, касающихся аудита финансовой отчетности, аудиторам государственного сектора может потребоваться применение других уместных руководств INTOSAI. МСВОА 4200¹ предоставляет указания по обязанностям аудита, относящихся к аудиту соответствия, являющегося частью аудита финансовой отчетности.

Структура и содержание Руководства по финансовому аудиту

24. Руководство по финансовому аудиту INTOSAI первоначально содержало 38 Международных стандартов Высших органов аудита (МСВОА). 36 из которых включали Международные стандарты аудита (МСА) и дополнительные Практические указания, разработанные для поддержки принятия и использования МСА в государственном секторе. МСА и Практические указания вместе образуют единые руководящие принципы по данному предмету, собранные воедино. Оставшиеся МСВОА, которые не основываются на МСА и не содержат МСА являются МСВОА 1000, «Общее введение в Руководство по финансовому аудиту» и МСВОА 1003, Глоссарий², который включает Глоссарий КМСАГД и предусмат-

1 МСВОА 4200 «Руководство по аудиту соответствия, связанный с аудитом финансовой отчетности»

2 МСВОА 1003 «Глоссарий терминов к Руководству по финансовому аудиту»

ривает дополнительные термины и разъяснения, относящиеся к государственному сектору.

25. Руководство по финансовому аудиту INTOSAI представлено в системе классификации INTOSAI как МСВОА, начиная с МСВОА 1000 по МСВОА 2999. Последние три цифры в номере МСВОА соответствует номеру МСА (например, МСВОА 1800 содержит МСА 800 и Практические указания к МСА 800). Приложение 2 описывает МСВОА, относящиеся к финансовому аудиту.

26. МСА имеют структуру, в которой информация представлена в отдельных разделах:

(а) Введение

Вводный материал может включать информацию о целях, области применения и предмете, рассматриваемом в МСА, в дополнение к обязанностям аудиторов и других участников в контексте, в котором изложены МСА.

(б) Цель

Каждый МСА содержат чёткое заявление цели аудитора в области аудита, рассматриваемая этим МСА.

(в) Определения

Для лучшего понимания МСА, применимые термины определены в каждом МСА.

(г) Требования

Цель(и) подтверждены ясно выраженными требованиями. Требования всегда выражены фразой «аудитор должен». Применяя Руководство финансового аудита INTOSAI как указания, слова «аудитор должен» означает «аудитор может». Когда в аудиторском отчете делается ссылка на МСА, требования МСА, как авторитетных источников должны быть удовлетворены.

(д) Руководство по применению и другой поясняющий материал

Руководство по применению и другой пояснительный материал обеспечивают более подробные разъяснения того, что означает требование или подразумеваемый охват (требования), или содержит примеры процедур, которые могут считаться целесообразными при данных обстоятельствах. Руководство по применению и другой пояснительный материал могут содержать подразделы по «аспектам, характерным для организаций государственного сектора». Такие параграфы были включены по согласованию с КМСАГД в целях содействия в применении финансового аудита в организациях государственного сектора.

Некоторые МСА также содержат «аспекты, характерные для аудита в малых организациях». При аудитах в организациях государственного сектора, получающих государственные средства, эти аспекты обычно не применимы, даже если организация государственного сектора имеет малое количество сотрудников, простые операции или относительно малый бюджет. В этих ситуациях организация государ-

ственного сектора может иметь сложные транзакции, такие как трансферты от других государственных организаций, а также потребность в соблюдении законодательства, нормативных актов, стратегий и систем, установленных государственными органами высшего уровня и потребность в подотчетности/ ответственности за использование денег налогоплательщиков. Таким образом, аудиторы государственного сектора тщательно рассматривают уместность таких аспектов. Практические указания могут содержать дополнительное руководство в этой области, если такое дополнение, являющееся уместным для аудитов малых организаций государственного сектора, признается важным.

27. Практические указания к МСА представлены в отдельных разделах:

(а) Общий обзор

Справочный материал может включать в себя информацию, относящуюся к МСА, такую как введение в МСА, и содержание Практических указаний.

(б) Применимость МСА в аудите государственного сектора.

В каждом Практическом указании содержится ясная формулировка о применимости МСА при аудите организаций государственного сектора. Вопросы, связанные с обязанностями аудиторов государственного сектора, установленных законами расширенных полномочий аудиторов государственного сектора (вопросы, касающиеся законности/правильности, со-

ответствия и исполнения) могут повлиять на применимость. В некоторых Практических указаниях такие ссылки могут указываться, когда это считается существенным в области их применения.

(в) Дополнительное руководство по вопросам, касающихся государственного сектора

Для оказания помощи аудиторам государственного сектора в применении МСА при аудите организаций государственного сектора, этот раздел обеспечивает дополнительное руководство, учитывающее характерные особенности государственного сектора на общем уровне. Структура Руководства могут соответствовать разделам МСА. Когда необходимо параграфы этого раздела содержат ссылки на соответствующие параграфы МСА. Руководство может также содержать примеры более уместные к аудитам организаций государственного сектора, чем приведенные в МСА. Когда уместно, дополнительные применимые термины, могут также быть определены в данном разделе. Структура раздела содержит субсекторы для каждой области. Примеры вопросов, рассматриваемых в этом разделе включают:

- i. Вопросы, связанные со специфическим законодательством, применимым в государственном секторе
- ii. Вопросы, связанные с преобладанием требований, свойственных государственному сектору, например, ответственное управление, подотчетность и прозрачность.
- iii. Вопросы, связанные с различными моделями Высших органов аудита (модель, предусматривающая Генерального Аудитора и модель Счетной пала-

ты), и Высшие органы аудита, которые заключают контракты на работы с внешними аудиторскими фирмами.

iv. Вопросы, связанные с принципами бухгалтерского учета и практики, свойственной организациям государственного сектора.

v. Вопросы, относящиеся к особым государственным организациям (министерствам, агентствам, квази-государственные организации), и секторам (финансовый, оборона, правоохранение, здравоохранение, экология, и т.д.), если таковые существуют.

vi. Другие вопросы прямо связанные с применением МСА при проведении финансового аудита в организациях государственного сектора.

Применение Руководства по финансовому аудиту INTOSAI

28. Ссылка на использование стандартов может быть сделана одним из четырёх способов, в зависимости от стандартов и мандата МСА:

(а) *В соответствии с МСВОА (1000-2999)*; что означает полное соответствие со всеми МСА и дополнительным руководством, изложенным в Практических указаниях INTOSAI к МСА.

(б) *В соответствии с МСА*; что означает полное соответствие со всеми уместными МСА.

(в) *В соответствии с основополагающими принципами аудита INTOSAI, но не в полном соответствии с МСА, включёнными в Руководство по финансовому*

аудиту INTOSAI (МСВОА 1000-2999)¹.

(г) В соответствии с другими национальными и уместными стандартами аудита.²

29. Аудиторам государственного сектора, заявляющим в своих аудиторских отчётах по комплекту финансовой отчетности, что аудит был проведён в соответствии с МСА, также рекомендуется применять дополнительное руководство, изложенное в МСВОА 1000-2999, касающееся государственного сектора. В случаях, когда на аудиторов государственного сектора возложены дополнительные обязанности по аудиту и отчетности, ссылки на применимые стандарты также необходимы.

Применение Руководства по финансовому аудиту INTOSAI в поддержку Основополагающих принципов INTOSAI

30. Руководство по финансовому аудиту INTOSAI разработаны в поддержку применения основополагающих принципов INTOSAI, а также МСА (как стандарты или как руководство вместе с Практическими указаниями). Основополагающие принципы INTOSAI разработаны для обеспечения общих стандартов для всех видов аудиторской деятельности, выполняемых

1 МСВОА 100 «Стандарты аудита – основные принципы» МСВОА 200 «Стандарты аудита – общие стандарты» МСВОА 300 «Стандарты аудита – полевые стандарты»; МСВОА 400 «Стандарты аудита – стандарты отчетности».

2 Ibid. Там же

Высшими органами аудита. Применение Руководства по финансовому аудиту INTOSAI, как свод руководящих принципов не уменьшают важности использования основополагающих принципов INTOSAI как авторитетных аудиторских стандартов. В этих случаях делается ссылка на основополагающие принципы INTOSAI, как применённые авторитетные стандарты.

Применение Руководства по финансовому аудиту INTOSAI в поддержку других стандартов

31. Руководство по финансовому аудиту INTOSAI может также, если уместно, использоваться Высшими органами аудита в поддержку использования других национальных стандартов для финансового аудита. Это целесообразно только в том случае, когда национальные стандарты аудита являются совместимыми с Руководством по финансовому аудиту INTOSAI.

Полномочия

Авторитетный источник – Основополагающие принципы и Руководство по финансовому аудиту INTOSAI

32. Основополагающие принципы INTOSAI¹ содержат основополагающие аудиторские принципы

1 МСВОА 100 «Стандарты аудита – основные принципы»; МСВОА 200 «Стандарты аудита – общие стандарты»; МСВОА 300 «Стандарты аудита – полевые стандарты» и МСВОА 400 «Стандарты аудита – стандарты отчетности».

для аудиторской деятельности, проводимой Высшим органом аудита. Хотя суждение о степени совместимости стандартов с мандатом, основывающимся на конституциональные, правовые и другие обстоятельства аудиторской организации является обязанностью Высшего органа аудита, одним из принципов, указанных в Кодексе Этики INTOSAI¹ является обязательство аудитора государственного сектора по применению общепринятых стандартов аудита.

33. Основопологающие принципы INTOSAI остаются основой стандартов аудита для членов INTOSAI и полномочия этих стандартов никоим образом не уменьшены публикацией Руководства по финансовому аудиту INTOSAI, включающего МСА и Практические указания. INTOSAI признает, что эта основа вместе с указаниями, предоставленным Руководством по финансовому аудиту INTOSAI обеспечит членов INTOSAI существенными концепциями и руководством для проведения финансового аудита.

34. Предисловие Основопологающих принципов INTOSAI гласит, что, хотя слово «стандарты» используется во всех документах, подразумевается, что это слово должно быть использовано как синоним обязательного соблюдения в пределах сферы деятельности Высшего органа аудита. Вступление к Основопологающим принципам INTOSAI гласит, что, хотя стандарты аудита INTOSAI не являются обязательными к применению, они отражают консенсус

¹ МСБОА 30 «Кодекс этики INTOSAI

«лучшей практики» среди Высших органов аудита и, следовательно, каждый Высший орган аудита должен выработать суждение о степени совместимости стандартов с их мандатом (полномочиями).

35. Руководство по финансовому аудиту INTOSAI должно рассматриваться со ссылкой на основополагающие принципы INTOSAI. Как результат Практические указания Руководства по финансовому аудиту INTOSAI не устанавливают требования по применению и не используют слова «должен» или «следует». МСА включают такие термины и различают между требованиями и Руководством по применению и другим пояснительным материалом. Однако, эти положения не должны, подобным образом, рассматриваться как обязательные для Высшего органа аудита.

36. Аудиторы организаций государственного сектора могут использовать Руководство по финансовому аудиту INTOSAI как всеобъемлющее руководство для проведения финансового аудита. Когда руководства используются как стандарты, аудиторы организаций государственного сектора признают авторитет МСА. Параграфы 37-43 рассматривают авторитет МСА.

Полномочия – Международные стандарты аудита

37. Целью КМСАГД является отвечать интересам общественности посредством разработки, независимо и в пределах своих полномочий, высококачественных

стандартов аудита, гарантии достоверности, контроля качества и сопутствующих услуг, а также посредством продвижения сближения (конвергенции) национальных и международных стандартов, таким образом, повышая качество и единообразие практики осуществления аудита по всему миру и повышению доверия общественности в аудиторскую деятельность в мировом масштабе.

38. КМСАГД разрабатывает МСА, Международные стандарты по обзорным Соглашениям (МСОС), Международные стандарты по Соглашениям гарантии достоверности (МССГД) и Международные стандарты по сопутствующим услугам (МССУ). Эти стандарты в совокупности называются как Стандарты соглашений КМСАГД. КМСАГД также разрабатывает Международные стандарты контроля качества (МСКК). Стандарты соглашений и контроля качества в совокупности называются Международными стандартами. Руководство по финансовому аудиту INTOSAI включают МСА. Они не превалируют над местным законодательством или нормативными актами, регулирующими аудит исторической/(прежней) финансовой отчетности или Соглашений по гарантии достоверности другой информации в конкретной стране, требуемые для исполнения в соответствии с национальными стандартами данной страны. В случае, если местное законодательство или нормативные акты отличаются, или противоречат стандартам КМСАГД по определенным аспектам, Соглашение, выполненное в соответствии с местным законодательством или нормативными актами не будут авто-

матически отвечать требованиям стандартов КМСАГД. Профессиональному бухгалтеру не следует заявлять соответствие со стандартами КМСАГД, если он/ она не обеспечили полное соблюдение всех стандартов, уместных для Соглашения.

39. Согласно Предисловию Международных стандартов по контролю качества, аудита, обзора других гарантий достоверности и сопутствующих услуг, МСА разработаны в контексте аудита финансовой отчетности, проводимой независимым аудитором (если иначе не заявлено в МСА, это означает финансовую отчетность содержащую историческую финансовую информацию). Целью аудита финансовой отчетности является дать возможность аудитору выразить мнение о том подготовлена ли финансовая отчетность, во всех существенных аспектах, в соответствии с применимой основой финансовой отчетности. Международные стандарты аудита (МСА) в совокупности обеспечивают стандарты для работы аудитора в выполнении этой цели.

40. В связи с тем, что МСА, изданные КМСАГД все больше признаются международным сообществом как международные стандарты аудита финансовой отчетности, они представляют прочную базу для руководства по обеспечению выполнения основополагающих принципов INTOSAI.

41. С 2003 года INTOSAI подписал Меморандум о взаимопонимании с КМСАГД. По условиям Меморандума о взаимопонимании INTOSAI номинирует

экспертов из числа расширенного членства INTOSAI для участия в специальных комиссиях КМСАГД, ответственных за разработку новых или пересмотр существующих МСА. Эксперты комиссий КМСАГД продвигают включение аспектов государственного сектора в МСА, таким образом облегчая применение МСА в финансовом аудите организаций государственного сектора. Сущность Международных стандартов требует от профессиональных бухгалтеров применять профессиональное суждение при их применении.

42. Область применения, дата вступления в силу и какие-либо характерные ограничения по применению особых МСА чётко прописаны в МСА. Если иначе не заявлено в МСА, профессиональным бухгалтерам разрешается применять МСА до даты его вступления в силу, указанной в стандарте.

43. Если аудиторы государственного сектора заявляют в своих аудиторских отчётах о финансовой отчетности, что аудит был проведён в соответствие с МСА, они должны уважать авторитет МСА, как указано в МСА 200 (Приложение 3)

Общие вопросы в аудите организаций государственного сектора

44. Этот раздел рассматривает некоторые общие вопросы, касающиеся государственного сектора. Он не предназначен охватить все вопросы государственного сектора, которые могут быть уместными для

рассмотрения при проведении финансового аудита в особых средах государственного сектора. Однако, эти вопросы были рассмотрены как вопросы преобладающей важности для аудиторов государственного сектора в применении МСВОА в финансовом аудите.

45. Концепции, описанные в параграфах 46-88, относятся к вопросам, уместным для аудиторов государственного сектора, дополнительные разъяснения по которым включены в отдельные Практические указания. Однако, текст руководства должен рассматриваться при его применении.

Различные системы аудита в государственном секторе

46. В мире существуют различные модели внешнего аудита. Наиболее распространёнными считаются три следующие модели:

- (а) Модель, предусматривающая роль Генерального аудитора;
- (б) Модель Счетной палаты;
- (в) Модель коллегиального Совета.

47. Однако, каждая страна может иметь свою уникальную модель и существует большое количество различных вариантов работы национальных Высших органов аудита, которые могут повлиять на способ, которым МСВОА могут быть приняты и внедрены. МСВОА разработаны с целью предоставления руководства аудиторами государственного сектора независимо от системы, в которой они работают. Системы,

предусматривающие Генерального аудитора, обычно концентрируются на финансовых аудитах и работают в таких условиях, где принятие МСВОА может быть более уместным. Коллегиальная модель является подобной модели Генерального аудитора, за исключением внутренней структуры аудиторского органа. Ключевое различие в системе Счетной палаты является то, что в такой системе государственные служащие обычно являются персонально ответственными, в случае осуществления несанкционированного или незаконного платежа. Однако, такие же санкции могут быть применимы для некоторых моделей, предусматривающих Генеральных аудиторов. Высшие органы аудита в таких средах могут применить наказание или воздействия, направленные на исправление аудируемых должностных лиц. Основное внимание аудиторской работы направлено на проверку законности транзакций, нежели на предоставление мнения по-справедливому и достоверному представлению финансовой отчетности. Коллегиальная модель может также иметь такие судебные функции. основополагающие принципы INTOSAI¹ гласят, что вследствие подхода и структур некоторых Высших органов аудита не все аудиторские стандарты INTOSAI применимы ко всем аспектам их работы, например, судебный характер обзоров, проводимых Счетной палатой делает аспекты их работы совершенно другими, по сравнению с финансовыми аудитами и аудитами исполнения, проводимыми Высшими органами ауди-

¹ МСВОА 100 «Стандарты аудита INTOSAI – Основные принципы», параграф 13.

та, имеющими иерархическую структуру, возглавляемую Генеральным аудитором или Генеральным контролёром. Стандарты аудита не рассматривают подробно эти юрисдикционные полномочия.

48. Отдельное руководство для Высших органов аудита с функциями судебной инстанции, такие как модели Счетной палаты, включено, когда необходимо, в МСВОА 1000-2999. Большое внимание, уделённое вопросам соответствия в таких системах, могут потребовать принятие Руководства по аудиту соответствия INTOSAI¹, также как Руководство по финансовому аудиту.

Терминология, используемая в Руководстве

49. В рамках сотрудничества между INTOSAI и КМСАГД в МСА включена «нейтральная» терминология, применяемая как в государственном, так и в частном секторах, когда возможно, для того, чтобы эту терминологию можно было легко понять и применять в обоих секторах. Это было сделано посредством включения соответствующего текста непосредственно в стандарты или в соответствующие глоссарии. Дополнительные определения, включённые в Практические указания можно также найти в Глоссарии к Руководству по финансовому аудиту INTOSAI².

1 МСВОА/ISSAI 4000, МСВОА/ISSAI 4001 and МСВОА/ISSAI 4002

2 МСВОА/ISSAI 1003 «Глоссарий терминов к Руководству по финансовому аудиту INTOSAI»

50. Один из примеров основополагающей концепции в МСА является то, что существуют значительные вопросы общественного интереса, связанного с аудитом «зарегистрированных организаций» (организации, котируемые на признанных фондовых биржах). МСА включают несколько требований, непосредственно относящихся к зарегистрированным организациям. Зарегистрированные организации, как таковые, не являются распространённым и в государственном секторе. Однако, организации государственного сектора, являющиеся значительными по размеру, сложности или аспектам общественного интереса, могут иметь широкий спектр заинтересованных лиц (партнеров) и могут быть сравнимы с зарегистрированными организациями. Практические указания рассматривают такие понятия, для которых может потребоваться иная интерпретация, соответствующая государственному сектору.

51. Использование типовых для частного сектора терминов, таких как «фирма» и «компания» были в какой-то степени заменены на нейтральные для секторов термины в МСА для обеспечения более широкого применения. В некоторых МСВОА, таких как МСВОА 1315¹ ссылки сделаны на термины, использованные в МСА, такие как бизнес, маркетинг, персонал по продажам, при описании структуры и компонентов системы внутреннего контроля, а также

1МСВОА/ISSAI 1315 – «Выявление и оценка рисков существенных искажений посредством понимания организации и ее среды»

процесс оценки риска. Соответственные термины в государственном секторе являются мандат, цели программы, менеджеры программы и другой штат, предусмотренный программой.

Профессиональное суждение и скептицизм

52. Термины «профессиональное суждение» и «профессиональный скептицизм»¹ часто используются в МСА при формулировании требований, связанных с аудиторским решением о соответствующем ходе действий и выражении своего отношения, включающее склонности задавать вопросов (подвергать сомнением). Эти понятия не включены в основополагающие принципы INTOSAI. Основополагающие принципы INTOSAI² рассматривают понятие надлежащего отношения и гласит: «Аудиторы должны быть бдительными к сложным ситуациям, слабостям контроля, не надлежащему учету, ошибкам и необычным транзакциям или результатам, указывающим на мошенничество, ненадлежащее или незаконное расходование, несанкционированные операции, расточительство, недостаточность или отсутствие порядочности». Понятие профессионального скептицизма усиливает и расширяет понятие надлежащего отношения и является основополагающим для планирования и выполнения аудита. Эти понятия являются

1 Смотри МСБОА/ISSAI 1003 – «Глоссарий терминов к Руководству по финансовому аудиту INTOSAI»

2 МСБОА/ISSAI 200 – «Стандарты аудита INTOSAI – Общие стандарты», параграф 2.41

базовыми для большинства профессиональных стандартов и в настоящее время включается в Руководство по финансовому аудиту INTOSAI.

Принятие соглашения и его продолжительность

53. МСА требует, чтобы в определенных ситуациях аудитор отказывался от выражения мнения или выходил (или увольнялся) из соглашения тогда, когда выход является возможным согласно применимому законодательству и нормативных актов. Выход может потребоваться, например, в следующих ситуациях:

- аудитор и руководство организации не могут договориться по условиям Соглашения;
- этические требования не могут быть удовлетворены;
- встречаются значительные трудности, такие как невозможность доступа к документам или выполнения требуемых процедур;
- аудиторский риск, связанный с вводящей в заблуждение информацией, и
- ограничения масштаба запрещает им получение достаточных и надлежащих аудиторских доказательств на которых они основывают своё аудиторское мнение.

54. Обязанности Высших органов аудита, или применимое законодательство или нормативные акты обычно не учитывают выход аудитора из соглашения, и Практические указания обеспечивают руководство по другим возможным действиям в таких ситуациях.

Цель аудита финансовой отчетности

55. МСА разработаны в контексте, когда аудитор проводит аудит финансовой отчетности в соответствии с МСА, тогда как такой аудит может только быть частью задач, относящийся к государственному сектору. МСА200¹ описывает область в пределах которой должны применяться МСА. МСА не рассматривает особо отдельные соглашения по отчетности аудита исполнения, соответствия с законодательством и нормативными актами, или такие вопросы как недостаточные системы контроля. МСА 200 объясняет основную цель аудитора при выполнении аудита финансовой отчетности, которая выражается в следующем:

(а) *Получить разумную уверенность в том, что финансовая отчетность в целом не содержит существенных искажений, вызванных как мошенничеством, так и ошибками, предоставляя таким образом возможность аудитору выразить мнение о том, подготовлена ли финансовая отчетность, во всех существенных аспектах, в соответствии с применимой основой представления финансовой отчетности; и*

(б) *Подготовить отчет о финансовой отчетности, и передать информацию, как требуют МСА, в соответствии с аудиторским заключением.*

¹ МСА/ISA200 – «Общие цели независимого аудитора и проведение аудита в соответствии с Международными стандартами аудита»

56. Цель аудита заключается в повышении степени доверия потенциальных пользователей к финансовой отчетности. Это достигается выражением мнения аудитора о том, подготовлена ли финансовая отчетность, во всех существенных аспектах, в соответствие с применимой основой представления финансовой отчетности. В случае основ общего назначения, это мнение касается того, представлена ли финансовая отчетность должным образом, во всех существенных аспектах, или дает справедливое и достоверное представление в соответствие с основой. Законодательство и нормативные акты, применимые для аудиторских организаций государственного сектора могут предписывать использование другой формулировки для выражения мнения. Аудит, проведенный в соответствие с МСА и уместными этическими требованиями дает возможность аудиторам выразить мнение о том, подготовлена ли финансовая отчетность, во всех существенных аспектах, в соответствие с установленной основой представления финансовой отчетности.

57. Лимская Декларация¹ гласит: «Аудит это не самоцель, а неотъемлемая часть системы регулирования, целью которой является обнаружение отклонений от принятых стандартов и нарушений принципов законности, результативности, эффективности и экономичности финансового управления на допустимо ранней стадии, с тем, чтобы было возможным принять корректирующие меры в каждом отдельном слу-

¹ МСБОА/ISSAI 1 – «Лимская Декларация»

чае, убедить подотчётные лица принять ответственность на себя, получить компенсацию или принять меры по предотвращению, или по крайней мере сделать затруднительным совершение таких нарушений». Это задача более широкая, чем предоставление мнения о финансовой отчетности. Эти более широкие общие цели могут рассматриваться в других частях Основ для профессиональных стандартов INTOSAI. Руководство по финансовому аудиту INTOSAI является уместным для финансовых аудитов в организациях государственного сектора. Часто более широкие обязанности могут привести к необходимости применения других МСВОА для дополнительных обязанностей.

58. основополагающие принципы INTOSAI¹ обуславливают (МСВОА 100), что некоторые элементы мандата Высшего органа аудита, в особенности в отношении аудита финансовой отчетности, аудиторские цели Высшего органа аудита могут быть подобными целям аудита в частном секторе. МСВОА/ ISSAI300² гласит, что аудитор должен спланировать шаги и процедуры для обеспечения разумной уверенности в обнаружении ошибок, неправомочных действий и незаконных действий, которые могут иметь прямое и существенное влияние на суммы финансового отчета или результаты аудита на правовое соответствие.

1 МСВОА/ISSAI 100 – «Стандарты аудита INTOSAI – Основные принципы»

2 МСВОА/ISSAI 300 – «Стандарты аудита INTOSAI – Общие стандарты»

Требования по правовому соответствию в государственном секторе являются не менее важным и в плане подотчетности перед общественностью, чем выражение мнения по финансовой отчетности в пределах широких допущений по существенности. Целью МСА является дать возможность аудитору выразить мнение о том подготовлена ли финансовая отчетность, во всех существенных аспектах, в соответствии с установленной основой представления финансовой отчетности. Целью аудирования Высшим органом аудита является таким образом шире, чем цели аудита в соответствии с МСА. Более того, пользователь аудиторского отчета о финансовой отчетности в государственном секторе уделяет больше внимания на более строгую подотчетность, чем подотчетность, подразумеваемую МСА 200 («экономические решения пользователей») Руководство по финансовому аудиту INTOSAI вместе с другими стандартами и руководствами INTOSAI будут вместе служить широкой цели аудита в государственном секторе.

Согласование условий аудиторского Соглашения

59. МСА обычно рассматривают условия работ, принимаемые по согласованию с клиентами. Высшие органы аудита обычно выполняют задания по обеспечению отчетов по подотчетности, для законодательных органов и правительственных структур. Эти задания обычно поручаются законодательными органами и от Высшего органа аудита требуется выпол-

нение назначенных функций. В некоторых средах государственного сектора в дополнение к порученным полномочиям могут иметь место договорные мероприятия для выполнения аудиторских работ.

60. МСА/ISA210¹ рассматривает условия соглашения и предъявляет требования к аудиторам в отношении принятия задания. Эти требования иллюстрируют зависимость МСА от взаимоотношений с клиентами, а не законодательных полномочий Высших органов аудита. Тем не менее, потребность в сотрудничестве с аудируемой организацией является обычным явлением в обоих случаях.

61. В дополнение к требованиям и руководствам, изложенным в МСА могут существовать и другие аспекты для аудиторов государственного сектора при принятии аудиторского соглашения. Например, возможности и компетенция, требуемая при проведении аудита может быть шире и включать потребность в понимании порядка представления применимой отчетности, такие как требования по отчетности для законодательных органов, правительственных структур или общественности. Аудиторам государственного сектора иногда может потребоваться адаптировать свой подход, для того чтобы обеспечить соответствие с требованиями МСА. Они могут это делать, например, посредством выполнения процедур, связанных с принятием и продолжением работы с клиентом, для

¹ МСА/ISA210 – «Согласование условий аудиторского Соглашения»

получения ценной информации для оценки риска и выполнения обязанностей по отчетности.

62. От Высших органов аудита, обычно, требуется выполнение аудита в соответствии с их мандатом. Обычно они не имеют возможности отказаться от задания. МСА 210 содержит требования к аудитору не принимать соглашение, в случае если определенные условия не удовлетворены, если не существуют необходимости сделать это по требованию законодательства или нормативных актов. В таких случаях если требование неприменимо, Практические указания обеспечат дополнительное руководство по соответствующим действиям аудиторов государственного сектора.

63. МСА 210 требует, чтобы аудиторы получили согласие/ подтверждение руководства организации и, где необходимо, лиц наделенных руководящими полномочиями чтобы они признавали и понимали свои обязанности. Если законодательство и нормативные акты предписывают/ устанавливают, в достаточно подробной форме, условия соглашения, то нет необходимости записывать их в Письме-соглашении или других соответствующих формах соглашений в письменном виде. Исключение может быть подтверждение руководства и, где необходимо, лиц, наделенных руководящими полномочиями, того, что они признают и понимают свои обязанности, изложенные в МСА. Такие соглашения существуют в государственном секторе и письменные согласования по условиям соглашения применяются нечасто. Руко-

водство по финансовому аудиту INTOSAI поддерживает введение таких согласований по причинам, указанным в Практических указаниях.

Процессы гарантии качества

64. основополагающие принципы INTOSAI не содержат отдельного стандарта по контролю качества для аудиторских работ, но некоторые руководства содержатся в общих/основных стандартах. Они не предоставляют ясного изложения обязанностей каждого аудитора в отношении контроля качества, а фокусируются на обязанностях Высших органов аудита по установлению процессов гарантии качества¹. МСА 220² требует от аудиторов выполнения процедур контроля качества по каждому индивидуальному аудиту. Положения МСА 220 применимы к работе Высших органов аудита. Этот МСА основывается на том, что фирма (или эквивалент, применимый для государственного сектора) является предметом применения процедур контроля качества в соответствии с ISQC1³ или национальных требований, являющиеся по крайней мере такими же требовательными.

65. В аудиторских фирмах частного сектора партнёры по соглашению обычно имеют индивидуальные

1 ISSAI 200 „Стандарты аудита INTOSAI – Общие стандарты», параграф 1.27

2 ISA220, «Контроль качества аудита финансовой отчетности»

3 ISQC 1, «Контроль качества для фирм, осуществляющих аудит и обзор финансовой отчетности, и других соглашений по услугам, связанных с предоставлением гарантий»

обязанности по аудиторским соглашениям также имеют полномочия по связыванию аудиторской фирмы. Для Высших органов аудита, Генеральный аудитор, Совет или Счётная палата имеют общие обязанности, хотя повседневные операционные обязанности могут быть делегированы другим структурам. Например, все те, наделенные обязанностями партнёра по соглашению в случае Высшего органа аудита с Генеральным аудитором, в связи с иерархической структурой, в конечном итоге отчитываются Генеральному аудитору. В государственном секторе важно осуществить отбор наблюдателей за контролем качества, которые должны быть независимыми от аудируемой организации могут обеспечить объективную оценку, даже если они являются частью одного и того же стратегического руководства, как лица с обязанностями партнёра по соглашению.

66. Более того, Международный стандарт контроля качества (ISQC)1¹ требует ротации партнеров по соглашению для зарегистрированных организаций после предопределённого периода. В государственном секторе это требование может быть применимым для организаций, имеющих значительный общественный интерес. Однако, законодательство, устанавливающее

1 ISQC 1 – «Международные стандарты контроля качества 1 – «Контроль качества для фирм, осуществляющих аудит и обзор финансовой отчетности, и других соглашений по услугам, связанных с предоставлением гарантий». Этот стандарт устанавливает требования к аудиторским фирмам, в отношении контроля качества и не включён в Руководство по финансовому аудиту INTOSAI.

назначение и срок пребывания на посту Генерального аудитора может сделать ротацию не работающей на практике. Высшие органы аудита могут принять стратегии и процедуры для обеспечения соответствия с духом этих требований (например, через ротацию ключевого персонала с операционными обязанностями по аудиторскому соглашению, требующих обзор контроля качества по соглашению или выполнения регулярных обзоров со стороны равносоставленных коллег с других ВОФК.

Рабочие документы и аудиторская документация

67. основополагающие принципы INTOSAI¹ гласят, что аудитор должен удостовериться, что рабочие документы содержат достаточные доказательства, поддерживающие все заключения, рекомендации и мнения. Более того, параграф 5.5 требует, чтобы аудиторы в достаточной степени документировали аудиторские доказательства в рабочих документах, включая основы и объемы планирования, выполненные работы и выводы аудита. МСА230² требует от аудиторов сбора аудиторской документации в аудиторские файлы/папку и завершения административного процесса подготовкой финальной аудиторской файла/папки на своевременной основе после даты завершения аудиторского отчета. Он также требует от

1 МСВОА/ISSAI 300 – «Стандарты аудита INTOSAI – Полевые стандарты, параграф 2.3 (г)»

2 МСА230 – «Аудиторская документация»

аудиторов не вычёркивать или избавляться от аудиторской документации любого характера до окончания срока их хранения. МСКК1¹ (или национальные требования, являющиеся по крайней мере такими же требовательными), требует от аудиторских организаций учредить стратегии и процедуры для своевременного завершения сбора аудиторских файлов/материалов. В государственном секторе такие требования к документации и хранению могут быть обусловлены законодательными требованиями, связанными с конфиденциальностью с одной стороны, и доступом третьих сторон с другой. МСКК 1 устанавливает требования к аудиторским фирмам (и их эквивалентам в государственном секторе), связанные с контролем качества. Практические указания к МСА 230 обеспечивают дополнительное руководство в отношении документации.

Обмен информацией

68. МСА260² определяет лица, наделенные руководящими полномочиями и как «лицо(а) или организация(и) с обязанностями по надзору над стратегическими направлениями и организации и обязательствами, связанными с подотчётностью организации». В государственном секторе идентификация лиц, наделенных полномочиями

1 ISQC 1 – «Международные стандарты контроля качества 1 – Контроль качества для фирм, осуществляющих аудит и обзор финансовой отчетности, и других соглашений по услугам, связанных с предоставлением гарантий».

2 МСА260 – «Обмен информацией с лицами, наделёнными руководящими полномочиями»

ленных руководящими полномочиями может быть затруднительной. Аудируемая организация может быть частью большей или более широкой структуры с органами управления на нескольких организационных уровнях. В некоторых случаях могут существовать отдельные требования по отчетности, в отношении аспектов финансового аудита и аудита соответствия, включая отдельные органы управления. Практические указания к МСА рассматривающие обмен информацией, обеспечивают соответствующее руководство для удовлетворения потребностей и ожиданий законодательных органов или соответствующих регуляторов.

69. МСА 260 содержит требования к обмену информацией на ежегодной основе по соблюдению этических требований в отношении независимости аудиторов. Дополнительно к аспектам, описанным в МСБОА, вопросы, изложенные в Кодексе этики INTOSAI, такие как политический нейтралитет, могут также иметь важное значение для аудиторов государственного сектора.

70. Аудиторы государственного сектора могут также иметь более широкий спектр обязанностей, чем обязанности, предусмотренные МСА 260. Как указано в соответствующем Практическом указании, аудиторы государственного сектора могут иметь такие обязанности по обмену информацией с законодательными органами, соответствующими регуляторами или финансирующими учреждениями.

Выявление мошенничества и ошибок

71. Основополагающие принципы INTOSAI¹ гласят, что Высший орган аудита должен обеспечить достаточность применяемой методики для разумного обнаружения всех качественно существенных ошибок и нарушений. МСА 240² требует, в качестве основного принципа, чтобы аудитор, при планировании и аудита, оценил риск того, что мошенничество или ошибки могут привести к тому, что финансовая отчетность будет содержать существенные искажения. Стандарт также требует от аудитора сделать запрос в руководство о любых фактах обнаружения мошенничества. Аудиторы государственного сектора могут иметь формально порученные обязанности по обнаружению мошенничества и дополнительно, использования государственных средств, имеющее тенденцию к увеличению риска по вопросам мошенничества. Как результат, от аудиторов может потребоваться отреагировать на ожидания общественности относительно обнаружения фактов мошенничества.

72. Другая область, которая может иметь значительные расхождения по сравнению с аудитами в частном секторе относится к обязанностям аудитора государственного сектора в некоторых средах государственного сектора, касающихся принимаемых

1 МСВОА/ISSAI 300 – «Стандарты Аудита INTOSAI – Полевые стандарты» параграф 5.3.

2 МСА/ISA240 – «Обязанности аудитора в отношении мошенничества при аудите финансовой отчетности»

действий, в случае обнаружения нарушений. Практические указания к МСА 240 ссылаются на возможные расширенные обязанности по отчетности в государственном секторе, для рассмотрения вопросов, касающихся подотчетности перед общественностью.

73. Многие Высшие органы аудита являются ответственными по предупреждению и обнаружению мошенничества в соответствии с Основополагающими принципами INTOSAI. МСА 240 расширяет поле деятельности стандартов аудиторского риска и рассматривает их применение в связи с риском существенных искажений, вызванных мошенничеством. В государственном секторе обязанности аудитора могут быть предусмотрены законодательством, нормативными актами или распоряжениями, относящимися к проверяемой организации или, могут быть охвачены отдельно в рамках мандата аудита. Как результат, эти обязанности могут не быть ограничены рисками существенных искажений финансовой отчетности, вызванных мошенничеством. Обязанности аудитора в отношении мошенничества могут быть шире, чем в частном секторе и могут включать аспекты соблюдения, подотчетности перед общественностью и стабильности управления финансами в государственном секторе.

74. Области, в которых аудиторы государственного сектора должны быть внимательны к рискам мошенничества включены в соответствующие Практические указания и содержат такие области, как закупки, гранты, приватизация, умышленное искажение результатов или информации, и злоупотребление полномочиями или властью.

Рассмотрение аудитором законов и нормативных актов

75. МСВОА/ISSAI300¹ гласит, что аудит правового соответствия является важным аспектом государственного аудита. Одной из важных целей такого типа аудита является необходимость удостовериться, всеми возможными средствами, что Государственный бюджет и бухгалтерский учет являются полными и правомерными. Это предоставит Парламенту и другим пользователям аудиторских отчетов уверенность по поводу размеров и развития финансовых обязательств государства. Для достижения этой цели аудиторы государственного сектора могут проверить счета и финансовую отчетность администрации с целью удостовериться в том, что все операции были правильно проведены, завершены, оплачены и учтены. Основопологающие принципы INTOSAI концентрируют своё внимание на важности обзора на предмет соблюдения законодательства и нормативных актов при проведении аудита в государственном секторе, поскольку органы, принимающие решения должны знать, что законы и нормативные акты соблюдаются, обеспечивают ли они желаемые результаты, и если нет, то какого плана пересмотр необходим²

В дополнение к аудиту финансовой отчетности многие соглашения в рамках государственного сек-

1 МСВОА/ISSAI 300 – «Стандарты аудита INTOSAI – Полевые стандарты» параграф 4.1

2 МСВОА/ISSAI 300 – «Стандарты аудита INTOSAI – Полевые стандарты» параграф 4.2

тора включают дополнительные аудиторские обязанности по отношению к рассмотрению законодательства и нормативных актов, которые не имеют существенного влияния на финансовую отчетность. МСВОА/ ISSAI 4200¹ рассматривает аудиторские обязанности связанные с аудитом соответствия в рамках аудита финансовой отчетности.

76. МСА250² гласит, что аудитор не несет ответственности по предупреждению несоблюдения законодательства и нормативных актов. Аудиторы государственного сектора могут иметь, как указано выше, дополнительные обязанности, связанные с соблюдением законодательства и нормативных актов. В дополнение к этому, могут учитываться ожидания общественности при планировании и выполнении аудиторских процедур.

Оценка риска и аудиторские процедуры

77. Стандарты³, рассматривающие аудиторский риск являются основополагающими в аудиторском подходе на основе риска. Эти стандарты обычно относятся к деловому риску, который определен в МСА 315 как «риск, вызванный значимыми условиями, со-

1 МСВОА/ISSAI 4200 – Аудит соответствия, связанный с аудитом финансовой отчетности.

2 МСА250 – «Рассмотрение законодательства и нормативных актов при аудите финансовой отчетности».

3 МСА315 – «Идентификация и оценка рисков существенных искажений через понимание организации и ее среды», МСА330 – «Действия аудитора в ответ на оцененные риски» и МСА500 – «Аудиторские доказательства»

бытиями, обстоятельствами, действиями или бездействием, которые могут негативно повлиять на способность организации достигнуть свои цели и выполнить свои стратегии, или установкой ненадлежащих целей и стратегий». Деловой риск имеет более широкое понятие, чем риск существенного искажения финансовой отчетности.

78. Общее понятие делового риска (риска деятельности) применимо в контексте идентификации и оценки риска аудиторской работы в государственном секторе. В государственном секторе деловой риск связан с риском того, что государственная деятельность, включая соответствующие программы, программные стратегии и цели не будет завершена или ее цели не будут достигнуты. В дополнение, риски, относящиеся к таким вопросам как политический климат, общественный интерес, и «чувствительность» программы или потенциальное несоответствие с законодательством или надлежащими полномочиями, являются существенными в контексте государственного сектора.

79. В дополнение к требованиям и руководствам изложенным в МСА, рассматривающие риски, могут существовать дополнительные аспекты для аудиторов государственного сектора при оценке риска и планировании аудиторских процедур. Для получения понимания организации, аудиторы государственного сектора учитывают свои расширенные полномочия, а также уместное законодательство, нормативные акты, распоряжения или другие требования, влияющие на работу организации. Цели руководства, включая воп-

росы подотчетности перед общественностью, также учитываются. Информация об оценке риска может также быть получена от аудиторов исполнения или других уместных источников, таких как свидетельства государственных служащих или отчеты, или протоколы законодательной власти.

80. Аудиторы государственного сектора могут иметь обязанности по отчетности, такие как обязанности, связанные с эффективностью системы внутреннего контроля или соответствия с законодательством и нормативными актами, которые аудиторы в частном секторе не имеют. Следовательно, обзоры систем внутреннего контроля, проведенные аудиторами государственного сектора, могут быть шире и более подробными, чем в частном секторе. Требования по отчетности могут также быть шире в том, что от аудиторов государственного сектора может потребоваться сообщение о всех выявленных недостатках внутреннего контроля или отклонений в соответствии (не только существенных) законодательным органам или другим государственным органам. Руководство по вопросам оценки риска разработаны в соответствующих Практических указаниях.

Существенность в аудите организаций государственного сектора

81. Риск существенных искажений определен в МСА 200¹ как «риск того, что финансовая отчетность

¹ МСА/ISA200 – «Общие цели независимого аудитора и проведение аудита в соответствии с Международными стандартами аудита»

существенно искажена до проведения аудита». При проведении аудита финансовой отчетности искажение является существенным, в отдельных случаях или в совокупности с другими искажениями, когда было бы разумно ожидать, что они могут повлиять на экономические решения, принимаемые пользователями на основе финансовой отчетности.

Существенность имеет как качественные, так и количественные аспекты. В государственном секторе существенность может не быть ограниченной экономическими решениями пользователей. Законодатели и регуляторы являются обычно главными пользователями финансовой отчетностью государственного сектора. Они могут использовать финансовую отчетность не только для принятия экономических решений, но также и решений продолжать ли финансирование определенных государственных программ или грантов. Качественные аспекты существенности обычно играют большую роль в государственном секторе, чем в частном.

82. МСА рассматривая (понятие) существенности, устанавливают процедуры по определению уровня существенности. В государственном секторе уровень существенности может быть установлен на более низком уровне, чем предписано МСА ввиду таких аспектов как «чувствительный характер» определённых транзакций или программ, общественный интерес, потребность в эффективном законодательном надзоре и регулировании, и характер искажений или отклонений (например, если это связано с мошенничеством или коррупцией).

83. Более широкий мандат в государственном секторе может потребовать проведения аудита по некоторым аспектам, связанным с соответствием и внутренним контролем. Если искажения, касающиеся малых объёмов в денежном выражении, могут считаться незначительными, то даже небольшие отклонения, связанные с вопросами соответствия или внутренним контролем, по своему характеру, обычно рассматриваются как значительные. Даже если транзакция, независимо от размера, правильно отражена в финансовой отчётности, данная транзакция может представлять пример несоответствия или отклонения от контроля, если она незаконна или связана с мошенничеством, или в случае, если не соблюдался контроль.

84. Многие аудиторы государственного сектора имеют обязанности отчитываться по всем (и не только по значительным) идентифицированным искажениям или отклонениям в вопросах соответствия и контроля руководству или лицам, наделённым руководящими полномочиями. Такие искажения или отклонения могут иметь последствия в широком контексте. В соответствие со своими мандатами, некоторые Высшие органы аудита могут также отдавать поручения по исправлению любых случаев несоответствия.

Аудиторские отчёты в государственном секторе

85. Более последовательная форма аудиторского отчета повышает его убедительность, так как отчет

может быть свободно признан как подготовленный на основе профессиональных стандартов. Это также помогает пользователям легче выявлять любые модификации аудиторского мнения и аудиторские заключения/ факты, касающиеся недостатков в системе внутреннего контроля и случаи несоблюдения полномочий. МСА700, 705, 706, 800, 805, и 810 рассматривают вопросы, связанные с формой аудиторского отчета, требуемую для аудитов, выполненных в соответствии с МСА. В частном секторе аудиторский отчет обычно представляет односторонний метод коммуникации, адресованный соответствующим сторонам, таким как акционеры или Совет директоров. Обязанности аудиторов и руководства (организации) отражены, и аудиторское мнение ясно изложено. В определенных условиях отчет может также включать дополнительные параграфы, более подробно раскрывающие важные вопросы.

86. Такая же структура обычно уместна для аудиторских отчетов в государственном секторе, даже если они имеют тенденцию быть более объёмнее и включают более широкий спектр вопросов. Законодательство в государственном секторе, мандат аудита или обычная практика может предписывать аудиторам государственного сектора сообщать о фактах, заключениях, рекомендациях и ответных действиях руководства. Такие сообщения являются дополнительными к аудиторскому отчету о финансовой отчетности в соответствии с МСВОА 1700¹.

¹ МСВОА/ISSAI 1700 – «Составление мнения и отчетности по
130

Перевод Руководства по финансовому аудиту INTOSAI

87. (FAS) установил процедуры для перевода руководств INTOSAI, включённых в Руководство по финансовому аудиту INTOSAI на официальные языки INTOSAI.¹ Процедуры следуют указаниям Руководящего комитета профессиональных стандартов INTOSAI в соответствии с формулировкой во время встречи в Вашингтоне, Округ Колумбия в июне 2006 года.

88. Все руководства, изданные INTOSAI как части Руководства по финансовому аудиту INTOSAI представлены для комментариев на английском языке. Комментарии принимаются на всех официальных языках INTOSAI.

89. Перевод на официальные языки перед утверждением МСБОА/ISSAI INCOSAI (см. Прил.5 расшифр.) Гарантия качества перевода обеспечивается членами FAS/ПФА (см. Прил.5) экспертами, вовлечёнными в разработку Руководства по финансовому аудиту INTOSAI и другими структурами INTOSAI.

90. Однако, МСА, изданные Советом IAASB и принятые как части Руководства по финансовому аудиту INTOSAI выпущены на английском языке и не

финансовой отчетности»

¹Официальными языками INTOSAI являются: арабский, английский, французский, немецкий и испанский.

переводились INTOSAI. МСА защищены интеллектуальной собственностью Международной федерацией бухгалтеров (МФБ). МФБ собрали базу данных переводов публикаций МФБ третьими сторонами. Она включает переводы на различных языках, названия публикаций, наименования организаций по переводу, и когда в наличии, список переведённых ключевых терминов. МФБ не проверяла качество переведённых публикаций или ключевых терминов. Чтобы служить общественным интересам и способствовать разработке высококачественных профессиональных стандартов, а также для дальнейшего продвижения международной конвергенции/унификации таких стандартов, IFAC предоставляет эту базу данных переводов в открытом доступе на своём вебсайте¹.

91. Любые дополнительные переводы Руководства по финансовому аудиту INTOSAI, выполненные Высшими органами аудита должны удовлетворять рекомендациям по переводу, изложенным в Приложении 4, и если МСА переводятся согласно этому процессу перевода, то и документу «Стратегия перевода и репродукции стандартов, изданных Международной федерацией бухгалтеров» от декабря 2008².

1 <http://www.ifac.org/Translations/database.php>

2 <http://www.ifac.org/Downloads/TranslationOfStandards.pdf>

Приложение 1

Полномочия, придаваемые МСА

Извлечение из МСА 200 (вступающий в силу начиная с 15 декабря 2009 года и позже)

2. МСА разработаны в контексте аудита финансовой отчетности, (проведенного) аудитором. Они должны быть адаптированы по необходимости, в обстоятельствах их применения для аудитов другой исторической финансовой информации. МСА не рассматривают обязанности аудиторов, которые могут быть предусмотрены в законодательстве, нормативных актах или каким-либо образом связанным, например, с предложением ценных бумаг общественности. Такие обязанности могут различаться от обязанностей, предусмотренных в МСА. Соответственно, в случае если аудитор находит аспекты МСА полезными в таких обстоятельствах, обязанностью аудитора является обеспечить соответствие со всеми уместными законодательными, регулирующими или профессиональными обязательствами.

Аудит финансовой отчетности

3. Целью аудита является повысить степень доверия потенциальных пользователей к финансовой отчетности. Это достигается посредством выражения мнения аудитора о том, была ли подготовлена финансовая отчетность, во всех существенных аспектах, в соответствие с применимой основой представления

финансовой отчетности. В случае применения основ общего назначения, это мнение о том, была ли финансовая отчетность представлена справедливо, во всех существенных аспектах, или дает правдивое и честное представление в соответствие с основой. Аудит, проведенный в соответствие с МСА и соответствующим этическим требованиям дает аудиторам возможность сформировать это мнение (См. параграф А1)

4. Предметом аудирования является финансовая отчетность организации, подготовленная руководством организации под контролем лиц, наделенных руководящими полномочиями. МСА не возлагают ответственность на руководство или лиц, наделенных руководящими полномочиями и не превалируют над законодательством и нормативными актами, которые регулируют их ответственность. Однако аудит в соответствие с МСА проводится на основании того, что руководство, и где необходимо лица, наделенные руководящими полномочиями признают определенные обязанности, являющиеся основополагающими для проведения аудита. Аудит финансовой отчетности не освобождает руководство или лиц, наделенных руководящими полномочиями от своих обязанностей. (См. Параграфы А2-А11).

5. Как основа для аудиторского мнения, МСА требуют от аудитора получения разумной уверенности в том, не содержит ли финансовая отчетность в целом существенных искажений, вызванных как мошенничеством, так и ошибками. Разумная уверенность яв-

ляется высокой степенью уверенности. Она может быть получена, если аудитор получил достаточные и надлежащие аудиторские доказательства уменьшающие аудиторский риск (риск того, что аудитор выражает несоответствующее мнение, когда финансовая отчетность существенно искажена) до приемлемо низкого уровня. Однако разумная уверенность не является абсолютным уровнем уверенности, потому что существуют неотъемлемые ограничения по аудиту, которые представляют большинство аудиторских доказательств, на которых аудитор основывает свои заключения и аудиторское мнение, являющееся скорее убедительным, чем заключительным. (см. параграф A28-A52).

6. Понятие существенности применяется аудиторами как при планировании, так и исполнении аудита, а также при оценке последствий выявленных искажений, влияющих на аудит и неисправленных искажений, если таковые имеются, на финансовую отчетность¹. В общем, искажения, включая упущения, считаются существенными, если отдельно или в совокупности ожидается, что они могут повлиять на экономические решения пользователей, принятых на основе финансовой отчетности.

Суждения по существенности делаются в свете существующих обстоятельств и находятся под влия-

¹ МСА320, «Существенность при планировании и проведения аудита» и МСА450, «Оценка искажений, выявленных в ходе аудита».

нием видения аудитора о потребностях пользователей в отношении финансовой отчетности и размерами и характером искажений, или комбинацией обоих. Мнение аудитора касается финансовой отчетности в целом и, следовательно, аудитор не ответственен за выявление искажений, не являющихся существенными по отношению к финансовой отчетности в целом.

7. МСА включает цели, требования и руководства по применению, и другой пояснительный материал, разработанные для поддержки аудитора в получении разумной уверенности. МСА требует, чтобы аудитор применял профессиональное суждение и профессиональный скептицизм в течение всего периода планирования и исполнения аудита, среди прочих вопросов существуют следующие:

- Идентифицировать и оценивать риски существенных искажений, вызванных как мошенничеством, так и ошибкам, основанными на понимании организации и ее среды, включая систему внутреннего контроля организации.
- Получить достаточные и надлежащие аудиторские доказательства того, существует ли существенное искажение, посредством разработки и применения соответствующих ответных действий в отношении оцененных рисков.
- Сформировать мнение о финансовой отчетности, основанное на заключениях, составленное на основании полученных аудиторских доказательств.

8. Форма мнения, выраженная аудитором будет зависеть от применимой основы финансовой отчетно-

сти и любых применимых законов и нормативных актов (см. Параграф A12-A13).

9. Аудитор может также иметь иные обязанности, касающиеся информирования и отчетности для пользователей, руководителей, лиц, наделенных руководящими полномочиями, или сторон вне организации, в отношении вопросов, возникающих в ходе аудита. Они могут быть установлены МСА или применимым законодательством или нормативными актами¹.

Дата введения в действие

10. Этот МСА вступает в силу для аудитов финансовой отчетности для периодов начиная с 15 декабря 2009 или позже.

Общие цели аудитора

11. При проведении аудита финансовой отчетности общими целями аудитора являются:

(а) Получить разумную уверенность в том, не содержит ли финансовая отчетность в целом, существенные искажения, вызванные либо мошенничеством, либо ошибками, таким образом давая аудиторам возможность выразить мнение о том подготовле-

¹ См., например, МСА 260 «Обмен информацией с лицами, наделёнными руководящими полномочиями» и параграф 43 МСА 240 «Обязанности аудитора в отношении мошенничества в аудите финансовой отчетности»

на ли финансовая отчетность, во всех существенных аспектах, в соответствие с применимой основой представления финансовой отчетности; и

(б) Предоставить отчет по финансовой отчетности, и информировать как требует МСА в соответствие с аудиторскими выводами.

12. Во всех случаях, когда разумная уверенность не может быть получена и модифицированное мнение в аудиторском отчете является недостаточным в условиях и для целей отчетности запланированным пользователям финансовой отчетности, МСА требует, чтобы аудиторы отказывались от мнения или выходили (или увольнялись)¹ из соглашения по аудиту там, где выход возможен в соответствие с применимым законодательством или нормативными актами.

Определения

13. Для целей МСА следующие условия имеют значение, указанное ниже:

(а) Применимая основа представления финансовой отчетности – основа финансовой отчетности, принятая руководством и, где необходимо, лицами, наделёнными руководящими полномочиями, для подготовки финансовой отчетности, которая является приемлемой с точки зрения характера организации и целей финансовой отчетности, или целей, требуемых законодательством или нормативными актами.

Термин «основа достоверного представления» ис-

¹ В МСА используется только термин «выход».

пользуется в отношении основы представления финансовой отчетности, которая требует соответствия с требованиями основы и:

(i) Признает явно или подразумевает, что достижение достоверного представления финансовой отчетности, может потребовать от руководства обеспечить представление раскрытия дополнительно к тем, которые требуются основой; или

(ii) Признает явно, что от руководства может потребоваться отступить от требований основы для достижения достоверного представления финансовой отчетности. Ожидается, что такие отступления могут потребоваться в чрезвычайно редких обстоятельствах.

Термин «основа соответствия» используется в отношении основы представления финансовой отчетности, требующей соответствия с требованиями основы, но не содержит признания по (i) и (ii), указанных выше.

(б) Аудиторское доказательство – информация, используемая аудитором для составления заключений, на которых основывается аудиторское мнение. Аудиторское доказательство включает как информацию, содержащуюся в данных бухгалтерского учета, лежащих в основе финансовой отчетности, так и иную информацию. Для целей МСА:

(i) Достаточность аудиторского доказательства является количественной мерой аудиторского доказательства. Необходимое количество аудиторских доказательств зависит от аудиторской оценки рисков существенного искажения, а также качества таких аудиторских доказательств.

(ii) Надлежащий характер аудиторского доказательства является качественной мерой аудиторского доказательства; это означает его уместность и надежность при подтверждении заключений, на которых основывается аудиторское мнение.

(в) Аудиторский риск – риск того, что аудитор выразит ненадлежащее мнение, в случае, когда финансовая отчетность существенно искажена. Аудиторский риск зависит от риска существенного искажения и риска не обнаружения

(г) Аудитор – «Аудитор» используется в отношении лица или лиц, проводящим аудит, обычно это партнёр по соглашению или другие члены команды по соглашению или, если применимо, (аудиторская) фирма. В тех случаях, когда МСА чётко определяют, что требование или обязанность может быть выполнена партнером по соглашению, используется скорее термин «партнёр по соглашению», но не «аудитор». «Партнёр по соглашению» и «фирма» должны пониматься в своих эквивалентах в государственном секторе, где уместно.

(д) Риск не обнаружения – риск того, что процедуры, выполненные аудитором, с целью сокращения аудиторского риска до допустимо низкого уровня, не позволяют обнаружить существующее искажение, которое может быть существенным, как само по себе, так и в совокупности с другими искажениями.

(е) Финансовая отчетность – структурированное представление исторической финансовой информации, включая прилагаемые записки, предназначенные для информирования об экономических ресурсах организации или обязательств организации по состоя-

нию на определённую дату, или изменений в них, произошедших за период времени в соответствие с основой представления финансовой отчетности. Прилагаемые пояснительная записка и примечания обычно содержат резюме значимых аспектов учетной политики и другую пояснительную информацию. Термин «финансовая отчетность» обычно относится к полному комплексу финансовой отчетности, как установлено требованиями применимой основы представления финансовой отчетности, но может также относиться к отдельному финансовому отчету.

(ж) Историческая финансовая информация – информация, выраженная в финансовых терминах в отношении к отдельной организации, полученной главным образом из системы бухгалтерского учета этой организации, об экономических событиях, произошедших в прошлых периодах или об экономических условиях или обстоятельствах в определенные моменты времени в прошлом.

(з) Руководство – лицо(а), обладающие исполнительными обязанностями по обеспечению работы организации. Для некоторых организаций, в некоторых юрисдикциях, руководство включает некоторые или все лица, наделенные руководящими полномочиями, например, исполнительные члены (директора) руководящего совета или владельца-управляющего.

(и) Искажение – разница между суммой, классификацией, представлением или раскрытием какой-либо статьи финансовой отчетности и суммой, классификацией, представлением и раскрытием, которое требуется в отношении этой статьи в соответствие с применимой основой представления финансовой от-

четности. Искажение может быть следствием ошибок или мошенничества. В случае, когда аудитор выражает мнение о том, представлена ли финансовая отчетность достоверно, во всех существенных аспектах, и дает ли она справедливый и достоверный взгляд, искажения также включают те корректировки сумм, классификаций, представлений или раскрытий, которые, по мнению аудитора, необходимы для справедливого представления финансовой отчетности, во всех существенных аспектах, или дают справедливое и достоверное представление.

(к) Исходное условие, связанное с обязанностями руководства и, где необходимо, лиц, наделенных руководящими полномочиями, при выполнении которого проводится аудит – это условие в том, что руководство, и где необходимо, лица, наделённые руководящими полномочиями, признают и понимают, что они имеют следующие обязанности/ ответственность, являющееся основополагающим для проведения аудита в соответствии с МСА. Это ответственность за:

(i) За подготовку финансовой отчетности в соответствии с применимой основой представления финансовой отчетности, включая, где уместно, их достоверное представление;

(ii) За такую систему внутреннего контроля, которую руководство и, где необходимо лица, наделенные руководящими полномочиями считают необходимой для подготовки финансовой отчетности, не содержащей существенных искажений, вызванных мошенничеством или ошибкой; и

(iii) За предоставление аудитору:

а. Доступа ко всей информации, о которой руководству и, где необходимо, лицам, наделенным руководящими полномочиями известно, что она является уместной для финансовой отчетности, такие как записи, документация и прочие вопросы.

б. Дополнительную информацию, которую аудиторы могут запросить руководство и, где необходимо лица, наделенные руководящими полномочиями для целей аудита.

в. Не ограниченный доступ к сотрудникам организации, от которых аудитор считает необходимым получить аудиторские доказательства.

В случае основы достоверного представления, пункт (i) выше может быть изложен в следующей редакции «за подготовку и достоверное представление финансовой отчетности в соответствии с основой представления финансовой отчетности», или «за подготовку финансовой отчетности, которая дает справедливое и достоверное представление в соответствии с основой представления финансовой отчетности» «Исходное условие, связанное с ответственностью руководства и, где необходимо лиц, наделенных руководящими полномочиями, при выполнении которого проводится аудит» может также упоминаться как «Исходное условие»

(л) Профессиональное суждение – применение уместных обучения, знаний и опыта в контексте стандартов аудита, бухгалтерского учета и этики, в принятии информированных решений о действиях, являющихся надлежащими в сложившихся обстоятельствах соглашения по аудиту.

(м) Профессиональный скептицизм – позиция,

подразумевающая скептическое отношение, осознание того, что существуют условия, указывающие на возможные искажения, вызванные ошибками или мошенничеством и критическую оценку аудиторских доказательств.

(н) Разумная уверенность – в контексте аудита финансовой отчетности, это высокая, но не абсолютная степень уверенности.

(о) Риск существенного искажения – это риск того, что финансовая отчетность является существенно искажённой до начала аудита. Он состоит из двух компонентов, описанных следующим образом на уровне следующих утверждений:

(i) Неотъемлемый риск – подверженность утверждений о классе транзакций, сальдо счетов или раскрытий искажению, которое может быть существенным как само по себе, так и в совокупности с другими искажениями, до рассмотрения любых связанных средств контроля.

(ii) Риск системы контроля – риск того, что искажение, которое может произойти в утверждении о классе транзакций, сальдо счетов или раскрытий и может быть существенным как само по себе, так и в совокупности с другими искажениями, может быть не предотвращено или обнаружено и исправлено системой внутреннего контроля организации своевременно.

(п) Лица, наделенные руководящими полномочиями – лицо(а) или организация(и) (например, корпоративные доверительные управляющие) с обязанностями по надзору над стратегическими направлениями организации и обязательствами, связанными с подотчётностью организации. Это включает надзор за про-

цессом подготовки финансовой отчетности. Для некоторых организаций и в некоторых юрисдикциях к лицам, наделенным руководящими полномочиями могут относиться руководящий персонал, например, исполнительные члены органов управления организации как частного, так и государственного сектора, или владельца-управляющего.

Требования

Этические требования в отношении аудита финансовой отчетности

14. Аудитор должен соблюдать уместные этические требования, включая требования к независимости, касающиеся соглашений по аудиту финансовой отчетности. (См. Параграф A14-A17).

Профессиональный скептицизм

15. Аудитор должен планировать и проводить аудит с точки зрения профессионального скептицизма, признавая, что могут существовать обстоятельства, влекущие за собой существенные искажения финансовой отчетности. (См. Параграфы A18-A22)

Профессиональное суждение

16. Аудитор должен применять профессиональное суждение при планировании и выполнении аудита финансовой отчетности. (См. Параграф A23-A27)

Достаточное и надлежащее аудиторское доказательство, и аудиторский риск

17. Для того, чтобы получить разумную уверенность, аудитор должен получить достаточное и надлежащее доказательство, чтобы снизить аудиторский риск до приемлемо низкого уровня, и таким образом, получить возможность для представления разумных заключений, на которых основывается аудиторское мнение.

Проведение аудита в соответствие с МСА

Соблюдение требований МСА, уместных для аудита

18. Аудитор должен соблюдать требования всех МСА, уместных для аудита. МСА является уместным для аудита, если действующий и рассматриваемые обстоятельства существуют. (см. Параграф А53-А57).

19. Аудитор должен иметь понимание всего текста МСА, включая руководство по применению и другой пояснительный материал, с тем чтобы понять его цели и применить его требования надлежащим образом. (См. Параграф А58-А66)

20. Аудитор не должен заявлять о соответствии с МСА в аудиторском отчете, если аудитор не соблюдал все требования этого МСА и других МСА уместных для аудита.

Цели, указанные в отдельных МСА.

21. Чтобы достичь общие цели аудитора, он дол-

жен использовать цели, указанные в уместных МСА при планировании и выполнении аудита, имея в виду взаимосвязь между МСА, чтобы: (см. Параграф А67-А69)

(а) Установить, необходимы ли какие-либо аудиторские процедуры в дополнение к тем, которые требуются МСА для достижения целей, заявленных в МСА; и (см. Параграф.А70)

(б) Оценить, были ли получены достаточные и надлежащие доказательства (см. Пар. А71);

Выполнение соответствующих требований

22. Согласно параграфу 23 аудитор должен соблюдать каждое требование, если не такие обстоятельства аудита как:

(а) Весь МСА является не уместным; или

(б) Требование не является уместным, так как является условным, и условие не существует. (См. Параграф А72-А73)

23. В исключительных обстоятельствах, аудитор может посчитать необходимым отклониться от соответствующего требования МСА. В этих обстоятельствах аудитор должен выполнить альтернативные процедуры для достижения цели этого требования. Ожидается, что необходимость отступить от соответствующего требования возникает только в том случае, когда требуется выполнение специфической процедуры, и при определенных обстоятельствах аудита, эта процедура была бы неэффективна для достижения цели требования (см. Параграф А74)

Невозможность достижения цели

24. Если цель соответствующего МСА не может быть достигнута, аудитор должен оценить, препятствует ли это достижению общих целей аудитора, и таким образом требует от аудитора, в соответствии с МСА, представить модифицированное мнение или отказаться от работы по соглашению (где отказ является возможным, согласно применимому законодательству или нормативно-правовым актам). Невозможность достижения цели является значительным вопросом, требующим документирования, в соответствии с МСА 230 (см. Пар.А75-А76)

Приложение 2

Рекомендации по переводу

1. Рекомендации основываются на опыте FAS/ПФА и IFAC/МФБ и представляют советы по переводу Практических указаний. Переводы МСА являются предметом письменных разрешений в соответствии со Стратегией по переводу и воспроизводства стандартов, изданных Международной федерацией бухгалтеров (МФБ/IFAC) в декабре 2008 года.

2. Высший органа аудита не должен ссылаться на Руководство по финансовому аудиту INTOSAI в своих аудиторских отчётах, пока не будет гарантирован качественный перевод полного комплекта руководств на рабочий язык.

3. Чтобы обеспечить как можно высокое качество, рекомендуется, чтобы организации, выполняющие перевод Руководства по финансовому аудиту INTOSAI должны осуществить следующее:

- Планировать и осуществлять процесс перевода, позволяющий обеспечить достоверный перевод без пропусков или добавлений (кроме сносок перевода), опубликованного издания. Достоверный перевод обеспечивает отражение замысла, интонации и организации публикаций.

- Использовать перечень ключевых слов IFAC/МФБ как можно больше, для перевода ключевых слов (глоссарий), и применять переведённый перечень ключевых слов. Переводя ключевые слова очень важно, чтобы организация, осуществляющая

перевод стремилась понять замысел оригинальных публикаций, с тем чтобы не возникали недоразумения в связи с буквальным переводом английского текста.

- Гарантирует, что ключевые слова использовались как можно последовательно в переводе публикаций, и где применимо, в переводе новых и пересмотренных публикаций. Сноски перевода могут использоваться, со ссылкой на его распространённое применение в стране, когда ключевое слово содержит разницу по сравнению с этим применением.

Дополнительно,

- Полный текст всех Руководств финансового аудита должен быть переведён.

- Рекомендуется, для целей перевода использовать руководства в английском языке, как язык, на котором они были разработаны.

Там, где возможно, организации, осуществляющей перевод (обычно Высший орган аудита), рекомендуется следующее:

- Привлечь услуги профессионального переводчика который должен действовать как главный переводчик. Главный переводчик, консультируясь с агентствами по переводу должен спланировать и осуществить процесс перевода, позволяющий достичь достоверный перевод как разъяснено выше.

- Идентифицировать перевод МСА для принятия его как части Руководства по финансовому аудиту на выбранном языке и рассмотреть возможность использования переведённых МСА и перечня ключевых

слов. Учитывая, что переведённые МСА являются предметом ограничений по правам собственности, обычно связываются с МФБ/IFAC для получения разрешения на доступ и использование перевода.

- Учредить группу по проверке перевода, состоящую из лиц, говорящих на родном языке, имеющих отменное знание английского языка и опыт в использовании конкретных стандартов и руководств, опубликованных INTOSAI и/или IFAC.

Группа по проверке перевода рассматривает перевод ключевых слов, осуществлённых главным переводчиком и принимает на себя ответственность по их качеству.

- Поддерживать связь с другими участниками, имеющими интерес в переводе или, переводили Руководство по финансовому аудиту или МСА на тот же язык, для достижения соглашения по переводу перечня ключевых терминов и, в конце концов достичь единый перевод Руководства по финансовому аудиту INTOSAI на этот язык.

- Обеспечить непрерывный прогресс процесса перевода.

4. В случае возникновения споров по поводу значения переведённого слова или фразы руководств, версия руководств на английском языке считается преобладающей.

Приложение 5

Список сокращений

- FAS/ (ПФА) – Подкомитет по Руководству по финансовому аудиту INTOSAI;
- IAASB/(КМСАГД) – Комитет Международных стандартов аудита и гарантии достоверности.
- IFAC/(МФБ) – Международная федерация бухгалтеров
- INCOSAI – Конгресс INTOSAI
- INTOSAI/(МОБОА) – Международная организация Высших органов аудита
- ISA/ (МСА)– Международные стандарты аудита
- ISAEs – Международные стандарты по соглашениям гарантии достоверности
- ISQC – Международные стандарты по контролю качества
- ISREs – Международные стандарты соглашений по обзору
- ISRSs – Международные стандарты по сопутствующим услугам
- ISSAI/(МСБОА) – Международные стандарты Высших органов аудита.
- PN/(ПУ) – Практические указания
- PSC/(КПС) – Комитет профессиональных стандартов INTOSAI

ЛУҒАТНОМАИ

**истилоҳот ва мафҳумҳое, ки дар
санадҳои меъёрии ҳуқуқӣ ва фаъолияти
аудитории Палатаи ҳисоби Ҷумҳурии
Тоҷикистон истифода мешаванд**

ТАВЗЕҲОТ

Луғати мазкур чихати кӯмаки амалӣ ва дуруст дастрасӣ намудани истилоҳот ва мафҳумҳои дар соҳаи аудити мустақили беруна татбиқшаванда аз ҷониби тамоми кормандони масъули Палатаи ҳисоби Ҷумҳурии Тоҷикистон зимни амалӣ намудани аудит таҳия гардида, истилоҳот ва мафҳумҳои зикршуда дар таҷрибаи Ташкилоти байналмилалии мақомотҳои олии аудит, Стандартҳои байналмилалии аудит ва Дастурҳои аудитҳои дахлдор мавриди истифода қарор дошта, мантиқан ва мазмунан бевосита ба онҳо мутобиқат менамоянд.

Мақсад аз таҳияи луғати мазкур таъмини шарҳи ягонаи истилоҳот ва мафҳумҳо буда, истилоҳот қалима ва ибораҳои муайяни ҳаммаъно ва моҳияти ба онҳо хосро ифода менамояд.

Аудит – санчише, ки бо мақсади изҳор намуда-ни ақидаи мустақил оид ба саҳеҳӣ ва мутобиқати ҳисоботи молиявӣ ва дигар маълумоти марбут ба ҳисоботи молиявӣ ба талаботи стандартҳои байналмилалӣ ё стандартҳои миллии ҳисобдорӣ гузаришида мешавад.

Аудитор – шахси дорои маълумоти дахлдор ва ба талаботи таҳассусии муқаррарнамудаи дахлдор ҷавобгӯ буда ба ҳисоб меравад.

Аудитори Палатаи ҳисоб – шахси мансабдор, ки самти дахлдори фаъолияти Палатаи ҳисобро роҳбарӣ намуда, самти фаъолияти мазкур аз ҷониби мақоми олии он-Ҳайати мушовара муқаррар ва тасдиқ карда мешавад.

Аудитори субъекти истифодабаранда – аудитор, ки аудити ҳисоботи молиявии субъектро ба иҷро расонида, аз натиҷаи он ҳисобот (хулоса) пешниҳод менамояд.

Аудитори хизматрасон – аудитор, ки бо хоҳиши ташкилоти хизматрасон вобаста ба изҳори боварӣ нисбати воситаҳои назорати ин ташкилот ҳисобот пешниҳод менамояд.

Аудити мустақили беруна – санчиш бо мақсади

ба даст овардани маълумот дар бораи саҳеҳии ҳисоботҳо, ки аз ҷониби аудиторӣ ба ташкилоти мавриди санҷиш қарор гирифта ҳисоботдиҳанда набуда гузаронида мешавад.

Аудити дохилӣ – фаъолияти мустақил ва беғаразонаи сохтори таъсисдодашуда ё басти алоҳидаи аудиторӣ дохилӣ оид ба гузаронидани санҷиш, арзёбӣ ва машваратдиҳии низоми идоракунӣ ва дигар низомҳо бо мақсади мусоидат ба риояи қонунгузорӣ, фаъолияти самаранок ва натиҷабахш, ки аз ҷониби роҳбарияти субъект таъсис дода шудааст.

Аудити молиявӣ – санҷиши ҳуҷҷатӣ ва арзёбии пешбурди баҳисобгирии муҳосибӣ, саҳеҳии ҳисоботҳои молиявӣ, қонуният ва истифодаи мақсадноки воситаҳо ва моликияти давлатӣ, асоснокӣ ва пуррагии ташаккули даромадҳои бучетӣ, амалиётҳои молиявӣ ва хоҷагидорӣ, инъикоси фаъолият, дороиҳо, уҳдадориҳо ва амалиётҳо дар ҳисоботҳои муҳосибӣ, таҳлили системаи аудити дохилӣ ва дигар масъалаҳо, ки мақоми олии назорати молиявӣ зарур мешуморад, дар худ ифода менамояд.

Аудити самаранокӣ – омӯзиш ва таҳлили самаранокии барномаҳои давлатӣ, лоиҳаҳо, самтҳои фаъолият ва фаъолияти мақомоти давлатӣ ва таш-

килотҳои буҷетӣ доир ба сарфанокӣ, маҳсулноки ва натиҷанокиро дар бар мегирад.

Аудити ҳатмӣ – санҷиши ҳарсолаи баҳисобгирии муҳосибӣ ва ҳисоботи молиявии шахсони ҳуқуқӣ мебошад.

Аудити ташаббусӣ – аудите, ки бо ташаббус ва дархости субъекти санҷишшаванда ва ё дигар фармоишгари аудит бо дарназардошти мавзӯъ ва уҳдадориҳои мушаххас, муҳлат ва ҳаҷми аудит гузаронида мешавад.

Ақидаи аудиторӣ – ақидаи аудиторие, ки вобаста ба ҳисоботи молиявии мавриди аудит қарор додашуда изҳор карда мешавад.

Ақидаи тағйирдодашуда – ақидаи аудиторие, ки бо шарҳу эзоҳ, ақидаи манфӣ ва ё даст кашидан аз изҳори ақида баён карда шудааст.

Ақидаи аудитории тағйирнаёбанда – ақидаи аз ҷониби аудитор изҳор гардида, ки тибқи он оид ба омода гардидани ҳисоботи молиявӣ дар ҳама ҷанбаҳо ва бо дарназардошти асосҳои татбиқшавандаи пешниҳоди ҳисоботи молиявӣ хулосаи аудиторӣ ташаккул ёфтааст.

Аккредитатсия – ваколатҳои эътирофшудаи ташкилоти касбии аудиторон, ки бо шаҳодатнома дар шакли муқаррарнамудаи мақоми ваколатдори давлатӣ тасдиқ карда шудааст.

Амалиёти хоҷагидорӣ – муомила, рӯйдод, шарт ва амалиёте, ки ба ҳолати молиявии ташкилот, натиҷаи фаъолияти молиявии он ё муомилоти маблағ таъсир расонида метавонад.

Асосҳои татбиқшавандаи пешниҳоди ҳисоботи молиявӣ – асосҳои таҳия ва пешниҳоди ҳисоботҳои молиявии бо меъёрҳои қонунгузорӣ ва санадҳои меъёрии ҳуқуқӣ муқарраршуда, ки аз ҷониби роҳбарияти субъект ва шахсони дорои ваколати роҳбарӣ, бо дарназардошти хусусияти фаъолият ва мақсадҳои ҷойдошта зимни таҳия ва пешниҳоди ҳисоботи молиявӣ ба роҳбарӣ гирифта мешавад.

Асосҳои зикргардида аз асосҳои пешниҳоди саҳеҳ ва асосҳои мутобиқат иборат буда, асосҳои пешниҳоди саҳеҳ аз роҳбарият дар баробари маълумотҳои бо асосҳо муқаррашуда пешниҳоди маълумотҳои иловагӣ ва ё дар ҳолатҳои истисноӣ худдорӣ намудан аз дастрасии асосҳоро талаб намуда, бо асосҳои мутобиқат иҷрои пурраи талаботҳо зимни пешниҳоди ҳисоботи молиявӣ дар назар дошта шудааст.

Асосҳои таъиноти махсус – асосҳои пешниҳоди ҳисоботи молиявӣ, ки бо мақсади қонеъ гардонидани талаботи истифодабарандагони мушаххаси ҳисоботи молиявӣ таҳия гардида, асосҳои мазкур ҳамчун асосҳои пешниҳоди саҳеҳ ва мутобиқат низ буда метавонад.

Арзёбӣ намудан – истилоҳоти арзёбӣ асосан нисбати хавфҳо истифода карда шуда, дар рафти он хавфҳои ошкоргардида мавриди таҳлил қарор дода шуда, вобаста ба дараҷаи ҷиддӣ будан ва ё таъсир доштани он қарор қабул карда мешавад.

Арзёбии хавфҳо – муайян намудани омилҳои (ҳаракат ё беҳаракатӣ) ба ташаккул ва истифодаи воситаҳои давлатӣ ва ё фаъолияти молиявӣю хоҷагидорӣю объекти санҷишӣ таъсир расонанда, ки дар натиҷаи қонунвайронкунӣ ва дигар камбудӣҳо ба миён омадаанд.

Арзёбии фаъолияти назорати дохилӣ – арзёбии пешакии дараҷаи самаранокии ташкили воситаи назорати дохилӣ, ки дар натиҷа ҳолати боварибахш ва қобили қабул будани истифодаи натиҷаи фаъолияти он зимни ба нақшагирии ҳаҷм ва татбиқи чорабиниҳои назоратӣ муайян карда мешавад.

Арзёбии дараҷаи чиддӣ будан – муқаррар намудани дараҷаи муҳим будан ва ё давраи оғози таъсиррасонии чиддии қонунвайронкуниҳои дар маълумотҳои молиявӣ ошкоргардида ба ҳисоботи молиявӣ, инчунин таъсири он ба қарорҳои дар асоси он қабулнамудаи истифодабарандагони чунин ҳисоботи молиявиро дар бар мегирад.

Арзёбии ояндабинӣ – маълумоти молиявии ояндабинӣ, ки дар асоси фарзияи нисбат ба рӯйдодҳо ва амалҳои минбаъдаи роҳбарияти субъект ва ҳамбастагии фарзияҳои ба арзёбии нисбатан дақиқ асосёфта омода карда мешавад.

Аудитори ботачриба – шахсе, ки дорои таҷрибаи амалӣ ва дониши кофӣ оид ба чараёни аудит, қонунгузорӣ ва санадҳои меъёрии ҳуқуқӣ, стандартҳои байналмилалии аудит, муҳити соҳаи муайяни фаъолият, масъалаҳои аудит ва пешниҳоди ҳисоботи молиявӣ ба соҳаи фаъолияти субъект муҳим буда, мебошад.

Азониҳудкунӣ ё исрофкорӣ – тасарруфи молу мулки ғайр, ки ба гунаҳкор бовар карда супорида шудааст ё дар ихтиёри ӯ мебошад.

Андозаи қарзи давлатӣ – маблағи дар бучети давлатӣ ба нақша гирифташаванда ва дар соли

мувофиқ муайян гардида ва гирифташуда, ки пули қарз бозпардохт карда нашуда, он набояд аз қарзи ҳақиқии давлатӣ дар охири соли молиявӣ зиёд бошад.

Андозаи додани кафолати давлатӣ – маблағи муайян ва тасдиқгардида дар таркиби бучети давлатӣ дар соли мувофиқи молиявӣ, ки дар доираи он имкони додани кафолати давлатӣ вучуд дорад.

Андозаи қарзгирии давлатӣ – дар соли мувофиқ дар бучети давлатӣ муқаррар намудани доираи ҳаҷми пули қарзи давлатии аз нав ҷалбшаванда ҳисобида мешавад.

Баҳисобгирии муҳосибӣ – низоми ягонаи ҷамъоварӣ, бақайдгирӣ, ҷамъбасти иттилоот, дар бораи молу мулк, дороиҳо, уҳдадориҳо ва сармояи ташкилот, ки аз рӯи шаклҳои муқарраршуда тартиб дода шудаанд.

Банақшагирии аудит – муайян намудани мақсадҳо, принципҳо, хусусият, ҳаҷм ва муҳлати иҷрои ҷорабиниҳои таҳлилӣ ва санҷишӣ, ки барои расидан ба ҳадафҳо равона карда шудааст.

Барномаи гузаронидани ҷорабиниҳои назоратӣ – ҳуҷҷате, ки аз натиҷаи омӯзиши пешакии

мавзӯъ ва объекти санчишӣ омода карда шуда, асосҳои татбиқи он, мавзӯъ ва номгӯи объекти санчишӣ, мақсад ва масъалаҳои чорабиниҳои назоратӣ, меъёри арзёбии самараноки мақсад, муҳлати оғоз ва анҷоми чорабиниҳои назоратӣ, ҳайати иҷроқунандагони масъул ва муҳлати пешниҳоди ҳисобот барои баррасӣ дар он ифода карда мешавад.

Барномаи ягонаи гузаронидани чорабиниҳои назоратӣ – ҳуҷҷате, ки дар сурати аз ҷониби якчанд аудиторон гузаронидани чорабиниҳои назоратӣ таҳия карда мешавад.

Барномаи аудит – талабот ва чорабиниҳо, ки ҷиҳати расидан ба мақсадҳои аудит ва гузаронидани арзёбӣ бо дарназардошти меъёрҳои аудит иҷроӣ онҳо зарур аст.

Бар хилофи қоидаҳо тамоил доштан – фарқи яки байни маълумотҳои дархостшуда ё ин ки қоидаҳои ҷойдошта ва маълумотҳое, ки аз ҷониби субъекти санчишӣ пешниҳод карда шудааст.

Боварии қатъӣ – дараҷаи боварие, ки вобаста ба ҷой надоштани таҳрифгарии ҷиддӣ дар ҳисоботҳои молиявӣ изҳор гардида, муносибати умумиро дар ҷараёни ҷамъ намудани далелҳои ауди-

торӣ чихати ташаккули хулосаи дахлдор ифода менамояд.

Бархурди манфиатҳо – ҳолате, ки манфиатҳои шахсии корманд бо талаботи поквичдонона ва беғаразона иҷро намудани уҳдадорихои хизматиӣ ӯ мувофиқ намеоянд.

Бақияи ибтидоӣ – бақияи ҳисобҳо, ки дар оғози давра мавҷуд буда, он ба бақияи охирини давраи қаблӣ асос ёфта, таъсири амалиётҳо ва рӯйдодҳои давраи қаблӣ, инчунин сиёсати баҳисобгирӣ дар ҳамон давра татбиқшавандаро ифода менамояд.

Ваколатнокӣ – яке аз принципҳои фаъолияти мақоми олии назорати молиявӣ ба ҳисоб рафта, дорои малакаи баланди касбӣ, дониш ва таҷрибаи ҳар як кормандро талаб намуда, он дар маҷмӯъ ба хусусият, миқёс ва мураккабии аудит мувофиқат намуда, барои ба таври самаранок амалӣ намудани аудит кофӣ мебошад.

Воситаҳои амалии назоратӣ дар технологияи иттилоотӣ – чорабиниҳои амалии дорои хусусияти огоҳкунанда ва ё ошкоркунанда, ки чихати таъмини эҳтимолияти дурустии нишондиҳандаҳои муҳосибӣ мусоидат намуда, аз ҷумла чорабиниҳои мазкур зимни бақайдгирӣ, коркард, ҷамбасти ама-

лиётҳо ва дигар маълумотҳои молиявӣ татбиқ карда мешаванд.

Воситаи назорати гурӯҳ – воситае, ки чиҳати назорати ҳисоботи гурӯҳи молиявӣ аз ҷониби роҳбарият таҳия, ҷорӣ ва дастгирӣ карда шудааст.

Гузaronидани чорабиниҳои назоратӣ – амалӣ намудани таҳлил ва санчиши нишондиҳандаҳо ва маълумотҳои воқеии ба даст овардашуда бевосита дар объекти санчишӣ, ки барои ташаккули далелҳои аудиторӣ ва асосноккунии ҳолатҳои қонунвайронкунӣ ва дигар камбудихо зарур буда, аз натиҷаи он санад ва дигар ҳуҷҷатҳои корӣ таҳия карда мешавад.

Ғайриқонунӣ истифода бурдани маблағ – кирдори барқасдонаи роҳбари муассиса ё корхона, ки бо мақсади ғараз ё манфиатдории шахсӣ маблағи пули дар суратҳисоби худ бударо ба суратҳисоби ташкилоти дигар ғайриқонунӣ гузаронидааст, ҳамчунин тартиботи муқарраршударо вайрон карда, маблағи пулиро ба тарзи дигар истифода бурдааст ё дигар маблағи бучетиро ғайримақсад истифода бурдааст.

Дақиқкорӣ – ҷузъи зарурии ҷидду ҷаҳд ва малагаи корӣ буда, аудитори пуртаҷриба бо дарназа-

рдошти мураккабии мавзӯи аудиторӣ онро татбиқ намуда, бояд зимни банақшагирӣ, чамъ овардан ва арзёбии далелҳои аудиторӣ, инчунин ташаккули хулоса, ақида ва тавсияҳо ба он диққати дахлдор дода шавад.

Дороиҳо – захираҳое, ки дар натиҷаи амалиёти пешин таҳти назорати шахсони воқеӣ ва ҳуқуқӣ қарор дошта, гирифтани ғоидаи иқтисодӣ дар назар дошта шудааст.

Даромад – афзоиши манфиати иқтисодӣ дар давраи ҳисоботӣ дар шакли воридшавӣ ё зиёдшавии дороиҳо ё худ камшавии уҳдадориҳо, ки сармояи саҳҳомии бо ҳиссагузориҳои соҳибмулкони вобастаро зиёд менамояд.

Далелҳои аудиторӣ – нишондиҳандаҳо ва маълумотҳои кофӣ, эътимоднок ва дахлдор, ки аз ҷониби аудитор ҷиҳати ташаккул ёфтани хулосаи аудиторӣ чамъ ва истифода карда шуда, дар асоси он оид ба саҳеҳии ҳисоботи молиявӣ ақидаи аудиторӣ изҳор гардида, хулосаи коршиносон ва маълумотҳои аз дигар сарчашмаҳо ба даст овардашударо низ дар бар мегирад.

Далелҳои кофии аудиторӣ – андоза ва мазмуни зарурии далелҳои аудиториро дар бар гирифта, ин

нишондиҳандаҳо аз арзёбии хавфи таҳрифғариҳои чиддӣ ва сифати далелҳои ҳам овардашуда вобаста буда, чиҳати изҳори хулосаи асоснок имконият фароҳам месозад.

Далелҳои эътимодноки аудиторӣ – арзёбии сифатии далелҳои аудиторӣ аз нуқтаи назари қобили қабул ва боварибахш будани онҳо, ки чиҳати ташаккули ақида ва хулосаи аудиторӣ мусоидат намуда, онҳо бевосита аз ҷониби шахси масъули иҷрокунанда аз сарчашмаҳои берунӣ ва дар шакли ҳуҷҷати расмӣ ҳам оварда шудааст.

Далелҳои дахлдор – далелҳое, ки чиҳати собит сохтани хулосаҳо истифода карда шуда, ба чунин хулосабарориҳо алоқамандии мантиқӣ ва бомаврид доранд.

Далелҳои беруна – далелҳои аудиторӣ, ки аз ҷониби тарафи сеюм дар шакли хаттӣ ва ё электронӣ пешниҳод карда шудааст.

Захираи тиллои давлат – захирае, ки аз собиқаи тиллои холиси моликияти давлатӣ иборат буда, ҷузъи захираи тиллою асъори давлатро ташкил дода, барои амалӣ сохтани сиёсати молиявӣ ва қонеъ гардонидани эҳтиёҷоти ғаврии давлат дар ҳолатҳои ғавқулודда таъин гардидааст.

Истифодаи ғайрмақсадноки маблағҳо – истифодабарии маблағҳои низоми бучетӣ ва пардохти уҳдадорихои молиявӣ баҳри ҳадафҳое, ки пурра ё қисман хилофи қонун дар бораи бучет, рӯйхати бучетӣ, харҷномаи бучетӣ, шартнома (созишнома) ё дигар санади ҳуқуқии пешкаши маблағҳои зикршуда мебошад.

Идоракунии сифати чорабиниҳои назоратӣ – дар доираи назорати пешакӣ, қорӣ ва минбаъда бо дарназардошти талаботи стандартҳои дахлдор идора намудани сифати татбиқи чорабиниҳои назоратӣ, ки вазифаи он аз таъмини иҷрои қоидаҳо ва талаботҳои муқарраргардида дар самти ташкил ва гузаронидани чорабиниҳо вобаста ба баланд бардоштани сифати чорабиниҳои назоратӣ иборат мебошад.

Интихоби (чудо кардан) аудиторӣ – гузаронидани санчиш бо дарназардошти талабот ва қоидаҳои фаъолияти аудиторӣ бо усули санчиши интихобии ҳуҷҷатҳои баҳисобгирии муҳосибӣ ва дар шакли маҳдуд санчиши номгӯи чудо карда гирифтаи маҷмӯи ҳуҷҷатҳои мавриди санчиш қарор дода шуда, ки дар аснои он вобаста ба тамоми маҷмӯи ҳуҷҷатҳо хулоса бароварда мешавад.

Интихоби оморӣ – ҳама гуна усулҳои интихоб, ки дорои аломатҳои интихоби ногаҳонии қисматҳои алоҳида ва истифодаи назарияи эҳтимолиятро ҷиҳати арзёбии натиҷаҳои он мебошад.

Иҷрои такрорӣ – мустақилона аз ҷониби аудитор ба иҷро расонидани чорабиниҳои назоратӣ, ки қаблан дар доираи системаи назорати дохилӣ ба иҷро расонида шудааст.

Идоракунии оперативӣ – ҳуқуқи маҳдуди молии корхонаи давлатӣ нисбати амволе, ки аз молик мутобиқи мақсадҳои фаъолияти худ, супоришҳои молик ва таъиноти амвол гирифтааст ва дорои ҳуқуқи соҳибӣ, истифода ва ихтиёрдорӣ ин амволро дорад.

Кодекси одоби касбии аудиторон – маҷмӯи қоидаҳои одоби фаъолияти касбии аудиторон, ки аз тарафи мақоми ваколатдори давлатӣ тасдиқ гардида, риояи онҳо барои аудиторон, аудиторони инфиродӣ, ташкилотҳои аудиторӣ ва ташкилотҳои касбии аудиторон ҳатмӣ мебошад.

Камбудихҳои сохтори назорати дохилӣ – ба роҳ мондани фаъолияти воситаҳои назорат, ки қобилияти сари вақт ошкор ва ё бартараф намудани таҳрифгарии ҷиддиро дар ҳисоботи молиявӣ

надошта ва ё ин ки чунин воситаи назорат умуман
чорӣ карда нашудааст.

Камбудихои ҷиддии сохтори назорати дохилӣ
– камбудихое, ки тибқи мулоҳизаронии касбии
аудитор ҷиддӣ ба ҳисоб рафта, диққати шахсони
дорои ваколатҳои роҳбарии субъекти санҷишӣ бо-
яд ба он ҷалб карда шавад.

Коршинос (эксперт) – шахси воқеӣ ё ташкилот,
ки дар соҳаи муайяни фаъолият дорои дониш ва
таҷрибаи касбӣ буда, натиҷаи кори он аз ҷониби
аудитор ҳамчун воситаҳои кӯмакрасон ҷиҳати ба
даст овардани далелҳои кофӣ ва эътимодноки
аудиторӣ истифода карда мешавад. Коршинос ме-
тавонад дар ҳайати гурӯҳи корӣ фаъолият дошта
бошад (коршиноси дохилӣ) ва ё ҳамчун коршиноси
берунӣ ба рафти аудит ҷалб карда шавад.

Корхонаи давлатӣ – дар шакли корхонаи
воҳиди давлатӣ бо ҳуқуқи пешбурди хоҷагидорӣ
ва корхонаи давлатӣ бо ҳуқуқи идораи оперативӣ
таъсис дода шуда, мону мулки он тақсимнашаван-
да буда, вобаста ба намудҳои моликияти давлатӣ
ба корхонаҳои давлатии ҷумҳуриявӣ ва коммуналӣ
тақсим мешаванд.

Корхонаи воҳиди давлатӣ – ташкилоти тичора-

тие, ки ҳуқуқи ба амволи вобастакардаи молик соҳиб шуданро надорад.

Корхонаи фаръии давлатӣ – шахси ҳуқуқие, ки дар назди дигар корхонаи давлатӣ аз ҳисоби қисми моликияти он таъсис дода мешавад.

Кафолати давлатӣ – уҳдадориҳо дар назди қарздиханда вобаста ба пурра ё қисман пардохт намудани қарз дар ҳолати аз ҷониби қарзгиранда пардохт нагардидани маблағи қарз дар муҳлати муайяншуда ҳисобида мешавад.

Қонунгузорӣ – санади меъёрии ҳуқуқӣ, ки муносибатҳои ҷамъиятиро дар маҷмӯъ ё дар соҳаи муайян ба танзим мебарорад.

Қарорҳои эътиной – ҳуҷҷатҳои бо тартиби муқарраршуда ба тасвиб расидаи мақоми олии назорати молиявӣ, ки иҷрои талаботҳои мушаххаси ба натиҷаи чорабиниҳои назоратӣ асосёфтаре ифода намуда, ҷиҳати иҷро ба объекти санҷишӣ, шахсони ҳуқуқӣ ва воқеъ ирсол карда мешавад.

Қоғази қиматнок – ҳуҷҷате, ки бо риояи шакли муқарраргардида ва реквизитҳои ҳатмӣ ҳуқуқи молу мулкиро тасдиқ намуда, татбиқ ё гузашт кардани он танҳо дар сурати нишон додани он имконпа-

зир буда, ба чунин қоғазҳои қиматнок вомбарг, вексел, чек, сертификати бонкӣ, коносамент, сахмия ва ҳуҷҷатҳои дигар мансуб буда, онҳо манзури, ордери ва номӣ шуда метавонанд.

Қарзи давлатӣ – маблағи гирифташудаи пули қарзи давлатӣ, ки дар муҳлати муқарраргардида бозпардохт карда нашудааст.

Қарзи аз ҷониби давлат кафолат дода шуда – маблағи дар муҳлати муайян гирифта шуда ва бозпардохт нагардидаи пули қарзи ғайридавлатӣ, ки нисбати он кафолати давлатӣ мавҷуд аст.

Қисматҳои алоҳида – субъект ва ё намуди алоҳидаи фаъолияти хоҷагидорӣ, ки нисбати он роҳбари гурӯҳ ва ё роҳбари қисмати алоҳида ҷиҳати дохил намудан ба ҳисоботи молиявӣ маълумотҳои дахлдори молиявиро омода месозад.

Маблағҳои ғайрибучетӣ – маблағҳои пулии давлатӣ, ки ба бучетҳои ҷумҳуриявӣ ва маҳаллӣ дохил карда нашуда, бо таъиноти мақсадноки муайян истифода шуда, инчунин маблағҳое, ки дар ихтиёри мақомоти давлатӣ ва ташкилотҳо қарор дошта, аз бучетҳои ҷумҳуриявӣ ва маҳаллӣ ҷудо нагардида, аз дигар сарчашмаҳо ташаккул ёфтаанд.

Маблағҳои махсус – маблағҳое, ки мақомоти давлатӣ ва дигар ташкилотҳо ба ғайр аз маблағи аз бучетҳои ҷумҳуриявӣ ва маҳаллӣ ҷудошаванда гирифта, он даромади ҷунин мақомоту ташкилотҳо ба ҳисоб рафта, аз ҳисоби фурӯши маҳсулот, иҷроӣ кор, хизматрасонӣ ва ё амалӣ намудани фаъолияти дигар ба даст меоянд.

Маълумоти ҳатгӣ – маълумоте, ки аз ҷониби роҳбарияти субъекти санҷишӣ ҷиҳати тасдиқи масъалаҳои мушаххас ва ё дигар далелҳои аудиторӣ ба аудитор пешниҳод карда шуда, он маълумотҳои ҳисоботҳои молиявӣ ва дигар нишондиҳандаҳои баҳисобгириро дар бар гирифтааст.

Мақоми олиӣ назорати молиявӣ – ташкилоти давлатӣ, ки тибқи қонунгузорӣ дар соҳаи назорати давлатии молиявӣ таъсис дода шуда, фаъолияти худро дар асоси меъёрҳои қонунгузорӣ, санадҳои меъёрии ҳуқуқии амалкунанда, стандартҳои байналмилалӣ ва миллӣ ба роҳ монда, то айна ҳол дар аксарияти мамлакатҳои ҷаҳон бо сохтори (модел) гуногун фаъолият намуда, фаъолияти иқтисодии давлат, махсусан истифодаи бучети давлатӣ ва моликияти давлатиро мавриди назорат қарор дода, аз натиҷаи он ба мақоми қонунгузор, иҷроия ва аҳли ҷомеа хулоса пешниҳод менамоянд.

Мақоми қонунгузор – мақоми ваколатдори давлатии кишвар, ки фаъолияти он аз қабули санадҳои қонунгузорӣ иборат мебошад.

Мақоми идоракунии давлатӣ – мақоми давлатие, ки вазифаҳои умумии идоракуниро тибқи принципҳои идоракунии муқаррарнамудаи санадҳои меъёрии ҳуқуқӣ дар соҳаи муайяни фаъолият амалӣ менамояд.

Мақсади аудит – ба таври дақиқ муайян намудани мақсад ва мавзӯи аудит, ки дар рафти санҷиши аудиторӣ ба он ҷавоби мушаххас ба даст оварда шавад.

Маълумоти саҳеҳ – маълумоте, ки ба натиҷаи аудит ҷавобгӯ буда, ҳаҷми кофии нишондиҳандаҳои объективиро дар бар гирифта, нисбати кофӣ ва эътимоднокии онҳо шубҳа мавҷуд нест.

Маълумоти қобили қабул – маълумоте, ки ҳарчи ҷамъовари он ба натиҷаи ба даст овардаи аудитор ва ё мақоми олии назорати молиявӣ мутобиқат менамояд.

Меъёрҳои татбиқшаванда – меъёрҳое, ки аз ҷониби роҳбарияти субъект зимни омода намудани ҳисоботи молиявӣ ҷамбасти ба роҳбарӣ гирифта мешавад.

Мустақилият – амалҳои мустақили мақоми олии назорати молиявӣ тибқи ваколатҳои мавҷуда дар доираи мавзӯи ба аудит дахл дошта бидуни даҳлат ва идоракунии берунӣ, ки яке аз принципҳои асосии фаъолияти он ба ҳисоб меравад.

Маълумоти муқоисавӣ – ҳаҷм ва маълумотҳое, ки нисбат ба як ё якчанд давраҳои қаблии молиявӣ тибқи асосҳои татбиқшавандаи пешниҳоди ҳисоботи молиявӣ ба ин ҳисобот дохил карда шудааст.

Маълумотҳои иловагӣ – иттилооте, ки дар якҷоягӣ бо ҳисоботи молиявӣ дар шакли ҷадвалҳои иловагӣ ва ё замимаҳои иловагӣ пешниҳод гардида, одатан чунин маълумотҳо зимни пешниҳоди ҳисоботи молиявӣ истифода карда намешаванд.

Маълумот оид ба мавзӯи омӯзиш – натиҷаи арзёбӣ ва санҷиши мавзӯи омӯзиш, ки муҳосиби таҷрибадори касбӣ бо мақсади таъмини асосҳои оқилона барои изҳори хулоса дар ҳисобот далелҳои кофӣ ва эътимодноки аудиториро ҷамъоварӣ менамояд.

Маълумоти молиявии ояндабинӣ – маълумоти молиявие, ки нисбат ба рӯйдодҳои дар минбаъда ба миён меомада ва амалҳои эҳтимолии субъект

асос ёфта, он дар шакли пешгӯӣ, арзёбии ояндабинӣ ва ё дар ҳамбастагӣ пешниҳод шуда метавонад.

Маълумоти ихтилофнок – маълумоте, ки ба маълумоти дар ҳисоботи молиявии мавриди аудит қароргирифта мавҷудбуда муҳолифат дошта, он боиси пешниҳод гардидани хулосаи аудиториӣ но-дуруст гардидааст.

Мачмӯи маълумот – дастаи пурраи нишон-додҳо, ки аз он маълумотҳои алоҳида интихоб карда гирифта шуда, нисбати он хулосаи аудиторӣ дода мешавад.

Маълумоти оморӣ – маълумоти ҷамъоварӣ ва коркардшуда, ки тавсифҳои зухуроти ба амаломадаро дар мачмӯи дахлдор нишон медиҳад.

Меъёр (критерия) – нишондиҳандаҳои меъёрии муқаррагардида, ки ҷиҳати арзёбӣ, санчиши мавзӯи омӯзиш, пешниҳод ва муайян намудани маълумот истифода бурда шуда, барои ҳамон як мавзӯи омӯзиш меъёрҳои гуногун ҷой дошта метавонад. Ҷиҳати арзёбӣ ва санчиши муттасил ва дахлдори мавзӯи омӯзиш дар доираи ақидарони касбӣ дастрасии меъёрҳои қабилӣ қабул зарур буда, он бояд дорои хусусиятҳои зерин бошад:

– бо маврид будан, ки чихати қабули қарор мусоидат намояд;

– ҳаматарафа ва пурра будан, ки омилҳои дахлдорро дар бар гирифта бошад;

– боварибахш будан, ки дар ҳама зинаҳо барои арзёбии якхела имконият фароҳам созад;

– бевосита будан, ки барои пешниҳоди хулосаи ҳолисона ва беғараз мусоидат карда тавонад;

– фаҳмо будан, ки чихати ба даст овардани хулосаи равшану оммафаҳм мусоидат намуда, маънидодкуниҳои гуногунро барҳам зада тавонад.

Мушоҳидаи аудиторӣ – мушоҳидаи пайдарҳамии амалиётҳо аз рӯи ҳуҷҷатҳои молиявӣ (ба монанди ҳисоб-фактураҳо ва қайдҳо дар китоби муҳосибӣ) бо мақсади санчиши дурустии пешбурди баҳисобгирии муҳосибӣ, ки дар натиҷаи интихобан аз назар гузаронидани ҳуҷҷатҳои аввалия аз ҷониби аудитор вобаста ба пуррагӣ ва бонизомии пешбурди баҳисобгирӣ тасаввуроти дахлдор ба даст оварда мешавад.

Мулоҳизаронии касбӣ – дар доираи талаботҳои стандартҳои аудит, баҳисобгирии муҳосибӣ ва рафтори ахлоқӣ (этиқӣ) аз ҷониби аудитор татбиқ намудани дониш ва малакаи касбӣ ҳангоми қабули қарор вобаста ба ҳолатҳои воқеӣ ба ҳисоб меравад.

Махфият – яке аз принципҳои фаъолияти мақоми олии назорати молиявӣ ба ҳисоб рафта, талаботи аз ҷониби кормандони мақоми олии назорати молиявӣ фош насохтани маълумотҳои дар рафти чорабиниҳои аудиторӣ ба даст омадаро, ба истиснои ҳолатҳои муқаррарнамудаи қонунгузорӣ, ифода менамояд.

Масъалаи экологӣ – ташаббуси пешгирифта, ки ба бартараф, кам ва ё ислоҳ намудани зарари ба муҳити атроф расонидашуда ва ё ҳифзи захираҳои барқароршаванда ва барқарорнашаванда равона карда шуда, он тибқи талаботи қонунгузорӣ, санадҳои меъёрии ҳуқуқии соҳавӣ, шартҳои созишномаҳо ва ё ба таври ихтиёрӣ татбиқи гардида, дар рафти он оқибатҳои риоя нагардидани меъёрҳои амалкунанда, оқибатҳои зарар ва ҷавобгариҳо муайян карда мешавад.

Муҳити назоратӣ – ваколатҳои роҳбарӣ ва идоракунии роҳбарияти субъект ва шахсони дорои ваколатҳои роҳбарӣ, инчунин мавқеъ ва воқифии онҳоро нисбати системаи назорати дохилӣ ва аҳамияти он ифода намуда, ҳамчун қисмати асосии системаи назорати дохилӣ ба ҳисоб меравад.

Мушоҳидакорӣ – арзёбии сифати корҳои иҷрогардида ва ҳулосаҳои пешниҳоднамудаи тарафҳои дигарро дар бар мегирад.

Миқёси мушоҳида – чорабиниҳои мушоҳидавӣ, ки барои расидан ба ҳадафҳо дар шароити ҷойдошта зарур мебошад.

Муассисаи давлатӣ – ташкилоте, ки молик ҷиҳати амалӣ гардонидани вазифаҳои идоракунӣ, иҷтимоию фарҳангӣ ва ё вазифаҳои дигари хусусияти ғайритиҷоратӣ дошта таъсис дода, онро пурра ё қисман маблағгузорӣ менамояд.

Манфиати шахсӣ – фоидаи моддӣ ё фоидаи дигаре, ки бевосита ё бавосита барои худ ё барои шахсони сеюм дар натиҷаи иҷро намудани уҳдадорӣҳои мансабии худ кӯшиши гирифтани мекунад ё мегирад.

Назорат – ҷузъи муҳими гузаронидани аудит, аз қабили роҳбарӣ, идоракунӣ ва назорати дахлдор дар ҳамаи зинаҳои санҷиши аудиторӣ, ки алоқаи ҳаматарафа ва самараноки байниҳамдигарии намудҳои корҳои иҷро мегардида, чорабиниҳои санҷишӣ ва расидан ба мақсадҳои дар назар дошта шударо таъмин менамояд.

Назорати дохилӣ – тамоми низоми назорати молиявӣ ва воситаҳои дигари назорат дар ташкилоти бахши давлатӣ бо дарназардошти сохтори ташкилӣ, усулҳо, тартиб ва аудити дохилӣ, ки аз

тарафи роҳбарият бо мақсади мусоидат ба фаъолияти қонунӣ, самаранок ва натиҷабахш, инчунин барои ноил гардидан ба мақсадҳо созмон дода шудаанд.

Ташкил намудани низоми назорати дохилӣ дар ташкилотҳои бахши давлатӣ уҳдадории роҳбари он буда, барои анҷом додани идоракунии молиявӣ дар ҳамаи сохторҳо, барномаҳо, намуди фаъолият ва амалиёт, роҳбарии онҳо мувофиқи принсипи қонуният, идоракунии устувори молиявӣ ва шаффофият равона карда мешавад.

Назорати сифат – чараёни таъмин намудани мутобиқати тамоми давраҳои санҷиши аудиторӣ (банақшагирӣ, гузаронидани аудит, пешниҳоди ҳисобот ва дигар чорабиниҳои минбаъда) ба қоидаҳо, амалия ва чорабиниҳои аз ҷониби мақоми олии назорати молиявӣ қабулгардида, инчунин ба расмийтдарории саривақтӣ, ҳаматарафа ва дахлдори ҳуҷҷатҳои санҷиши аудиторӣ, татбиқ ва таҳлили он аз ҷониби ҳайати қормандони касбӣ мебошад.

Нишондиҳандаҳои баҳисобгирии муҳосибӣ – ба расмийтдарории ҳуҷҷатҳои ба қайд гирифта шуда ва тасдиқгардидаи муҳосибии аввалия, аз ҷумлаи супоришномаҳои пардохтӣ, иқтибосҳо оиди ба таври электронӣ гузаронидани воситаҳои

пулӣ, ҳисобҳо, қарордодҳо, китоби асосӣ, китобҳои бақайдгирии таҳлилҳо, амалиётҳои молиявӣ, ислоҳҳои ба ҳисоботҳои молиявӣ ворид кардашуда, инчунин ҳисобҳои корӣ ва феҳристҳои ҷамбасти, ки тақсими хароҷотҳо, муқоисаҳо ва дигар маълумотҳоро тасдиқ менамояд.

Намуди далелҳои аудиторӣ – далелҳои аудиторӣ метавонанд дар дар шаклҳои зерин ба даст оварда шуда бошанд:

– далелҳои ҳуччатӣ, ки дар асоси ҳуччатҳои молиявӣ ва дигар ҳуччатҳо дар шакли хаттӣ ва ё электронӣ ба даст оварда шуда, он аз ҷониби роҳбарияти субъекти санчишӣ, ташкилотҳои болиии он ва дигар ташкилотҳо пешниҳод гардида, бевосита ба мавзӯи санчиш муносибат доранд;

– далелҳои моддӣ, ки зимни санчиши бевоситаи ин ё он ҷараёнҳо ва ё мушоҳидаи ҳолатҳои воқеӣ ба даст оварда шуда, онҳо дар шакли санад, протокол, гузоришҳо ба расмият дароварда шуда, инчунин дар шакли сурат, ҷадвал ва дигар инъикоскуниҳо низ пешниҳод шуда метавонанд.

– далелҳои таҳлилӣ, ки дар натиҷаи таҳлили нишондиҳанда ва маълумотҳои воқеӣ вобаста ба мавзӯъ ва фаъолияти объекти санчишӣ ва ё дигар сарчашмаҳо ба даст оварда мешаванд.

Номуайянӣ – ҳолате, ки оқибати он аз амал ва

рӯйдодҳои минбаъдаи таҳти назорати субъекти санҷишӣ қарорнадошта вобаста буда, метавонад ба ҳисоботи молиявӣ таъсир дошта бошад.

Объекти чорабиниҳои назоратӣ – тамоми ташкилоту идораҳо, ки бинобар истифода намудани воситаҳои давлатӣ аз ҷониби онҳо нисбати онҳо чорабиниҳои назоратӣ татбиқ карда мешавад.

Омӯзиш (мониторинг) – низоми муносири омӯзиши (мониторинг) идоракунии молиявӣ ва назорат, ки арзёбии муносибии фаъолияти ташкилот ва дар ҳолати тағйир ёфтани шароит азнавсозии низоми идоракуниро таъмин менамояд.

Омӯзиши (мониторинг) воситаҳои назорат – раванди арзёбии самаранокии фаъолияти системаи назорати дохилӣ дар чараёни давраи муайян ба ҳисоб рафта, он ба арзёбии ташкили фаъолият, амалӣ намудани чорабиниҳои дахлдор равона карда шудааст.

Ошкорбаёнӣ – яке аз принципҳои фаъолияти мақоми олии назорати молиявӣ ба ҳисоб рафта, он дар ошкоро ба амал баровардани фаъолият бо роҳи ба нашр расонидани натиҷаҳои назорати давлатии молиявӣ ва дигар маълумотҳо дар бораи фаъолият тавассути воситаҳои ахбори омма, сомонӣ расмӣ,

инчунин ташкил ва гузаронидани конфронсу брифингҳо ва дигар чорабиниҳои оммавӣ ифода меёбад.

Омилҳои хавфи сохтакорӣ – ҳолат ва шароитҳои ба ҷой доштани омилҳои моддӣ ва фишорварӣ далолаткунанда, ки ба содир намудани амалҳои сохтакорӣ ва ё фароҳам овардани имконияти содир намудани он водор менамояд.

Пешниҳоди мақоми олии назорати молиявӣ – ба мақомоти давлатӣ ва дигар ташкилотҳо чиҳати андешидани чораҳо оиди рафъи ҳолатҳои ба ҳуқуқвайронкуниҳо дар самти истифодаи ғайримақсаднок, бе самар ва бе сарфаи воситаҳо ва моликияти давлатӣ мусоидаткунанда, инчунин ба роҳ мондани фаъолият тибқи меъёрҳои қонунгузорӣ ва санадҳои меъёрии ҳуқуқӣ таҳия карда мешавад.

Параграфи эзоҳдиҳанда – яке аз параграфҳои ҳисоботи (хулосаи) аудиторӣ, ки масъалаи дахлдори пешниҳод ва маълумотҳои кушода дода шударо дар ҳисоботи молиявӣ дар бар гирифта, бо ақидаи аудитор барои дарки истифодабарандагони ҳисоботи молиявӣ бунёди мебошад.

Принсипҳои бунёдии одоби касбии аудиторӣ – принсипҳои мазкур бо Кодекси одоби муҳосибони

касбии Федератсияи байналмилалии муҳосибон муқаррар карда шуда, он ба поквичдонӣ, беғаразӣ, салоҳиятнокӣ, дақиқкорӣ, риояи махфият ва рафтори касбӣ асос ёфтааст.

Пули қарзи давлатӣ – қарзе, ки аз ҷониби давлат ва ҳукумат гирифта шудааст.

Пули қарзи аз ҷониби давлат кафолат додашуда – пули қарзи ғайридавлатие, ки барои он кафолати давлатӣ дода шудааст.

Пешбурди хочагидорӣ – ҳуқуқи маҳдуди молии корхона, ки аз давлат ҳамчун молик амволро гирифта, ҳуқуқи соҳибӣ, истифода ва ихтиёрдорӣ қардани онро дорад.

Пардохт – пардохти ҳатмие, ки барои иҷозат оид ба истифодаи захираҳои табиӣ ва ё дигар захираҳои мавҷуда ситонида мешавад.

Риоя нақардан – амал ва беамалии қасдона ва ё бе қасди ташкилот, ки ба меъёрҳои қонунгузорӣ ва санадҳои меъёрии ҳуқуқӣ муҳолифат дошта, он амалиётҳои аз ҷониби ташкилот, ё ба ғоидаи ӯ ва ё аз номи ӯ аз тарафи шахсони вақолатдор амалӣ шударо дар бар мегирад.

Рӯйдодҳои минбаъда – рӯйдодҳое, ки дар давраи байни санаи ҳисоботи молиявӣ, санаи ҳисоботи (хулоса) аудиторӣ ва ҳолатҳои баъди санаи ҳисоботи (хулоса) молиявӣ маълум гардида ба миён омадааст.

Роҳбари гурӯҳ – шахсе, ки барои омода ва пешниҳод намудани ҳисоботи гурӯҳи молиявӣ масъул мебошад.

Соҳтакорӣ – аз ҷониби шахси мансабдор, хизматчиёни давлатии мақомоти идоракунии давлатӣ, мақомоти худидоракунии маҳаллӣ ба асноди расмӣ дидаю доништа дохил намудани тафсилотҳои бардурӯғ, инчунин ворид намудани ислоҳоте, ки мазмуни асосии онро таҳриф мекунад ва он бо мақсади ғаразнок ва ё дигар манфиатдории шахсӣ содир карда шудааст.

Соҳибкории ғайриқонуӣ – татбиқи фаъолияти соҳибкорӣ бидуни бақайдгирӣ ё бидуни иҷозатномаи махсус (литсензия) дар ҳолатҳое, ки чунин иҷозат (литсензия) ҳатмӣ мебошад ё бо вайрон намудани шартҳои литсензиякуноӣ, инчунин машғул шудан ба намудҳои манъшудаи фаъолияти соҳибкорӣ.

Сӯистифода аз ваколатҳои мансабӣ – аз ҷони-

би шахси мансабдор истифода намудани ваколатҳои хизмати бар хилофи манфиатҳои хизмати, ки бо ғараз ё манфиати шахси содир шуда, манфиатҳои қонунан ҳифзшудаи ҷамъияти, давлат ва ташкилотҳоро поймол менамояд.

Сохтҳои (моделҳои) амалкунандаи мақоми олии назорати молиявӣ – сохтҳои (моделҳои) маъмули дар таҷрибаи байналмилалӣ амалкунанда, ки вобаста аз системаҳои сиёсӣ ва маъмурии давлатҳо таъсис дода шуда, асосан сохтҳои (моделҳои) зерини он амал менамояд:

– сохти (модел) машварати (коллегиалӣ), ки аз ҷониби Парламент аз ҳисоби аудиторони баланд-рутба таъин гардида, он дорои мустақилияти нисбатан зиёд буда, аз натиҷаи фаъолияти худ ба Парламент ҳисобот пешниҳод менамояд;

– сохте (моделе), ки ба яккасардорӣ асос ёфта, танҳо тобеи Президент мебошад;

– сохти (модел) судӣ, ки аъзои роҳбарикунандаи он дорои маълумоти касбӣ ва статуси судья буда, зимни фаъолияти худ метавонанд нисбати шахсони гунаҳкор вобаста ба зарари молиявӣ ба давлат расонидашуда ҳукм бароранд.

Санади меъёрии ҳуқуқӣ – ҳуҷҷати расмӣ шақли муқарраршуда, ки бо роҳи раъйпурсии умумихалқӣ ё аз ҷониби мақоми давлатӣ ё худидораку-

нии шаҳрак ва деҳот ё шахси мансабдори ваколатдори давлатӣ қабул гардида, хусусияти умумихатмӣ дошта, меъёрҳои ҳуқуқиро муқаррар менамояд, тағйир медиҳад ва ё бекор мекунад.

Сармоя – ҳиссаи дороиҳои шахси воқеӣ ва ҳуқуқие, ки пас аз тарҳ кардани маблағи ҳамаи уҳдадориҳо боқӣ мондааст.

Субъект ва ё фаъолияти санҷидашаванда – шахси воқеӣ ва ҳуқуқӣ, филиал ва намондагии он ва ё соҳаи фаъолият, ки аз ҷониби мақоми олии назорати молиявӣ мавриди аудит қарор дода мешаванд.

Субъектҳои дорои манфиати умум – ташкилотҳои дорои аҳамияти ҷамъиятӣ, ки дараҷаи аҳамиятнокии онҳо аз ҷониби ҳукумат муқаррар карда мешавад.

Субъекти истифодабаранда – субъекте, ки ҳисоботи молиявӣ он мавриди аудит қарор дода шуда, дар ин мавзӯ аз кӯмаки ташкилоти хизматрасон истифода менамояд.

Стандартҳои аудит – ҳуҷҷати тибқи тартиби муқарраргардида таҳия ва тасдиқшуда, ки хусусият, қоида ва тартиби банақшагирӣ, ташкил ва татбиқи намудҳои гуногуни фаъолияти мақоми

олии назорати молиявӣ ва талаботҳо вобаста ба натиҷагирии онро муқаррар менамояд.

Стандартҳои миллии аудит – стандартҳое, ки барои истифода аз тарафи мақоми ваколатдори давлатӣ тасдиқ карда шудааст.

Стандартҳои байналмилалӣ – стандартҳое, ки Федератсияи байналмилалӣ муҳосибон ба нашр расонида, аз ҷониби мақоми ваколатдори давлатӣ барои истифода тасдиқ гардида, барои муайян намудани ҳаҷми чорабиниҳо ва корҳои аудиторӣ имконият фароҳам оварда, ҷиҳати расидан ба ҳадафҳои аудит зарур ва меъёрҳои он асосҳои арзёбии сифати натиҷаҳои аудиторро ташкил медиҳад.

Сирри аудиторӣ – маълумот ва ҳуҷҷатҳое, ки аз ҷониби аудитор зимни фаъолият ба даст оварда шуда, ҳуқуқи ба шахси сеюм додани он ва ё бе роҳи ғайбӣ хаттии субъекти санҷидашавандаро ба маълумоти онро, ба истиснои ҳолатҳои пешбинишудаи қонунгузорӣ надорад.

Сирри муҳосибӣ – иттилооти дорони сирри тижоратӣ, ки дар ҳуҷҷатҳои аввалияи баҳисобгирии муҳосибӣ ва феҳристи бақайдгирии муҳосибӣ дарҷ гардидааст.

Сарфанокӣ – кам намудани харочоти захираҳо, ки барои ба амал баровардани фаъолият истифода бурда мешавад.

Самаранокӣ – дараҷаи расидан ба ҳадафҳо ва муносибати байни оқибатҳои воқеӣ ва дар назар дошта шудаи фаъолиятро дар бар мегирад.

Созишнома оид ба иҷрои чорабиниҳои ба мувофиқа расида – тибқи созишномаи мазкур аудитор чихати иҷрои чорабиниҳои мушаххаси аудиторӣ, ки байни аудитор, субъект ва дигар тарафи дахлдор ба мувофиқа расонида шудааст, ҷалб гардида вобаста ба хулосаҳои воқеии худ ҳисобот пешниҳод намуда, дар асоси он аз ҷониби истифодабарандагони ин ҳисобот хулоса изҳор карда мешавад.

Созишнома оид ба ҷамъ овардани маълумот – тибқи созишномаи мазкур чихати ҷамъ овардан, гурӯҳбандӣ ва ҷамъбасти маълумотҳои молиявӣ аз дониш ва малакаи касбии баҳисобгирии муҳосибӣ истифода карда мешавад.

Созишнома оид ба изҳори боварӣ – тибқи созишномаи мазкур муҳосиби касбӣ чихати баланд гардидани боварии истифодабарандагони дахлдор, ки тарафи созишнома ба ҳисоб намераванд, воба-

ста ба арзёбии мавзӯи таҳти омӯзиш қароргирифта хулоса таҳия намуда, чунин созишнома дар самти ихзори боварии оқилона ва маҳдуд ҷой дошта менамояд.

Созишнома оиди мушоҳидакорӣ – созишномае, ки тибқи он оид ба муайян намудани ҷанбаҳои дигари диққатҷалбкунанда ба аудитор имконият фароҳам оварда шуда, дар рафти он вобаста ба бархилофи асосҳои татбиқшавандаи пешниҳоди ҳисоботи молиявӣ омода ва пешниҳод шудани ҳисоботи молиявӣ фарзия пешниҳод карда мешавад.

Созишнома оид ба тақсими маҳсулот – шартномае, ки тибқи он ба субъекти ҷаъолияти соҳибкорӣ ба музд ва ба муҳлати муайян барои ҷустуҷӯ, иктишоф, тадқиқ, истихроҷ ва коркарди канданиҳои ғоиданоки кони маъдани дар созишнома нишон додашударо ва барои иҷрои корҳои вобаста ба ин намудҳои ҷаъолият ҳуқуқҳои истисноӣ медиҳад ва сармоягузор уҳдадор мешавад, ки ҷаъолияти дар созишнома нишон додашударо аз ҳисоби худ ва бо ҷуброни зиёни таваккали эҳтимоли аз ҳисоби худ амалӣ мегардонад.

Санай тасдиқи ҳисоботи молиявӣ – санай омодашавии тамоми ҳисоботҳо, аз ҷумла зами-

маҳои он, ки ҳисоботи молиявиро ташкил дода, аз ҷониби шахсони дорои ваколати роҳбарии субъект эълон доштани масъулият вобаста ба ин ҳисоботи молиявиро дар бар мегирад.

Санчиши аудиторӣ – амалӣ намудани чорабиниҳо ҷиҳати ҷамоварӣ, арзёбӣ ва таҳлили далелҳои аудитории ба ҳолати молиявии субъект дахлдошта, ки мавриди аудит қарор гирифта, аз натиҷаи он ақидаи аудиторӣ вобаста ба дурустии пешбурди баҳисобгирии муҳосибӣ ва саҳеҳии ҳисоботи муҳосибӣ изҳор карда мешавад.

Санади чорабиниҳои назоратӣ – ҳуҷҷатҳое, ки баъд аз анҷоми амалиётҳои назоратӣ дар объекти санчишӣ ба расмият дароварда шуда (маълумотнома, протокл ва ғ.), дар он натиҷаҳои чорабиниҳои назоратии ба иҷро расонида шуда инъикос карда мешаванд.

Санчиши воситаи назорат – чорабиниҳои аудиторӣ, ки бо мақсади арзёбии самаранокии фаъолияти воситаҳои назорат зимни ошкор, пешгирӣ ва бартараф намудани таҳрифгариҳо дар зинаи тасдиқи онҳо таҳия карда мешавад.

Стратификатсия – ҷараёни тақсим намудани маҷмӯъҳо ба зергурӯҳҳо, ки ҳар кадоме аз он

гурӯҳи қисмҳои чудо ва интиҳоб кардашудаи дорои хусусиятҳои ба ҳам монандро дар бар гирифтааст.

Стратегияи умумии аудит – микёс, муҳит ва раванди аудито муқаррар намуда, ҷиҳати таҳияи нақшаи муфассали аудит роҳнамоӣ менамояд.

Ташкилоти байналмилалии мақомотҳои олии назорати молиявӣ – ташкилоти мустақили ғайридавлатии байналмилалӣ, ки мақсади фаъолияти он ба рушди мубодилаи ғоя ва таҷрибаи аудити ташкилотҳои давлатӣ дар байни мақомотҳои олии назорати молиявӣ равона карда шудааст.

Ташкилоти аудиторӣ – шахси ҳуқуқие, ки мутобиқи талаботи қонунгузорӣ барои амалӣ намудани фаъолияти аудиторӣ таъсис дода шуда, дорои иҷозатномаи мақоми ваколатдори давлатӣ оид ба амалӣ намудани фаъолияти аудиторӣ мебошад.

Ташкилоти касбии аудиторон – ташкилоти ғайритиҷоратии аз аккредитатсия гузаштае, ки аудиторон ва ё муҳосибони касбиро муттаҳид менамояд.

Ташкилоти касбии муҳосибон – ташкилоте, ки тибқи оиннома, шарт ва қоидаҳои сертификатсия

ва аккредитатсия амал намуда, пешбурди баҳисоб-
гирии муҳосибиро таъмин месозад.

Таъсирбахшӣ – муносибат байни натиҷаи
фаъолият (истеҳсоли мол, ҳаҷми хизматрасониҳо
ва ғ.) ва ҳаҷми захираҳо, ки барои ба мақсад раси-
дан истифода карда шудаанд.

Тарафҳои манфиатдор – тарафҳое, ки ба
фаъолияти ташкилоти санҷидашаванда алоқамандӣ
доранд (саҳмдорон, иттиҳодияҳо, кормандони ин
ташкилот, мизочон ва молтаъминкунандагон).

Ташкили чорабиниҳои назоратӣ – марҳилаҳои
алоҳидаи ташкили чорабиниҳоро ифода намуда, он
марҳилаҳои зеринро дар бар мегирад:

– марҳилаи омодашавӣ ба чорабиниҳои назоратӣ,
ки дар рафти он мавзӯӣ ва муҳити объекти
санҷишӣ мавриди омӯзиш қарор дода шуда, аз
натиҷаи он мақсад ва мавзӯи чорабиниҳои назо-
ратӣ, усулҳои татбиқ ва меъёрҳои арзёбии он
муқаррар карда мешавад;

– марҳилаи гузаронидани чорабиниҳои назо-
ратӣ, ки дар рафти он таҳлил ва санҷиши нишон-
диҳанда ва маълумотҳои воқеӣ бевосита дар объ-
екти санҷишӣ бо мақсади ташаккул ёфтани да-
лелҳои аудиторӣ амалӣ карда мешавад;

– марҳилаи ба расмӣ даровардани натиҷаҳои

чорабиниҳои назоратӣ, ки дар рафти он ҳисобот омода гардида, хулоса ва тавсияҳоро дар худ ифода менамояд.

Таъмини сифати аудит – принсип, сохтор ва чорабиниҳои муқаррар намудаи мақоми олии назорати молиявӣ, ки риояи стандартҳои фаъолияти аудиториро таъмин месозанд.

Таҳрифгарӣ – ихтилофҳои ҷойдошта байни ҳаҷм, гурӯҳҳои таснифотӣ, моддаҳои хароҷотӣ ва дигар маълумотҳои молиявӣ, ки ба талаботҳои асосҳои татбиқшавандаи пешниҳоди ҳисоботи молиявӣ муайян карда шуда, чунин таҳрифгарӣҳо дар натиҷаи кирдорҳои сохтакорӣ ва ё роҳ додан ба дигар ҳатогиҳо зимни пешниҳоди ҳисоботи молиявӣ низ метавонад ҷой дошта бошад. Таҳрифгарӣҳо вобаста аз хусусияти худ ба гурӯҳҳои зерин ҷудо мешаванд:

– таҳрифгарӣҳои воқеӣ, ки ба ҷой доштани он шубҳа нест;

– таҳрифгарӣҳои арзёбишаванда, ки ба ақидаронии роҳбарияти субъект нисбати арзёбии ҳисоббаробаркуниҳо, интиҳоб ва татбиқи сиёсати баҳисобگیرӣ вобаста буда, тибқи ақидаи аудитор беасос ва номутобик мебошад;

– таҳрифгарӣҳои пешгӯишаванда, ки арзёбии нисбатан беҳтари таҳрифгарӣҳоро дар маҷмӯъ, аз

чумла ҳачми дар интихоби қисматҳои аудиторӣ ошкор карда шударо ифода менамояд.

Таҳрифғарихи ислохнашуда – таҳрифғарихи дар раванди аудит чамъовардаи аудитор, ки ислох карда нашудаанд.

Таҳрифғарихи чоиз (имконпазир) – ҳачми маблағи аз ҷониби аудитор муқарраргардида, ки тибқи он вобаста аз андозаи муқарраршуда баланд набудани ҳачми таҳрифғарихи воқеӣ дар маҷмӯъ боварии дахлдор ба даст оварда мешавад.

Таҳрифғарихи сартосарӣ – таҳрифғарихое, ки ба ҳисоботи молиявӣ, аз чумла ба қисматҳои мушаххас, ҳисобҳо, моддаҳо ва ё қисматҳои зиёди ҳисоботи молиявӣ ва дигар маълумотҳои молиявӣ таъсири бемаҳдуд доранд.

Харочот – камшавии манфиати иқтисодӣ дар давраи ҳисоботӣ дар шакли хоричшавӣ ё камшавии дороиҳо ё худ зиёдшавии уҳдадориҳо, ки ба камшавии сармояи саҳҳомии бо ҳиссагузориҳои соҳибмулкони новобаста оварда мерасонад.

Хавфи фаъолияти молиявӣ – вазъе, ки дар натиҷаи нодуруст ифода гардидани мақсад ва ба роҳ мондани ташкили фаъолият, шароит, рӯйдод, ҳолат, ҳаракат ва беҳаракатии воқеӣ ба миён ома-

да, метавонад боиси расонидани таъсири манфӣ ва ноил нагардидан ба мақсадҳои асосӣ гардад.

Хавфи аудиторӣ – ҳолатҳои бо таҳрифгариҳои ҷиддӣ омода гардидани ҳисоботи молиявӣ, ки дар натиҷа аз ҷониби аудитор ақидаи аудитори номуносиб изҳор гардида, ин ҳолат бевосита аз хавфи таҳрифгариҳои ҷиддӣ ва хавфи ошкор накардани онҳо вобастагӣ дорад.

Хавфи ҷудоинопазир – ҳолатҳои ба таҳрифгариҳои ҷиддӣ дучор гардидани қарорҳои қабулгардида вобаста ба дараҷаи амалиётҳо, бақияи ҳисобҳо, ки дар алоҳидагӣ ва ё дар маҷмӯъ бо дигар таҳрифгариҳо то баррасии он аз ҷониби воситаҳои назорат ҷиддӣ ба ҳисоб мераванд.

Хавфи ошкор накардан – хавфе, ки чорабинӣҳои аз ҷониби аудитор амалӣ намуда ҷиҳати то зинаи поёнӣ кам намудани хавф барои ошкор намудани таҳрифгариҳои ҷойдошта мусоидат карда наметавонад.

Хавфи ҷиддӣ – хавфи ошкор ва арзёбӣ гардидаи таҳрифгариҳои ҷиддӣ, ки бо ақидаи аудитор зимни гузаронидани аудит диққати махсусро талаб менамояд.

Хавфи таҳрифғариҳои чиддӣ – хавфи ҳолате, ки ҳисоботи молиявӣ то оғози аудит ба таври назаррас таҳрифгарӣ шуда, он аз хавфи ҷудоинопазир ва хавфи системаи назорат таркиб ёфтааст.

Хавфи воситаи назорат – эҳтимолияти сари вақт ошкор ва бартараф нагардидани камбудихо дар пешбурди баҳисобгирии муҳосибӣ ва системаи назорати дохилӣ, ки дар алоҳидагӣ ва ё дар маҷмӯъ муҳим ба шумор мераванд. Хавфи воситаи назорат дарачаи боварибахшии системаи баҳисобгирии муҳосибӣ ва назорати дохилии субъектро ифода менамояд.

Хавфи экологӣ – хавфи таҳрифғариҳои чиддӣ дар ҳисоботи молиявӣ, ки ба масъалаҳои экологӣ алоқаманд буда, ба омилҳои арзёбии хавфҳо дар раванди таҳияи нақшаи умумии аудит вобастагӣ дорад.

Хавфи созишнома оид ба изҳори боварӣ – ҳолате, ки бинобар дорои таҳрифғариҳои чиддӣ будани маълумотҳои пешниҳодгардидаи омӯзишӣ, муҳосиби касбӣ имконияти пешниҳоди хулосаи дахлдорро надорад.

Хулосаи носаҳеҳи аудиторӣ – хулосаи аудиторие, ки дорои маълумоти носаҳеҳ ва ё нопурра оид

ба ҳисоботи молиявӣ ва маълумоти пешбиниамудаи стандартҳои аудит буда, истифодабарандагони онро ба иштибоҳ мебарад.

Хатогӣ – роҳ додан ба таҳрифгариҳо дар ҳисоботи молиявӣ, аз ҷумла инъикос накардани ин ё он нишондиҳандаҳои рақамӣ ва дигар маълумотҳои молиявӣ, ки барқасдона амалӣ карда нашудааст.

Хариди давлатӣ – аз ҷониби ташкилоти харидор бо усулҳои муайяннамудаи қонунгузорӣ ба даст овардани мол, кор ва хизматрасонӣ, ки пурра ё қисман аз ҳисоби маблағҳои давлатӣ маблағгузорӣ карда мешавад.

Хироч – пардохти ҳатмӣ ба бучети давлатӣ, ки барои анҷом додани амалҳои аз ҷиҳати ҳуқуқӣ муҳим ситонида мешавад.

Ҳазинадорӣ – фаъолияти молиявии давлатӣ, ки ҳамоҳангсозии идоракунии захираҳои иқтисодии умумидавлатӣ, ташкили назорати даромаду хароҷот, ҷамъоварӣ ва истифодабарии маблағҳо, идоракунии иҷроии бучети давлатӣ ва қарзҳои давлатӣ, барориши қоғазҳои қиматноки давлатиро амалӣ менамояд.

Ҳисоботи (хулоса) аудиторӣ – ҳуччати хаттии расмие, ки мутобиқи стандартҳои аудит тартиб дода ва пешниҳод шуда, ақидаи мустақили аудиторро вобаста ба натиҷаҳои аудити гузаронидашуда дар бар гирифта, ба ҳисоботи молиявӣ замима карда мешавад.

Ҳачми аудит – ҳачми корҳои дар рафти чорабиниҳои назоратӣ ба иҷро расонда, ки вобаста аз мақсадҳо ва мавзӯи чорабиниҳо, шумораи объектҳои санҷишӣ ва давраи фаъолияти санҷидашаванда муайян карда мешавад.

Ҳуччатҳои барои муҳокима – ҳуччатҳои, ки дар он натиҷаи аудит ва ё хулоса вобаста ба соҳаи мушаххас ҷамбаст карда шуда, ҷиҳати маънидодкунии ҳолатҳои ҷойдошта ба роҳбарияти субъект пешниҳод карда мешавад.

Ҳисоботдиҳанда будан дар бахши давлатӣ – уҳдадорӣҳои шахс ё ташкилотҳои давлатӣ аз рӯи фаъолияти идоракунӣ ва молиявӣ, татбиқи нақша ва ғ., ки ба зиммаи онҳо гузошта шудааст.

Ҳуччатҳои муҳосибӣ – ҳуччатҳои аввалияи баҳисобгирии муҳосибӣ, сиёсати баҳисобгирӣ, нақшаи ҳисобҳо, ҳисоботи молиявӣ, шартномаҳо ва ҳуччатҳои дигари марбути баҳисобгирии

муҳосибӣ ва тартиб додани ҳисоботи молиявии ташкилотҳоро дар бар мегирад.

Ҳуччатҳои аввалияи баҳисобгирӣ – ҳуччатҳое, ки дар асоси онҳо баҳисобгирии муҳосибӣ сурат гирифта, тамоми амалиётҳои хоҷагидорӣ бо ин ҳуччатҳо ба таври дахлдор ба расмият дароварда мешавад.

Ҳисоботи молиявӣ – маҷмӯи маълумоте, ки ҳолат ва натиҷаи фаъолияти молиявии ташкилотҳоро дар асоси нишондиҳандаҳои баҳисобгирии муҳосибӣ тибқи стандартҳои байналмилалӣ ё миллӣ дар бар мегирад.

Ҳисоботи молиявии чамбастшуда – маълумоти таърихии молиявии аз ҳисоботи молиявӣ чудо карда баровардашуда, ки ба таври пурра тафсилот дода нашуда, таасуроти сохтори бо захираҳои иқтисодӣ ва уҳдадорихо ва тағйиротҳои ҷойдоштаи субъекти санчишӣ дар марҳилаҳои муайян мутобиқ бударо таъмин менамояд.

Ҳисоботи молиявии мавриди аудит қарор гирифта – ҳисоботи молиявӣ, ки тибқи меъёрҳои стандартҳои байналмилалии аудит мавриди санчиш қарор гирифта, аз натиҷаи он ҳисоботи молиявии чамбастӣ таҳия карда шудааст.

Ҳисоботи молиявии муқоисавӣ – ифода намудани ҳаҷм ва дигар маълумотҳои молиявии давраи молиявии ҷорӣ ҷиҳати муқоисаи он ба ҳаҷм ва маълумотҳои молиявии давраи молиявии қаблӣ, ки мавриди аудит қарор гирифтааст.

Ҳисоботи молиявии фосилавӣ – маълумоти молиявие, ки дар ҳаҷми кам ва барои як давраи муайяни фосилавӣ (нимсола, семоҳа) омода карда шудааст.

Ҳисоботи молиявии таъиноти махсус – ҳисоботи молиявие, ки тибқи асосҳои таъиноти махсус ҷиҳати истифодаи он аз ҷониби истифодабарандагони мушаххас омода карда шудааст.

Ҳисоботи молиявии сохтакоришуда – ҳисоботи молиявии барқасдона тахрифгаришуда, ба монанди аз мадди назар дур кардани нишондиҳандаҳои муайяни рақамӣ ва дигар маълумотҳои молиявӣ, ки бо мақсади ба иштибоҳ бурдани истифодабарандагони ҳисоботи молиявӣ омода карда шудааст.

Ҳисоботи гурӯҳи молиявӣ – ҳисоботи молиявие, ки маълумотҳои молиявии мураккаб ва якҷоя кардашударо дар бар гирифтааст.

Ҳисоботи солона – ҳуччате, ки аз тарафи субъект ҳамасола нашр гардида, он ҳисоботи молиявӣ ва ҳисоботи аудиториро нисбат ба ин ҳисобот дар бар мегирад.

Ҳисоботи фаъолияти ҳифзи муҳити атроф – ҳисоботе, ки алоҳида аз ҳисоботи молиявӣ пешниҳод гардида, он маълумоти дахлдор вобаста ба уҳдадорихои субъект нисбати ҳифзи муҳити табиат, сиёсат ва мақсади корҳо дар ин самт, муваффақиятҳои ба даст омада ва дигар маълумотҳои дахлдорро дар бар мегирад.

Ҳуччатҳои аудиторӣ – инъикоси хаттии чорабиниҳои иҷрогардидаи аудиторӣ, далелҳои ҷамъоварда шудаи аудиторӣ ва хулосаҳои аудиториини изҳор карда шуда, ки дар баъзе ҳолатҳо ҳуччатҳои корӣ низ ном бурда шуда, он дар шакли хаттӣ, сурат, ҳомили электронӣ ва дигар шакл ташаккул ёфта метавонад.

Ҳадди ҷиддӣ будан – андозае, ки аз ҷониби аудитор нисбат ба андозаи барои ҳисоботи молиявии муқарраргардида дар маҷмӯъ дар андозаи нисбатан паст муқаррар карда шуда, мақсад аз он то дараҷаи қобили қабул паст намудани эҳтимолияти баланд нагардидани дараҷаи ҷиддӣ будани ан-

дозаи тахрифгарихои ислоҳшуда ва ошкорнашуда ба ҳисоб меравад.

Чорабиниҳои якҷояи назоратӣ – чорабиниҳои назоратӣ, ки дар асоси созишномаи ду ва ё бисёрҷонибаи мақомотҳои олии назорати молиявӣ вобаста ба мавзӯъ ва муҳлати ба мувофиқа расида, аз рӯи барномаи умумии аудит, бо ташкил намудани гурӯҳи якҷояи назоратӣ амалӣ карда шуда, аз натиҷаи он ҳуҷҷати якҷояи ҷамбасти ба тасвиб расонида мешавад.

Чорабиниҳои назоратии дар як вақт татбиқшаванда (параллелӣ) – чорабиниҳои назоратӣ, ки дар асоси созишномаи ду ва ё бисёрҷонибаи мақомотҳои олии назорати молиявӣ вобаста ба мавзӯҳои алоҳида ва дар муҳлатҳои барои тарафҳо алоҳида, бо дарназардошти манфиатҳои тарафайн ба мувофиқа расонида шуда амалӣ гардида, аз натиҷаи он тарафҳо мубодилаи иттилоот менамоянд.

Чорабиниҳои аудиторӣ – чорабиниҳои асоснок карда шудаи санҷишӣ, ки ба нақшаи аудиторӣ дохил карда шуда, мақсад аз он ба даст овардани далелҳои кофӣ ва эътимодноки аудиторӣ буда, бояд ба таври пайваستا ба иҷро расонида шавад.

Чорабиниҳои таҳлилии таҳхисӣ – шакли ташкили баамалбарории фаъолияти таҳлилии таҳхисиро ифода намуда, дар раванди он ба иҷро расонидани вазифа, функсия ва ваколатҳо дар соҳаи назорати давлатии молиявӣ таъмин гардида, он бояд дорои хусусияти беғаразӣ, маҷмӯӣ ва натиҷабахшӣ бошад.

Чорабиниҳои назоратӣ – шакли ташкили баамалбарории фаъолияти санҷиширо ифода намуда, дар рафти он ба иҷро расонидани вазифа, функсия ва ваколатҳо дар соҳаи назорати давлатии молиявӣ таъмин гардида, он бояд дар асоси нақшаи кори солона, фармоиши дахлдор, барномаи тибқи тартиби муқарраргардида ба тасвиб расида гузаронида шуда, аз натиҷаи он ҳисобот таҳия ва барои тасдиқ пешниҳод карда мешавад.

Чорабиниҳои мушоҳидавӣ – чорабиниҳое, ки чиҳати расидан ба ҳадафҳо зарур буда, он пешниҳоди дархост ва дигар чорабиниҳои таҳлилии нисбати маълумоти молиявӣ татбиқшавандаро дар бар мегирад.

Чараёни арзёбии хавфҳо аз ҷониби субъект – яке аз қисматҳои фаъолияти системаи назорати дохилӣ буда, чиҳати ошкор кардани хавфҳои ба мақсадҳои ҳисоботи молиявӣ алоқаманд, қабули

қарорҳои дахлдор оиди хавфҳо ва оқибатҳои он равона карда шудааст.

Ҷавобгариҳои пурраи моддӣ – созишномаи ба таври хаттӣ басташудаи байни роҳбари ташкилот ва корманди ба воситаҳои пулию молӣ дастрасӣ дошта, ки тибқи он корманд барои расонидани зарари моддию молиявӣ ҷавобгариҳои пурраи моддӣ дорад. Ҷавобгариҳои пурраи модии корманд метавонад бо шартномаи (қарордод) меҳнатӣ низ ба расмият дароварда шуда бошад.

Ширкати аудиторӣ – ширкате, ки вобаста ба мавзӯи баҳисобгирии муҳосибӣ ва назорати фаъолияти молиявӣ зимни татбиқи санҷиши фаъолияти молиявӣю хоҷагидорӣ субъект маслиҳатҳои дахлдор дода, оид ба саҳеҳии ҳисоботи молиявӣ ва ҳолати баҳисобгирии муҳосибӣ хулоса пешниҳод менамояд.

Шубҳаовариҳои касбӣ (скептитсизм) – талаботе, ки тибқи он аудитор вобаста ба ҷой доштани ҳолатҳои таҳрифгарӣҳои ҷиддӣ дар ҳисоботҳои молиявӣ бояд дорои дарки касбӣ буда, далелҳои аудиторӣ ба даст омадаро аз нуқтаи назари шубҳа ва танқидӣ арзёбӣ менамояд.

Шубҳаовариҳои касбӣ дар тамоми рафти аудит бо мақсади дур намондани ҳолатҳои шубҳаовар аз

доираи назари аудитор амалӣ гардида, риояи он ба ташаккули хулосаи асоснок мусоидат менамояд.

Шахси мансабдор – шахсе, ки бо таври доимӣ, муваққатӣ ё бо ваколатҳои махсус вазифаҳои ташкилию амрдиҳӣ, маъмурию хоҷагидориро дар мақомоти ҳокимияти давлатӣ, муассисаҳои давлатӣ, мақомоти худидоракунии маҳаллӣ, инчунин дар Қувваҳои мусаллаҳ, ҷузъу томҳои ҳарбӣ ишғол намудаанд.

Шахси дорои ваколатҳои роҳбарӣ – шахсе, ки барои иҷрои вазифаҳои мушаххаси роҳбарӣ ваколатдор гардида, ҷиҳати назорати самтҳои стратегӣ ва уҳдадориҳои объекти санҷишӣ вобаста ба пешниҳоди ҳисобот, инчунин рафти оmodасозии ҳисоботи молиявӣ масъул мебошад.

Шаҳодатномаи таҳассусии аудиторӣ – ҳуҷҷате, ки аз тарафи Комиссияи таҳассусии аттестатсиякунонӣ ва иҷозатномадиҳӣ дода шуда, таҳассуси касбии аудиторро тасдиқ менамояд.

Шарик – шахсе, ки вобаста ба иҷрои созишнома оид ба пешниҳоди хизматрасонии касбӣ дорои ваколат ва уҳдадориҳои мушаххас гардидааст.

Эълomiaи Лима – соли 1977 дар Анҷумани 9-уми Ташкилоти байналмилалии мақомоти олии назорати молиявӣ дар шаҳри Лимаи Чумхурии Перу қабул гардида, принципҳои роҳбарикунандаи назоратро муқаррар намуда, хусусияти тавсиявӣ дошта, ҳамчун заминаи асосӣ барои мустақилияти ҳуқуқӣ ва касбии фаъолияти мақомотҳои олии назорати молиявӣ ба ҳисоб меравад.

Эълomiaи Мексика – соли 2007 дар Анҷумани 19-уми Ташкилоти байнамалии мақомоти олии назорати молиявӣ дар шаҳри Мехико қабул гардида ҳамчун сарчашмаи иттилоот оид ба усулҳои фаъолият ва принципҳои роҳбарикунандаи мақомотҳои олии назорати молиявӣ ба шумор рафта, мустақилияти онро дар самтҳои зерин таъмин менамояд:

– амали меъёрҳои ҳуқуқӣ оид ба танзим даровардани фаъолияти самарбахш ва дахлдори мақомоти олии назорати молиявӣ;

– мустақил ва дахлнопазир будани роҳбарият ва аъзоёни мақоми олии назорати молиявӣ;

– ваколати васеъ ва мустақилияти пурра вобаста ба қабули қарор зимни иҷрои вазифаҳо;

– дастрасии беҳмадуд ба иттилоот;

– ҳуқуқ ва уҳдадориҳо оид ба пешниҳоди ҳисобот аз натиҷаи фаъолият;

– озод будан зимни қабули қарор дар бораи

мазмун ва муҳлати ҳисоботҳо аз натиҷаи санҷишҳо, инчунин нашр ва паҳн намудани он;

– амал намудани тартиби самараноки чорабиниҳои минбаъда вобаста ба иҷрои тавсияҳо;

– соҳибхитиёрии молиявӣ, идоракунӣ ва дастрасӣ ба захираҳои молиявӣ, моддӣ ва инсонӣ (кадрӣ).

Эҳтиёҷоти давлатӣ – пурра ё қисман аз ҳисоби маблағҳои давлатӣ қонё гардонидани талаботи давлатӣ ба мол, кор ва хизматрасонӣ дар соҳаҳои иҷтимоию иқтисодӣ, фарҳангӣ, маъмурӣ ва сиёсиро дар назар дорад.

ДАСТУРИ АМАЛӢ
ба СБА 1000

Мухаррири ороиш *Р.Шералӣ*
Мухаррири саҳифабандӣ *М.Саидова*

Ба матбаа 14.07.2016 супурда шуд.
Чопаш 26.07.2016 ба имзо расид. Ҷузъи чопӣ 13,0.
Андозаи 60x84 1/16. Адади нашр 100 нусха.

Муассисаи нашриявӣ «Адиб»-и
Вазорати фарҳанги Ҷумҳурии Тоҷикистон
734018. ш. Душанбе, кӯчаи Н.Қаробоев 17-а

Дар ҶДММ “Илм” чоп шудааст